

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Politická a regionální geografie

Pavel Hofman

**Analýza vlivu zahraničních aktivit českých politiků na vývoj
zahraničního obchodu a investic**

Impact of Czech politicians foreign activities on development of
foreign trade and investment

Diplomová práce

Pavel Hofman

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jiří Tomeš, Ph.D.

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 24. 4. 2015

.....

podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce RNDr. Jiřímu Tomešovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Děkuji také RNDr. Pavlíně Netrdové, Ph.D. za pomoc se statistickým modelováním.

Abstrakt

S postupujícím procesem globalizace dochází k intenzivnímu provázání ekonomik s vnějším prostředím. Vnější obchodní vztahy hrají klíčovou úlohu zvláště v případě České republiky, jež je dána geopolitickým postavením země. Prosperita hospodářství zemí s otevřenou ekonomikou je do značné míry určována exportní výkonností a přílivem přímých zahraničních investic, které jsou státem podporovány skrze ekonomickou diplomacii. V této práci je nejprve analyzována ekonomická diplomacie teoreticky a následně jsou její dva nástroje – zahraniční cesty politiků a zastupitelské úřady podrobeny výzkumu empirickému. Jejich dopad na zahraniční obchod Česka a přímé zahraniční investice v období 1993–2013 je zkoumán pomocí gravitačního modelu zahraničního obchodu. Výsledky modelu ukazují, že proběhla-li v daném roce alespoň jedna cesta, český export vzrostl okolo 14 %. Nicméně jedna typická vrcholná státní návštěva je spojována s nárůstem exportu kolem 4,7 %. Na druhou stranu vztah s PZI nebyl nalezen. Další analýzy potvrdily význam zastupitelských úřadů, jež především pozitivně ovlivňují zahraniční obchod s kulturně vzdálenými zeměmi. Mimoto studie dokládá slábnoucí efekt ekonomické diplomacie v rámci Schengenského prostoru, kam ČR vstoupila v roce 2004.

Klíčová slova: zahraniční obchod, PZI, ekonomická diplomacie, zahraniční diplomatické cesty

Abstract

With the continuing process of globalization, national economies are intensively interconnecting with external environment. It is especially visible for Czech Republic, which geopolitical position stresses the importance of external business relationships. Economic prosperity of countries with open economy is largely determined by export performance and inflow of foreign direct investments, both of which are supported by economic diplomacy. The first scope of this thesis is to evaluate the economic diplomacy of Czech Republic, and secondly to empirically analyze the tools, which economic diplomacy is using – foreign visits of politicians and role of embassies. The gravity model of international trade was used to study the influence of both tools on the foreign trade and investment in Czech Republic between years 1993–2013. The results show, that if at least one visit per year was realized, the export grows by 14%. However, one average high official visit is associated with rising exports by about 4.7%. On the other hand, any relationship with FDI was not found. Further analysis confirms the importance of the embassies and their positive impact on foreign trade, in particular with culturally distant countries, where this effect is more pronounced. Furthermore the study showed fading effect of economic diplomacy within Schengen area after the accession of Czech Republic in 2004.

Key words: foreign trade, FDI, economic diplomacy, foreign diplomatic visits

Obsah

Přehled použitých zkratk	7
Seznam obrázků, tabulek	8
Úvod	10
1. Zahraniční politika a diplomacie	13
1.1 Teoretické a metodické přístupy ke studiu diplomacie a ekonomické diplomacie	14
1.1.1 Diplomacie	15
1.1.2 Ekonomická diplomacie	16
1.2 Systém řízení české ekonomické diplomacie	20
1.3. Aktéři a nástroje české ekonomické diplomacie	23
1.3.1 Ministerstvo zahraničních věcí	24
1.3.2 Ministerstvo průmyslu a obchodu	25
1.3.3 Zastupitelské úřady	25
1.3.4 Zahraniční cesty politiků	27
1.3.5 Podnikatelské mise	28
1.3.6 Organizace založené státem	30
2. Vývoj vrcholných státních návštěv, exportu, obratu zahraničního obchodu a přímých zahraničních investic	33
2.1 Vývoj vrcholných státních návštěv a jejich teritoriální struktura.....	33
2.2 Vývoj zahraničního obchodu a jeho teritoriální struktura	41
2.3 Vývoj přímých zahraničních investic a jejich teritoriální struktura	46

3. Metodika	51
3.1 Gravitační modely mezinárodního obchodu	51
3.2 Data	57
3.3 Úprava gravitačního modelu	64
3.4 Kritické hodnocení gravitačního modelu	66
4. Výsledky analýzy na základě gravitačního modelu.....	67
4.1 Dopady vrcholných státních návštěv na export, obrat zahraničního obchodu a přímé zahraniční investice v čase	85
Závěr	88
Zdroje	93
Volná mapová příloha	

Přehled použitých zkratek

ČEB	Česká exportní banka
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EGAP	Exportní garanční a pojišťovací společnost
EU	Evropská unie
CEFTA	Středoevropská zóna volného obchodu
MF	Ministerstvo financí ČR
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí ČR
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
PZI	přímé zahraniční investice
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
USA	Spojené státy Americké
USD	Americký dolar
VSN	vrcholné státní návštěvy
ZO	zahraniční obchod

Seznam obrázků, tabulek a příloh

Obr. 1 Vývoj počtu vrcholných státních návštěv v období 1993–2013.....	34
Obr. 2 Teritoriální struktura vrcholných návštěv z ČR v období 1993–2013.....	37
Obr. 3 Teritoriální struktura vybraných vrcholných státních návštěv z ČR v období 1993–2013..	39
Obr. 4 Vzájemné diplomatické návštěvy v období 2000–2010	40
Obr. 5 Vývoj vývozu a dovozu ČR v období 1993–2013	43
Obr. 6 Vývoz ČR v teritoriální struktuře za období 1993–2013.....	44
Obr. 7 Obrat zahraničního obchodu v teritoriální struktuře v období 1993–2013	45
Obr. 8 Vývoj zahraničních investic v ČR v období 1993–2013.....	49
Obr. 9 Teritoriální struktura zahraničních investic v ČR za období 1999–2012	50
Obr. 10 Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na export v čase.....	86
Obr. 11 Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na obrat zahraničního obchodu v čase..	87
Obr. 12 Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na PZI v čase	88
Tab. 1 Empirické výsledky gravitačního modelu exportu	69
Tab. 2 Empirické výsledky gravitačního modelu obratu zahraničního obchodu	72
Tab. 3 Empirické výsledky gravitačního modelu přímých zahraničních investic.....	74
Tab. 4 Empirické výsledky gravitačního modelu exportu podle makroregionů	76
Tab. 5 Empirické výsledky gravitačního modelu obratu zahraničního obchodu podle makroregionů	78
Tab. 6 Empirické výsledky gravitačního modelu přímých zahraničních investic podle makroregionů.....	80

Tab. 7 Empirické výsledky grav. modelu exportu ČR do vyspělých zemí EU a Evropy	82
Tab. 8 Empirické výsledky grav. modelu obratu zahraničního obchodu ČR do vyspělých zemí EU a Evropy	83
Tab. 9 Empirické výsledky grav. modelu přímých zahraničních investic z vyspělých států EU a Evropy do ČR	84

Příloha 1 mapa Zastupitelství ČR v zahraničí

Příloha 2 mapa Zahraniční cesty politiků a jejich vliv na export v období 1993–2013

Příloha 3 mapa Zahraniční cesty politiků a jejich vliv na export v období 1993–2013

Úvod

Podobně jako v případě srovnatelných států i zahraniční politika České republiky je primárně determinována geopolitickým postavením země. To je dáno na jedné straně geografickou polohou (to znamená faktickou polohu a zároveň i polohu vzhledem k okolním státům), geografickými faktory území (velikost země – fyzická rozloha, velikost ekonomiky), na straně druhé geopolitickým kontextem, jež se v procesu vývoje mění a jeho kulturně historickými a společenskými faktory, které souhrnně vyjadřují geopolitické postavení země v rámci světového, resp. evropského systému. V rámci tohoto systému se Česká republika pohybuje, snaží se prosazovat národní zájmy a tím upevnit či lépe zlepšit své geopolitické postavení. Státy s podobným postavením a typem ekonomiky jako má ČR si nachází místo ve světové globalizované ekonomice, ve které v rostoucí míře dochází k intenzivnější provázanosti jednotlivých ekonomik s vnějším prostředím. Malé země jsou charakteristické vysokou mírou otevřenosti vůči vnějšímu prostředí, kde jejich ekonomický rozvoj bývá do značné míry určován exportní výkonností. Ekonomická otevřenost a závislost na vnějším prostředí představuje zároveň silnou i slabou stránku takových zemí. Hospodářská prosperita země na ní a tedy na zahraničněpolitických aktivitách státu přímo závisí. U zemí jakou je Česká republika se proto začal prosazovat trend ekonomizace politiky, zvyšování aktivity státu na poli zahraničně-ekonomickém, z čeho se postupně vyvinul systém ekonomické diplomacie. Ekonomická část diplomacie představuje nástroj zahraniční politiky ČR, který slouží k dosahování vytyčených ekonomicko-politických cílů a hájení národních zájmů na mezinárodním ekonomickém poli.

Cílem ekonomické diplomacie je posílení obvykle pozitivně působících hospodářských vazeb a zejména rozšíření trhů (diverzifikace exportu), které se snaží dosáhnout skrze podporu obchodních a investičních aktivit domácích podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy a zapojování národní ekonomiky jako celku do ekonomiky světové. Důležitost ekonomické diplomacie je nezpochybnitelná, a proto jsou požadavky na její efektivnost legitimní a oprávněné. Tato diplomová práce chce v tomto ohledu přispět a pokusit se o objektivizaci ekonomické dimenze zahraniční politiky – ekonomické diplomacie, resp. té její části, kterou představuje zahraničněpolitická aktivita vyjadřovaná zahraničními cestami politiků. Analýza

vychází z předpokladu, že teritoriální distribuce a intenzita zahraničněpolitických aktivit (cest) odráží základní orientaci i ekonomické cíle České republiky a pozitivně se promítá do domácí ekonomiky. Základní výzkumnou otázkou tedy je, zda má česká ekonomická diplomacie, resp. její dva nástroje: zahraniční cesty politiků nejvyšší úrovně (vrcholné státní návštěvy) a zastupitelské úřady signifikantní dopady na zahraniční obchod a přímé zahraniční investice (PZI), jež v důsledku ovlivňují hospodářskou prosperitu země. Toho se tato práce snaží dosáhnout využitím kvantitativních metod výzkumu, konkrétně na bázi gravitačního modelu mezinárodního obchodu. Podobným způsobem již byla ekonomická diplomacie jiných států zpracována autory jako Nitsch (2007), který kvantifikoval dopady diplomatických misí Německa, Francie a Spojených států Amerických, či Head a Ries (2010), kteří sledovali dopady misí Kanadských představitelů a dalšími autory. Potenciální efektivita zahraničních cest českých politiků v tomto ohledu dosud zpracována nebyla. Práce se zabývá obdobím od vzniku samostatné České republiky ,tj. 1. ledna 1993 až do konce roku 2013. Lze – i na základě řady prací předpokládat, že dvacetileté období je dostatečně dlouhé, aby bylo možné (i když nepřímo) hodnotit efekty ekonomické diplomacie, jejíž účinnost se obvykle projevuje ve střednědobém či dlouhodobém horizontu.

Práce předpokládá, že aktivní a intenzivní ekonomická diplomacie má pozitivní efekty na vývoj ekonomické spolupráce a projevuje se především v růstu exportu, objemu zahraničního obchodu a vývozu investic. V tomto duchu jsou formulovány následující hypotézy:

Hypotéza 1.1 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na exportu.

Hypotéza 1.2 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na obratu zahraničního obchodu.

Hypotéza 1.3 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na PZI.

Lze předpokládat, že relativně vyšší efekty budou vykazovat zahraniční cesty do vzdálenějších zemí (kulturně i fyzicky), resp. zemí, se kterými Česko dosud nemělo významné ekonomické a obchodní kontakty. Tímto se rozumí země mimo euro-atlantickou oblast. Proto lze formulovat další hypotézy:

Hypotéza 2.1 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na export.

Hypotéza 2.2 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na obrat zahraničního obchodu.

Hypotéza 2.3 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na přímé zahraniční investice.

Na druhé straně lze předpokládat, že po stabilizaci pozice ČR v rámci evropských struktur, tj. zejména po vstupu do EU a zapojení do Schengenského prostoru, kdy velká většina omezení zahraničního obchodu padla, se EU stává jedním společným trhem. Proto lze usuzovat, že podnikatelé podporu ze strany státu při obchodování se zeměmi Schengenu již tolik nepotřebují a VSN budou mít relativně menší pozitivní dopad.

Hypotéza 3.1 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na export.

Hypotéza 3.2 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na obrat ZO.

Hypotéza 3.3 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na PZI.

První kapitola diplomové práce se zabývá definováním, teoretickým zarámováním a přístupy k ekonomické diplomacii v kontextu zahraniční politiky. Dále se soustřeďuje na ekonomickou diplomacii českou, její význam pro Českou republiku, její organizaci a aktéry, fungování a problémy.

Druhá kapitola zachycuje dvacetiletý vývoj hlavních zkoumaných jevů ,tj. zahraničních cest politiků, zahraničního obchodu a přímých zahraničních investic. Vývoj je analyzován ve smyslu obecných trendů vývoje objemu a teritoriální struktury ve vztahu k domácím a mezinárodním událostem.

Třetí kapitola se již věnuje kvantitativnímu výzkumu, resp. jeho metodice. Jsou zde rozebrána použitá data a problematika aplikované metody kvantitativního výzkumu – gravitačního modelu mezinárodního obchodu, který je diskutován ve vztahu k jeho vhodnosti pro výzkum efektivity ekonomické diplomacie.

Čtvrtá závěrečná kapitola se točí kolem výzkumné otázky, zda má česká ekonomická diplomacie, resp. její dva nástroje: zahraniční cesty politiků a zastupitelské úřady signifikantní dopady na zahraniční obchod a zahraniční investice. Formulované hypotézy jsou postupně ověřovány a diskutovány.

1. Zahraniční politika a diplomacie

Základním cílem zahraniční politiky je zajistit bezpečnost a prosperitu země a jejích občanů skrze působení na mezinárodním poli. Zahraniční politika, aby mohla být úspěšná, musí vycházet z geopolitického postavení země a stanovit si reálné cíle a vize, kam by měla země směřovat. Cíle zahraniční politiky se odvíjí z potřeb domácích např. zajištění ekonomické prosperity, či vnějších výzev např. mocenský střet, které v důsledku mohou ohrozit národní bezpečnost. V praxi je pak zahraniční politika naplňována prostřednictvím diplomacie a jejích nástrojů.

1.1 Teoretické a metodické přístupy ke studiu diplomacie a ekonomické diplomacie

Ekonomická diplomacie jako jedna z dimenzí zahraniční politiky zaujímá mezi ostatními politikami prioritní místo (Štouračová, 2008). Státy si už nejsou vojenskými protivníky, ale stále častěji a intenzivněji ekonomickými konkurenty. Jak poznamenal P. Robejšek (2001 a 2002): „*Diplomacii musí určovat ekonomika.*“ nebo také „*Klasická zahraniční politika tiše zesnula.*“ Tím naznačuje, že pro klasickou diplomacii už není v dnešním světě místo a že diplomacie by v první řadě měla mít ekonomický užitek. Tento postupný trend ekonomizace zahraniční politiky je posilován působením globalizace, kdy se význam obchodních vztahů a ekonomických zájmů zvyšuje. Zároveň platí, že vlivem globalizace reagují ekonomiky na vývoj na světových trzích citlivěji a podle toho by měla ekonomická diplomacie uzpůsobovat své aktivity (Krčál, 2013). Z toho plyne i větší snaha států aktivně začleňovat aspekty ekonomické diplomacie do zahraniční politiky. Zvláště malé státy s otevřenou ekonomikou, jakou má ČR, věnují této otázce zvýšenou pozornost. Ekonomické zájmy země se dostávaly do popředí pozornosti odborníků, politiků či médií a frekvence používání pojmu *ekonomická diplomacie* v novinových článcích, odborné literatuře i ve vyjádřeních politiků měla rostoucí trend a není proto překvapující, že při takto hojném využívání termínu není jeho chápání zcela jednotné. Štouračová (2008) dokonce tvrdí, že jeho komplexní definování v odborné literatuře chybí, ale spíše lze říci, že přesnější definice řada prací pouze postrádala. Často se tak setkáváme s jeho nepřesným nebo dokonce mylným výkladem. V posledním období intenzivnější globalizace, zostřené konkurence (krize tomu jistě také přispěla) je také ve znamení aktivnější ekonomické diplomacie a diskuse jejích prostředků. Také proto jedním z cílů této práce je ujasnění významu pojmu ekonomická diplomacie a stanovit jeho hranice.

Termín ekonomická diplomacie podobně jako i jiné pojmy prošel v průběhu času jistými úpravami a jeho význam se měnil i díky narůstání komplexnosti způsobenou technologickým rozvojem (nové formy komunikace a interakce), intenzivní obchodní výměnou a globalizací. Již z názvu je patrné, že ekonomická diplomacie je dílčí kategorií souhrnného pojmu diplomacie, který bude níže objasněn. Teprve poté je možné se zabývat diplomacií ekonomickou.

1.1.1 Diplomacie

Diplomacie pochází z řečtiny, ze slova *diploma*, označující záznamy z jednání. Vývojem se z diplomacie stala soustava norem, zvyklostí a pravidel vyjednávání pověřených osob (diplomatů) při řešení mezinárodních problémů (Štouračová, 2008). Na výkladu hesla *diplomacie* se odborná literatura shoduje. Encyclopedia Britannica diplomacií rozumí stanovenou metodu ovlivňování rozhodnutí a chování zahraničních vlád a národů skrze dialog, vyjednávání a další nenásilné metody. Conway (1997) definuje diplomacii jako: „*proces vedení komunikace mezi státy prostřednictvím oficiálně uznaných zástupců. Komunikace probíhá většinou mezi státy – a to buď mezi jejich představiteli, nebo jejich zástupci – diplomaty.*“ Diplomacie je nepřetržitá, chrání státní zájmy a redukuje konflikt. Diplomacie je převažující dimenzí zahraniční politiky státu se zahraničními ministry a jejich diplomaty žijícími v cizině, plnícími státní úkoly. Podobně chápe diplomacii i Oxford english dictionary, který ji popisuje jako řízení mezinárodních vztahů prostřednictvím jednání. Diplomacie jako metoda, kterou jsou tyto vztahy regulovány a řízeny velvyslanci a vyslanci. Původní doménou byl a stále ještě je politický sektor v rámci zahraniční politiky státu, přičemž se rozčleňuje na jednotlivé specializované typy diplomacie jako agrární, bezpečnostní, kulturní, neformální, ekonomická, paradiplomacie, personální, preventivní, sportovní, transformační, veřejná, vědeckovýzkumná a vojenská (Štouračová, 2008), mezi kterými dominuje diplomacie ekonomická.

Výkonem diplomacie jsou oficiálně pověřeni profesionální diplomaté (velvyslanci, vyslanci a konzulové), instituce a orgány (prezident, předseda vlády, členové vlády, pověření zástupci poslanecké sněmovny nebo senátu, členové výborů a komisí). Globalizační, demokratizační, technologické, informační a další změny světového rozměru se projevují i v mezinárodních vztazích, čímž ovlivňují diplomacii jako takovou. Dochází k fragmentaci tradiční diplomacie orientované na vztahy mezi státy (viz výše typy diplomacií) a multiplikaci aktérů, kdy se zvyšuje jejich počet i šíře aktivit, které vykonávají. Diplomacii již nemá na starost pouze ministerstvo zahraničí, ale zasahují do ní i další ministerstva. Okruh aktérů se rozšiřuje i o příslušníky nestátních subjektů – soukromé (např. podnikatelé) a veřejné sféry. Množství aktérů, nejasné vymezení jejich kompetencí a odpovědnosti, jejich rozdílné zájmy – jednotlivých orgánů státní správy a dalších institucí, podnikatelských subjektů a zájmy osobní, nevytváří jeden

společný proud, ale naopak často působí proti sobě. Oficiální proud vymezený koncepcí zahraniční politiky, který by měl tvořit základní část tohoto proudu, často mění směr, rozpadá se na dílčí proudy a nepřispívá tak k jednotě v zahraniční politice. Zdá se proto, že koncepce zahraniční politiky je pravidelně vydávána, jen aby byla (každý stát ji musí mít). Ne proto, aby byla dlouhodobě naplňována.

1.1.2 Ekonomická diplomacie

Ekonomická diplomacie, jako jedna z dimenzí zahraniční politiky státu, je na vzestupu. Tento trend je do značné míry zapříčiněn globalizací a liberalizací obchodu, jež transformovala systém mezinárodních ekonomických vztahů, které ovlivňovaly ekonomickou, sociální a politickou sféru a v důsledku celou společnost (Saner, Yiu, 2003). Nutno ovšem podotknout, že ekonomická diplomacie není moderním jevem. Existuje řada historických dokladů o intenzivních obchodních vztazích mezi národy, které byly regulovány obchodními dohodami mezi vládami. První doklady o ekonomické diplomacii nalezneme již ve starověkém Egyptě a civilizacích západní Asie (Baranay, 2009).

Současná větší a narůstající komplexita mezinárodních vztahů (vzájemně propojených a navzájem se ovlivňujících) daná růstem počtu aktérů, sebou nese zvýšený výskyt tohoto pojmu v jak v odborné literatuře, tak i v prohlášeních politiků, podnikatelů nebo novinářů. Široké používání vede následně k nepřesnostem, zaměňování pojmů, přílišnému zjednodušení (např. ekonomická diplomacie pouze jako podpora vyvážejícím podnikatelům, tj. podpora exportu) a vzájemnému nepochopení ve výkladu ekonomické diplomacie, tj. co je jejím cílem a jakými prostředky mohou být cíle dosaženy. Dosud v odborné literatuře proběhlo relativně málo koherentních pokusů o důkladné porozumění onomu pojmu (Heijmans, 2011). Nejednotné chápání má za následek, že si akademici, odborníci, ale hlavně ekonomičtí aktéři sami a v návaznosti širší veřejnost nemusí vždy porozumět. V české odborné literatuře se tímto problémem zabýval například Hubinger v díle *Encyklopedie diplomacie* (2006), nebo Štouračová, která v práci *Ekonomická diplomacie ČR* (2008) analyzuje ekonomickou diplomacii ČR.

Štouračová uvádí některé možné přístupy, jak se dá na ekonomickou diplomacii pohlížet: *Ekonomická diplomacie je součástí diplomacie a diplomatických služeb, zaměřenou:*

- 1) *na vytváření podmínek pro naplňování ekonomických zájmů státu v zahraničí, tedy naplňující ekonomický rozměr jeho zahraniční politiky ve vazbě na zapojování národní ekonomiky do ekonomiky světové, do procesů internacionalizace, integrace a ekonomické globalizace (makropohled – aktivity v rámci především multilaterální diplomacie, koncentrace na otázky obchodní politiky, mezinárodní smluvní ujednání).*
- 2) *na podporu obchodních a investičních aktivit národních podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy, na lobování za jejich zájmy, na podporování aktivit a zájmů zejména zahraničních investorů o podnikání na českém trhu apod. (mikropohled – převažující aktivity v rámci bilaterální diplomacie, dominance přístupu ve prospěch aktivit podnikatelů).*
- 3) *Ekonomická diplomacie zahrnuje všechny aspekty mezinárodních vztahů; ekonomické, sociální, legitimní mechanismy řízení společnosti. Ekonomická diplomacie je jednotou ekonomiky a politiky na rozhodovací a realizační úrovni, která napomáhá spolupráci a konkurenci v současném světě a definuje formy a metody vedoucí ke zdokonalování a rozvoji tržní ekonomiky.*

Heijmans (2011) si pokládá otázku: „co je myšleno pod slovy *ekonomická a diplomacie* ve spojení *ekonomická diplomacie*?“ Myslí se tím dosažení ekonomických cílů, jako jsou ekonomická prosperita, nebo ekonomické nástroje v rukou politiků? Ekonomická diplomacie v sobě obsahuje jak ekonomické cíle, tak i ekonomické nástroje, které nebývají na rozdíl od *economic statecraft* restriktivní, ale naopak se cílů snaží dosáhnout využitím podpůrných nástrojů, které pozitivně ovlivňují export, příliv zahraničních investic atd. a v důsledku ekonomickou prosperitu země. Berridge a James (2003) zdůrazňují význam práce delegací na konferencích Světové obchodní organizace, Mezinárodního měnového fondu a dalších pro

ekonomickou diplomacií důležitých organizací. A právě smyslu politických delegací účastnících se mezinárodních konferencí, ale hlavně dopadu bilaterálních jednání delegací zástupců České republiky, se bude tato diplomová práce věnovat. Vráťme-li se k otázce: co je myšleno pod slovy *ekonomická a diplomacie* ve spojení *ekonomická diplomacie*?, a tedy jak tento termín chápat, jako vhodný způsob výkladu se jeví dvouúrovňový pohled, tj. makro a mikro, který popsala Štouračová (2008).

Makropohled zahrnuje multilaterální diplomacii – jednání zástupců na mezinárodních konferencích, působení v mezinárodních organizacích a nadnárodních uskupeních, jejichž cílem je vytvoření mezinárodního obchodního rámce prostřednictvím smluv (např. dohody o volném obchodu), které jsou výhodné pro všechny zúčastněné země. Hospodářské aktivity státu, či firem a podnikatelů jsou ovlivňovány nepřímo. Utváří se pouze prostředí, ve kterém se podnikatelské subjekty pohybují a které je pro všechny zúčastněné stejné, přičemž někomu vyhovuje více, někomu méně.

Mikropohled naopak spočívá v bilaterální diplomacii a ve snaze o ekonomickou prosperitu země, konkrétní podporou domácího trhu zřizováním proexportních a proinvestičních společností, snižováním nákladů a rizik přeshraničního obchodu, podporou mezinárodního obchodu a investic, vytváření pozitivního obrazu země v zahraničí, ochranou národních zájmů v orgánech EU a dalších organizacích, vyjednávání užší obchodní spolupráce mezi zeměmi, dosažení mezinárodně uznávaných standardů, sběru informací o zahraničních trzích, navazování kontaktů v zahraničí atd. Oba pohledy (způsoby ekonomické diplomacie) mají v teorii stejný cíl – ekonomickou prosperitu země, zajištěnou politickými (diplomatickými) a ekonomickými nástroji a vzájemně se doplňují.

Pro široký záběr ekonomické diplomacie je vhodné doplnit pojmy výkladově blízké: obchodní, komerční a hospodářská diplomacie, které jsou de facto její výsečí. Všechny jmenované typy diplomacií zajišťuje stát, resp. jeho oficiální orgány, jakými jsou Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, agentury na podporu investic a exportu CzechtTrade a CzechInvest, ČEB, EGAP, česká zastoupení v zahraničí, jakými jsou konzulární úřady, velvyslanectví, stálé mise, Česká centra a další relevantní aktéři.

Obchodní diplomacie se zaměřuje na podporu vzájemné obchodní výměny s důrazem na činnost domácích exportérů, bilaterální vyjednávání obchodně politických podmínek zahraničně obchodních vztahů, transakcí apod. (Štouračová, 2008).

Komerční diplomacie (*commercial diplomacy*) se zabývá komunikací (diplomatickým jednáním) a vytvářením sítě vztahů mezi domácími a zahraničními aktéry (představiteli státu, místními a nadnárodními organizacemi, firmami nebo veřejností) s cílem podpory obchodních aktivit (Kostecki, Naray, 2007). Nejčastěji jde o podporu spolupráce domácích vývozců a zahraničních dovozců nebo naopak. Představitelé státu se přímo obchodních jednání neúčastní, pouze je zprostředkovávají.

Hospodářská diplomacie se týká úzkého okruhu diplomatických aktivit podporujících podnikatelské subjekty vlastní země při jejich aktivitách v zahraničních trzích (Štouračová, 2008). Do této sféry spadá především podpora exportu a investic.

Economic statecraft se podle Baldwina (1985) vyznačuje snahou dosáhnout neekonomických cílů ekonomickými prostředky. Obvykle se jedna země, nebo skupina zemí snaží ekonomickými nástroji (často různými typy restrikcí) ovlivnit jiný stát. Jde vlastně o ekonomický nátlak s možným příslibem odměny, který má za cíl dosáhnoutí politického ústupku. Jedním z příkladů ekonomického nátlaku jsou sankce. Efektivita sankcí a dalších forem ekonomického nátlaku je však mnohými autory zpochybňována a poukazují na to, že efekt bývá často obrácený a je poškozena více ekonomika země, která například sankce uvalila (Chapman, 2014). Česká republika jako relativně nevýznamný stát (ať už myšleno vojensky nebo ekonomicky) těžko může *economic statecraft* efektivně uplatňovat, resp. může, ale jen tím způsobem, že se připojí k ostatním (viz připojení k sankcím USA na Rusko z roku 2014 z důvodu anexy Krymu). Z tohoto důvodu se tímto termínem čeští autoři nezabývají a neexistuje proto ani český ekvivalent termínu.

Shrňme-li poznatky jak z české tak zahraniční odborné literatury zabývající se ekonomickou diplomacií, je zřejmé, že termín *ekonomická diplomacie* je velice elastický a nemá ostré hranice. Je proto nutné mít na zřeteli, že v současném komplikovaném globalizovaném světě je potřeba ekonomickou diplomacii chápat komplexně a chceme-li hovořit o konkrétním nástroji nebo cíli,

je vhodnější zvolit úžeji zaměřený termín. Tato práce zkoumá zahraniční cesty politiků, které jsou kombinací obchodní, komerční a hospodářské diplomacie. Z důvodu nedostupnosti detailů o cestách politiků, jejich náplni a výsledcích, nelze tyto typy ekonomické diplomacie podrobně rozlišit. Pro potřeby této práce bude proto využit přístup Štouračové (2008) a bude-li se ve výzkumné části této diplomové práce hovořit o ekonomické diplomacii, myslí se tím její užší pojetí, tj. mikropohled. Ač je i širší makropohled zahrnut do empirického výzkumu ve formě dojednaných zón volného obchodu jako CEFTA nebo vstup do EU a Schengenu, není toto v centru pozornosti kvantitativní analýzy.

1.2 Systém řízení české ekonomické diplomacie

Česká republika jako malá země v srdci Evropy v rámci ekonomické prosperity je odkázána na spolupráci s okolními zeměmi, se kterými intenzivně obchoduje. V době intenzivní globalizace, kdy se obchoduje ve světovém měřítku, se tlak konkurenceschopnost neustále zvyšuje a státy se proto snaží pomáhat domácím firmám prosadit na světovém trhu a lákat zahraniční investory na trh domácí. Důležitost ekonomické diplomacie zdůrazňuje například Petr Robejšek (Robejšek In Štouračová a kol., 2012), když kritizuje rušení zastupitelských úřadů v rámci procesu úsporných opatření během poslední krize. Dále uvádí, že: „*Globalizace již nepřináší zisky všem zúčastněným (jak mezi, tak uvnitř států), nýbrž má vítěze a poražené.*“ Právě proto se jeví angažovanost státu ve vnějších ekonomických vztazích jako žádoucí. Přístup Česka k ekonomické diplomacii nebyl vždy stejný. Po vzniku samostatné ČR a po náročné transformaci z centrálně plánovaného hospodářství na hospodářství tržní se i ČR připojila k obecnému trendu ekonomické diplomacie, ale ještě do roku 1997 tomu tak nebylo. MZV tehdy proklamovalo, že spolupráce diplomatů s podnikateli na zahraničních trzích je nepřípustná pro údajný rozpor s *Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích* (1961). Pod tlakem vývoje ekonomické situace v Česku (negativní bilance zahraničního obchodu) ve snaze mobilizovat všechny zdroje ekonomického růstu a všech faktorů působících proti nárůstu vnější zadluženosti, přistoupilo MZV k ekonomizaci zahraniční politiky a začalo aktivně působit na poli ekonomické diplomacie (Štouračová, 2008). Do té doby neoliberální přístup k ekonomice a

ekonomicko-politickým otázkám se naráz posunul mezi neoliberalismus a merkantilismus. Ekonomická diplomacie v době vlád V. Klause jako taková prakticky neexistovala. Stát se staral o domácí makroekonomické záležitosti a na multilaterální úrovni podporoval vytvoření globálního tržního systému (dalo by se hovořit o ekonomické diplomacii pouze z omezeného makropohledu) a ekonomické zájmy jako takové neprosazoval (Drulák, 2011). Špicar a Jonák (online, [cit. 2015-01-25]) uvádí, že v devadesátých letech z důvodu ekonomické transformace a politickým problémům nezbývalo na ekonomickou diplomacii čas. Jednalo se však spíše o ideový spor mezi neoliberálním a aktivistickým přístupem a nastavení priorit.

Politici napříč českým politickým spektrem (až na libertariánskou Stranu svobodných občanů, která však představuje minoritní skupinu) i podnikatelé se shodují v důležitosti ekonomické diplomacie pro hospodářský růst země, jak dokazuje například výsledek konference ekonomických radů v roce 2012 v Praze, jež mimo jiné deklaroval, že: *„ochrana ekonomických zájmů naší země je v dnešní době mimořádně důležitým úkolem a prvořadým posláním zahraniční služby. Vnější ekonomické vztahy a podpora exportu jsou jasnými prioritami v práci české diplomacie.“* (MZV, online, [cit. 2015-01-25]). Podobně považuje MZV ekonomickou diplomacii jako prioritu ČR. Účinné prosazování ekonomických zájmů v zahraničí patří mezi celosvětové trendy podpory hospodářského růstu.

Země z celého světa uplatňují různé systémy řízení ekonomické diplomacie. Vyvinul se model integrovaný (*unified*), ve kterém všechny kompetence potřebné pro výkon ekonomické diplomacie náleží pouze jednomu orgánu státní správy (zpravidla jde o Ministerstvo zahraničních věcí). Tento systém využívají ty státy, ve kterých realizace ekonomických zájmů tvoří významnou část zahraničněpolitických aktivit státu, jakými jsou například Kanada, nebo Švédsko. Druhým uplatňovaným způsobem organizace je model duální či konkurenční (*competition*). V tomto modelu jsou kompetence rozděleny mezi dva subjekty v českém případě Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo průmyslu a obchodu. MZV má na starost vystupování státu navenek a koordinaci diplomatických aktivit (zahraničních cest, stálých misí a zastupitelských úřadů). MPO se zodpovídá za zahraničně ekonomickou diplomacii. Tento způsob organizace je používán v Česku, Slovensku či Indii. Nejméně častou organizací ekonomické diplomacie je model třetí agentury (*third agency*). Jeho hlavním rysem je přenesení

rozhodujících úloh zahraničně ekonomických zájmů státu na specializovanou instituci-agenturu, která působí odděleně od ministerstev. Agentura disponuje určitou autonomií (může posílat vlastní pracovníky na diplomatické mise), avšak své kroky koordinuje s potřebami ministerstev. Tento model našel uplatnění v Německu či Singapuru (Pajtinka, 2007). Každý ze systémů má své výhody a nevýhody. Pro ČR dle analýzy zpracované Institutem ekonomických studií FSV UK byl před nastavením systému řízení doporučen model duální, který potenciálně přináší velké výhody, ale v praxi může nastat řada problémů a model se stává jedním z nejhorších řešení (Špicar, Jonák, online, [cit. 2015-01-25]). Nelze však jednoduše předpokládat, že by v ČR fungoval model, který je úspěšný v jiných zemích. V tuto chvíli je potřeba zlepšovat spolupráci MZV, MPO a dalších relevantních aktérů. Změna systému se nejeví jako vhodné řešení.

Česká ekonomická diplomacie čelí řadě problémů. První skupinou jsou faktory politické, resp. nedostatečné fungování veřejných institucí, které je mimo jiné identifikováno v *Ročence konkurenceschopnosti*, kterou každoročně vydává Světové ekonomické fórum (Schwab, Sala, 2011). Konkrétními problémy jsou politické cykly, kdy se směřování zahraniční politiky mění po každých volbách, resp. s novou vládou či ministrem. Politický cyklus se zkracuje a vlády spolu veřejnými institucemi místo sledování jedné dlouhodobé linie zahraniční politiky jsou nestabilní a chovají se nekoncepčně, ač koncepce pravidelně vydávají. S novým ministrem se mění hromadně pracovníci na ministerstvu a práce ministerstva je tím dočasně narušena, přičemž ministr se může změnit i několikrát za jedno regulérní volební období. Dalším nešvarem je přetrvávající resortismus a roztříštěnost nástrojů podpory firem a praktické fungování struktur veřejné správy. Výkon české ekonomické diplomacie v praxi je proto často kritizován pro svou neefektivnost, složitost, duplicitu kompetencí, či dokonce zbytečnost úřadů a agentur zřízených státem viz článek *Spor o podporu exportu* (Šlechta, 2012). ČR nemá jednotnou image v zahraničí, což je způsobeno nespoluprací jednotlivých aktérů, kteří jednají nezávisle na sobě. Nezřídka docházelo a dochází k situacím, kdy se zahraniční politika prezidenta lišila od politiky vládní, či ji dokonce popírala např. postoje k evropské integraci (EU), uznání Kosova, ruská intervence v Gruzii, atd. (Drulák, 2011). Dvojkolejnost v jednání nejvyšších politických představitelů způsobuje, že je ČR vnímána jako nespolehlivý, politicky vnitřně rozpolcený stát. Zahraniční partneři často nevědí, s kým mají vlastně jednat, nehledě k tomu, že to působí zmatečně a

neprofesionálně i na veřejnost. K budování značky celého státu a profesionalitě nepřispívá ani nejednotné označení státu. Setkáváme se s označením Czech, Czech Republic, Czechia, či stále ještě Czechoslovakia. České republice sice nechybí krátký název, který mají všechny vyspělé státy i naprostá většina ostatních států, ale stále schází politická vůle prosazovat Česko – Czechia jako jednotný krátký název. Dalším problémem je propojení politiky a ekonomických aktérů – podnikatelů. Na jedné straně slyšíme proklamace politiků o veřejném blahu a prosperitě země a na straně druhé lze pozorovat, jak někteří politici hájí ekonomické zájmy (vybraných) podnikatelů, či dochází přímo ke střetu zájmů politika-podnikatele (A. Řebíček, A. Babiš, aj.). Takové případy zesilují obecně špatnou image politiků i některých podnikatelů. Další skupinou problémů jsou problémy ekonomického charakteru (ekonomická krize, zadluženost zemí, přesun globálního ekonomického těžiště, sankce, apod.), na které musí ekonomická diplomacie patřičně reagovat.

Aby ekonomická diplomacie byla skutečně efektivní, musí mít jasnou vizi a orientaci, být účelně uspořádána, vybavena dostatečnými lidskými i finančními zdroji, pojmána jako aktivní součást zahraniční a hospodářské politiky státu, realizována v partnerství s podnikatelskou sférou a být založena na reálné poptávce českých firem po jejích službách.

1.3 Aktéři a nástroje české ekonomické diplomacie

Rozhodujícími aktéry při tvorbě obsahu ekonomické diplomacie a naplňování jejích cílů mají v ČR dvě instituce – MZV a MPO. Tato ministerstva součinně působí a tvoří duální systém organizace ekonomické diplomacie. V duálním modelu je zcela zásadní rozdělení pravomocí mezi obě instituce a jejich vzájemný vztah. Při vhodném rozdělení pravomocí spolu ministerstva efektivně kooperují na bázi komplementárních úloh. Ale právě toto se v případě ČR jeví jako velmi problematické (Pajtinka, 2007). Rozdělení kompetencí obou ministerstev v oblasti ekonomické diplomacie je určeno tzv. kompetenčním zákonem. Jejich vzájemná spolupráce a komplementace je upravována dvěma dohodami jednak o spolupráci obou ministerstev a o koordinaci činností jim podřízených příspěvkových organizací, angažovaných v zahraničně ekonomických aktivitách (Štouračová a kol., 2010). Ne všechny oblasti ekonomické diplomacie jsou však v těchto dokumentech jasně mezi obě instituce rozděleny.

1.3.1 Ministerstvo zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí je zodpovědným orgánem za zahraniční politiku státu. Hlavním úkolem ministerstva je tedy obhajování a prosazování národních zájmů státu vně státní hranice. Jedním z nejdůležitějších zájmů státu je hospodářská prosperita země, které se ministerstvo snaží dosáhnout mimo jiné skrze ekonomickou diplomacii. V základních dokumentech MZV se můžeme dočíst, že: *„Ekonomická diplomacie slouží k prosazování politik vlády v oblasti výroby, pohybu nebo výměny zboží, služeb, práce a investic směrem do a ze zahraničí a také přispívá k pozitivnímu obrazu země ve světě. Napomáhá ekonomickému růstu, vytváří nová pracovní místa, podporuje podnikatelské aktivity v zahraničí, otevírá přístup na zahraniční trhy, odstraňuje bariéry mezinárodního obchodu a propaguje ČR u potenciálních zahraničních investorů.“* (MZV, online, [cit. 2015-01-25]). MZV nahlíží na ekonomickou diplomacii spíše z mikropohledu. Svou úlohu při dosahování ekonomických cílů se popisuje MZV takto: *„MZV ČR jako celek sehrává při realizaci těchto kroků významnou úlohu. Jeho role je nezastupitelná díky kvalitní a jedinečné síti zastupitelských úřadů, které slouží k podpoře a ochraně českých ekonomických zájmů ve světě. MZV je v podstatě ekonomickým ministerstvem, které zprostředkovává zahraniční příležitosti. K tomu MZV účinně využívá diplomatů, kteří se zabývají buď výlučně ekonomickou agendou, anebo ji mají v rámci své širší agendy. Na ekonomické diplomacii se také podílejí všichni vedoucí zastupitelských úřadů a honorární konzulové, kteří postupně zvyšují svoji aktivní roli při prosazování českých ekonomických zájmů v zahraničí.“* (MZV, online, [cit. 2015-01-25]). Ministerstvo především řídí a koordinuje další orgány státní správy v přístupu k vnějším ekonomickým vztahům (Štouračová, 2008). MZV je také autorem koncepcí zahraniční politiky, ve kterých se snaží definovat strategické národní zájmy, mezi které patří zajištění ekonomického růstu a prosperity právě s využitím ekonomické diplomacie. Dále určuje dlouhodobou orientaci zahraniční politiky, se kterou však v praxi bývá řada potíží. Jak se politická garnitura mění, mění se i náhledy na to, jaká by zahraniční politika měla být. ČR nedokáže definovat své vnější ekonomické zájmy, jednotnou vizi, mimo obecného cíle podpory exportu, přílivu PZI a případně turistů (Drulák, 2011).

1.3.2 Ministerstvo průmyslu a obchodu

Dle Kompetenčního zákona (Zákon č. 2/1969 Sb.) je MPO charakterizováno jako ústřední orgán státní správy „...pro státní průmyslovou politiku, obchodní politiku, zahraničně ekonomickou politiku ...pro zahraniční obchod a podporu exportu...“. MPO „...koordinuje zahraničně obchodní politiku ČR ve vztahu k ostatním státům, zabezpečuje sjednávání bilaterálních a multilaterálních obchodních a ekonomických dohod, realizuje obchodní spolupráci s mezinárodními organizacemi a integračními uskupeními...“. MPO je hlavním tvůrcem proexportní strategie, jež je koncipována jako průřezový pilíř Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR, jejíž nejnovější verze navržena pro období 2012–2020. Jde o komplexní synergii aktivit státu, jež má zajistit koherenci jednotlivých hospodářských politik při zachování principu komplementarity. Právě podpora konkurenceschopnosti je dosud slabým článkem ze strany fungování veřejných institucí. *Exportní strategie ČR 2012–2020* má sloužit jako dokument vymezující široký strategický rámec proexportní politiky. Definuje vizi, cíle a opatření, které mají sloužit k jejich naplnění. Strategie ambiciózně dává za úkol maximálně využít synergie pramenících z různých činností veřejných institucí k podpoře a rozvoji českého exportu (MPO, online, [cit. 2015-01-25]). Mezi konkrétní opatření implementovaných ministerstvem uvádí například posilování a zkvalitňování sítě obchodně ekonomických úseků na zastupitelských úřadech, tzn. více kvalifikovaných pracovníků s ekonomickou agendou, kterých je stále málo.

1.3.3 Zastupitelské úřady

Hlavními nástroji sloužící k dosažení ekonomických cílů je síť zastupitelských úřadů ČR v zahraničí (velvyslanectví, generální konzuláty, honorární k., honorární generální k., Česká centra, České ekonomicko-kulturní kanceláře, dočasná konzulární jednatelství), které jsou pod vedením MZV. Tato síť pokrývá všechny hlavní partnery i potenciální obchodní partnery do budoucna tzv. zájmové země viz mapa zastupitelských úřadů v příloze. Činnosti zastupitelských úřadů se liší podle typu úřadu a jsou detailně popsány v koncepci zahraniční politiky ČR. Ekonomickou diplomacií se však nezabývá celý úřad, ale jen někteří vybraní pracovníci –

ekonomičtí diplomaté. Ti se podle důležitosti trhu věnují pouze ekonomickým otázkám, či mají agendu širší. Jejich počet na jednotlivých ZÚ se v současnosti pohybuje mezi 1 až 6 (např. 6 v Rusku, v USA 5). V několika případech má jeden pracovník na starosti i několik zemí, pokud jsou tyto pro ČR nevýznamným obchodním partnerem. Například velvyslanectví v Addis Abebě s jedním ekonomickým pracovníkem obstarává Etiopii, Džibutsko, Jižní Súdán, Komory, Madagaskar, Seychely a Somálsko.

Podle MZV v souvislosti s ekonomickou diplomacií věnují ZÚ zvýšenou péči ekonomickému rozměru bilaterálních vztahů a praktické provádění ekonomické diplomacie, což zahrnuje především tyto činnosti:

- Získávání, analyzování a zasílání MZV informací o vnitropolitické, zahraničněpolitické, hospodářské a kulturní situaci přijímajícího státu se zvláštním zřetelem na jeho vztahy k ČR (informace o podnikatelském prostředí a podmínkách exportu jsou posléze pro potřeby podnikatelů zveřejněny na portálu BusinessInfo.cz).
- Aktivní napomáhání při navazování a rozvoji styků českých subjektů s partnery v přijímajícím státu (vyhledávání zahraničních investorů a vytipování investičních příležitostí v Česku i v zahraničí).
- Předávání informací o možnostech uplatnění českých výrobků na místním trhu.
- Poskytování organizační podpory při účasti firem na propagačních akcích, výstavách a veletrzích, popřípadě při pořádání podnikatelských misí.
- Poskytování přiměřené podpory českým podnikatelským subjektům, působících v dané zemi.

Portál Businessinfo (online, [cit. 2015-01-25]) doplňuje výčet aktivit zastupitelských úřadů o:

- Zprostředkování kontaktů na tlumočníky a překladatele a další logistiku.
- Zajištění schůzek s obchodními partnery, velvyslanci a ekonomickými diplomaty.
- Sledování a sdílení informací o chystaných veřejných zakázkách a možném zapojení do projektů financovaných rozvojovými a dalšími fondy.
- Vyvíjení tlaku na odstranění obchodních bariér, pro usnadnění podmínek pro podnikání v dané zemi či regionu.

Škála úkolů souvisejících s ekonomickou diplomacií je tedy velmi široká a je na místě otázka, jak efektivně jsou úřady svou agendu schopny zvládat, když na řadě velvyslanectví či konzulátech působí jen jeden pracovník zabývající se ekonomickou agendou. Efektivitu zastupitelských úřadů podrobně zkoumal například Rose (2005), který dochází k závěru, že bilaterální export vzroste o 6 až 10 % za každý další přítomný úřad v zemi. To potvrzuje důležitost ZÚ, o níž se v teorii hovoří. Podobným způsobem bude v této práci nahlédnuto i na efektivitu českých úřadů.

1.3.4 Zahraniční cesty politiků

Zahraniční cesty politiků patří mezi hlavní nástroje zahraniční politiky. V době moderních technologií by již teoreticky osobní návštěvy neměly být nutné, avšak osobní přítomnost významných představitelů státu vyjadřuje důležitost události pro danou zemi. Zahraniční cesta politiků může například sloužit jako završení dlouhého jednání mezi státy, které neprobíhalo osobní formou a je zakončeno například podepsáním dohody. Cesty politiků se liší podle účelu – v rámci širších geopolitických aktivit se delegace účastní konferencí, shromáždění mezinárodních organizací, zasedání stálých delegací, zasedání Evropské Rady, kde stát jejich prostřednictvím vyjadřuje své stanovisko, postoj k mezinárodním otázkám, případně nezaujímá postoj žádný. Nejvýznamnější organizací pro ČR mající vliv na zahraniční obchod je bezesporu EU. Vstupem do unie přenesla ČR část svých pravomocí týkajících se obchodní politiky na orgány EU (zejména Evropskou komisi). Prostřednictvím českých zástupců může ČR vstupovat do rozhodování a ovlivňovat společnou obchodní politiku (Krčál, 2013). Otázka je, jak efektivně je tuto možnost využívají. Zahraniční cesty směřují i na různé ceremoniály, korunovace, pohřby významných státníků, apod., které sice nemají zásadní dopad na zahraniční politiku státu, ale přesto je vhodné, aby stát na takové události vyslal alespoň symbolicky svého zástupce. Nejvýznamnější skupinou zahraničních cest jsou cesty zpravidla vrcholových politiků, které bývají označeny jako pracovní, oficiální nebo státní návštěva, přičemž rozdíl mezi nimi je především v protokolu. Tyto cesty jsou zásadním prostředkem bilaterálního jednání mezi státy řešící celé spektrum možných témat. Od čistě politických témat, konfliktů, lidských práv, ochrany přírodního prostředí, kulturní otázky nebo témat ekonomických. Další skupinou jsou cesty zpravidla řadových poslanců a

senátorů do parlamentních výborů cizích zemí, kde se delegáti snaží získat nové poznatky, které následně mohou být implementovány do české legislativy. Poslední skupinou jsou neformální cesty politiků na panelové diskuse a neformální setkání.

Každá zahraniční cesta má své pevné zásady – účel a program cesty, přípravné práce, finanční stránku a na závěr její ohodnocení. Plánované cesty prochází schvalovacím procesem buďto v rámci Organizačního nebo Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny, nebo v rámci Vlády ČR, pokud jde o návštěvy nejvyšší státní úrovně. Zpětně se hodnotí průběh a výsledky cesty.

1.3.5 Podnikatelské mise

Podnikatelské mise jsou, dalo by se říci extenzí zahraničních cest politiků. Jsou to doprovodné mise oficiálních představitelů státu případně i menších územních celků (kraje), kteří podnikatelskou misi zaštiťují a umožňují dostat se podnikatelům tam, kde by to bez jejich pomoci bylo stěží představitelné. I pro podnikatele s nemalými finančními prostředky je bez pomoci státu velice složité dostat se k vrcholným představitelům jiných států, usilovat o přímou spolupráci s tamější vládou a získat státní zakázky. Potřeba veřejného sektoru je vyvolána kulturními rozdíly, které firmy musí v zahraničí překonat. V případě obchodování se zemí, kde stát je dominantním vlastníkem podniků je role státu jako zprostředkovatele často nezbytná. Stát slouží jako garant, jeho přítomnost dokazuje důležitost obchodního záměru. Další důvody pro přítomnost státu u jednání mohou být bezpečnostní rizika např. u vojenských zakázek (Veenstra, Yakop, Bergeijk, 2010). Ukázkovým příkladem z nedávné doby byla pracovní cesta prezidenta M. Zemana do Číny v roce 2014, kde byl doprovázen miliardářem P. Kellnerem, který se tak relativně snadno dostal k nejvyšším představitelům ČLR a mohl s nimi osobně jednat. V souvislosti s podnikatelskou misí do Číny opět vyvstala otázka konfliktu mezi ekonomickými cíli a zájmy na dodržování mezinárodního práva. Malé státy obecně v souladu s dlouhodobými bezpečnostními zájmy kladou velký důraz na mezinárodní právo a instituce. Snahou o budování stabilního mezinárodního systému, založeného na mezinárodním právu závazném pro všechny aktéry, kompenzují vojenskou převahu větších států (Beneš, 2005). Malé země často používají odkazy na lidská práva, etiku a mezinárodní právo, přičemž u České republiky je tento fakt ještě

umocněn vlivem disentu. Avšak po éře prezidenta V. Havla, kdy lidskoprávní dimenze zahraniční politiky byla velice viditelná, se od této politiky postupně ustupuje a zdá se, že diplomacie je čím dál více určována ekonomickými potřebami. Je však stále na místě vyvolat diskusi o tom, zda je důležitější tvrdé prosazování mezinárodního práva i za cenu ztráty obchodních příležitostí, či postavení ekonomických zájmů nad ně a rezignovat na „morální“ zahraniční politiku. Nejhorší možnou variantou je kombinace obou přístupů, kdy se nedají brát vážně měnící se stanoviska politiků. Otázkou zůstává, zda tolerováním silným státům porušování mezinárodního práva nevzniká potenciálně velký geopolitický problém. Na koho se malé státy jako ČR budou moci spolehnout, když ne na mezinárodní právo, které platí jen pro někoho?

Podnikatelské mise jsou organizovány MZV, MPO, zastupitelskými úřady, Hospodářskou komorou České republiky, Svazem průmyslu a dopravy České republiky, Asociací malého a středního podnikání a dalšími organizacemi. Připojit se k misi může kterákoli firma, která má o to zájem a přihlásí se. Podle atraktivnosti destinace a tématu jednání (např. energetika) se podnikatelských misí zúčastňuje různý počet firem, který může šplhat až k 50. Zájem je často velký, kvůli výhodám, které podnikatelské mise skýtají.

Podnikatelské mise umožňují:

- Možnost seznámit se na místě s hospodářským prostředím dané země (semináře).
- Za výhodných podmínek navázat obchodní kontakty s předem vybranými potenciálními obchodními partnery.
- Jednat pod záštitou vysokých politických představitelů a tím posílit své postavení.
- Získat potřebné informace pro utváření nových partnerství.
- Seznámit se s lidmi, kteří mohou významně pomoci firemním aktivitám na daném trhu.
- Uspořádat neformální setkání podnikatelů s představiteli státu.
- V konečném důsledku mise snižují náklady spojené s často obtížným hledáním vhodných partnerských firem pro řešení společných aktivit v dané lokalitě.

Průběh podnikatelských misí je upravován dokumentem *Pravidla pro realizaci podnikatelských misí do zahraničí v působnosti MZV* (2013). Smyslem dokumentu je zajistit standardizovanou a efektivní realizaci celého procesu a podpořit tak záměr MZV prohlubovat podporu českých exportérů a investorů. Každý návrh mise musí mimo jiné obsahovat účel a cíle, případné oborové zaměření, včetně definice cílové skupiny v dané zemi, předpokládaný počet účastníků a předběžný rozpočet mise. Po skončení mise následuje hodnocení úspěšnosti – zpětná vazba od podnikatelů, případně může proběhnout dodatečné setkání podnikatelů s ministrem. Informace o průběhu, případně výsledcích mise jsou veřejnosti přístupné v podobě tiskových zpráv na internetových stránkách Hospodářské komory ČR. Zprávy však jsou často velice kusé, postrádající podrobnosti, které veřejnost a výzkumníky nejvíce zajímají, tj. počet a jména firem a konkrétní dojednané kontrakty.

1.3.6 Organizace založené státem

Ekonomická diplomacie je doplněna dalšími nástroji podpory exportu a přílivu PZI, a tím jsou organizace založené a částečně nebo úplně vlastněné státem. Mezi nejvýznamnější patří Česká exportní banka, Exportní garanční a pojišťovací společnost a příspěvkové organizace CzechtTrade, Czechinvest a Česká centra. Všechny tyto instituce byly založeny s cílem podpořit českou ekonomiku zvýšením konkurenceschopnosti na globálním trhu. Tyto organizace byly zřízeny po vzoru západních zemí, kde má ekonomická diplomacie již delší tradici. Existují však názory, že by se stát neměl tolik soustřeďovat na proexportní opatření a lákání investorů (investiční pobídky), ale radši by měl zlepšit podnikatelské prostředí, snížit administrativní a daňovou zátěž apod., tedy pouze vytvořit prostředí, ve kterém by se firmám snáze působilo i bez přímé účasti státu.

Czechinvest

Česká republika patří k zemím s nejvyšším podílem podniků pod zahraniční kontrolou na světě. Tato situace je důsledkem mimo jiné špatné domácí privatizace s dominantní kupónovou metodou v 90. letech a celkově nedostatkem domácího disponibilního kapitálu, zatímco v zahraničí ho byl přebytek. S novou vládou Miloše Zemana došlo k odkládání (nucené)

privatizaci většiny bank do rukou zahraničních vlastníků a tím i přesunu většiny akcií a vlastnických práv na zahraniční majitele. Zahraniční kapitál byl alokován do ČR a dalších transformujících se zemí ve formě PZI, což výrazně přispělo k nastartování ekonomik. I v současné době se stát soustřeďuje na potenciální investory v zahraničí na úkor potenciálu v domácí ekonomice, a proto nepřekvapuje výrazná státní politika podpory přílivu PZI. Pro vyšší efektivitu lákání zahraničního kapitálu byla zřízena Agentura pro podporu podnikání a investic – CzechInvest. Czechinvest je státní příspěvkovou organizací podřízenou MPO, která má v náplni práce posilování konkurenceschopnosti české ekonomiky prostřednictvím podpory malých a středních podnikatelů, podnikatelské infrastruktury, inovací a získáváním zahraničních investic z oblasti výroby, strategických služeb a technologických center (Czechinvest, online, [cit. 2015-01-25]).

Mezi základní úkoly Czechinvestu patří:

- Propagace ČR v zahraničí jako lokality pro umístění investice ve spolupráci se zastupitelskými úřady.
- Vyhledává a sděluje informace o možnostech podpory pro malé a střední podnikatele.
- Implementace dotačních programů financovaných EU a státem.
- Formální poradenství k projektům.
- Správa databáze podnikatelských nemovitostí.
- Podpora subdodavatelů – správa databáze českých dodavatelských firem.
- Pomoc při realizaci investičních projektů.
- Zprostředkování státní investiční podpory.
- AfterCare služby pro zahraniční investory, kteří již působí v České republice, podpora při reinvesticích.

CzechTrade

Důležitým článkem ekonomické diplomacie je Agentura CzechTrade, která byla založena MPO s cílem podporovat mezinárodní obchod se zaměřením na české exportéry. CzechTrade tvoří síť zahraničních kanceláří se sídly ve více než 40 zemích (CzechTrade, online, [cit. 2015-01-25]). Význam agentury CzechTrade spočívá ve velmi dobré znalosti zahraničních trhů, zvláště

tam, kde mají svou pobočku. Aktivním působením v zahraničí a dobrou spoluprací se zastupitelskými úřady se může CzechTrade přímo podílet na naplňování cílů ekonomickou diplomacií a mít reálný dopad na českou ekonomiku (Štouračová, 2008).

Mezi služby, které nabízí, patří:

- Informační servis – identifikace obchodních příležitostí, analýza teritoria a trendů obchodních příležitostí, jež jsou dostupné na portálu Businessinfo.cz.
- Vstupní exportní konzultace, detailní cílený průzkum trhu, průzkum veletrhů, organizace obchodních jednání.
- Exportní vzdělání – semináře a kurzy pro firmy.
- Akce pro exportéry – organizace veletrhů a výstav.

Česká exportní banka

Česká exportní banka je bankovní instituce zcela ve vlastnictví státu, která je zaměřená na podporu vývozu prostřednictvím financování exportu zboží a služeb různého rozsahu od velkých projektů např. financování staveb inženýrských liniových staveb v zahraničí až po malé dílčí dodávky, přičemž úroková míra je nastavená na nejnižší možnou povolenou úroveň, avšak Krčál (2013) zpochybňuje dostupnost produktů ČEB pro malé a střední podniky. Napojení ČEB na ekonomickou diplomacií není přímý. Spolupráce s ministerstvy a zastupitelskými úřady není intenzivní. Banka pasivně nabízí širokou škálu finančních produktů, kterých exportující firmy mohou využít. Většinu produktů banky jsou dnes čerpány zahraničními subjekty, které jsou partnery českých vývozců, pro něž se tak české zboží a služby stávají žádané nejen svou cenou a kvalitou (ČEB, online, [cit. 2015-01-25]).

Exportní garanční a pojišťovací společnost

Podobně jako ČEB je EGAP kompletně ve vlastnictví státu. Funkce EGAP spočívá v pojištění exportních úvěrů v horizontu krátkodobém až dlouhodobém. EGAP pojišťuje i investice v zahraničí. Zásadní rozdíl mezi EGAP a komerčními pojišťovnami spočívá v možnosti pojištění jak v případě komerčních, tak i politických rizik (Krčál, 2013).

Česká centra

Česká centra jsou specifickou příspěvkovou organizací zřízenou MZV. Jejich náplní práce je šířit dobré jméno ČR, zlepšovat její image, zvyšovat povědomí o ČR prostřednictvím různých akcí, zejména v oblasti kultury, obchodu a cestovního ruchu. Zajišťují informační servis a podporují vnější ekonomické vztahy a proexportní politiku (Česká centra, online, [cit. 2015-01-25]). Jejich funkce je podpůrná, přímý dopad na ekonomiku nemají. Ze všech zmíněných organizací je proto přínos Českých center nejvíce zpochybnitelný. Jejich reálný dopad na ekonomiku (je-li vůbec) je velmi těžko měřitelný. Otázkou proto je, zda stát má vlastnit síť 24 Českých center, nebo jestli by nebylo lepší ze strany státu pouze přispívat na jednotlivé kulturní akce, které by však byly pořádány soukromými subjekty nebo neziskovými organizacemi.

2. Vývoj vrcholných státních návštěv, exportu, obratu zahraničního obchodu a přímých zahraničních investic

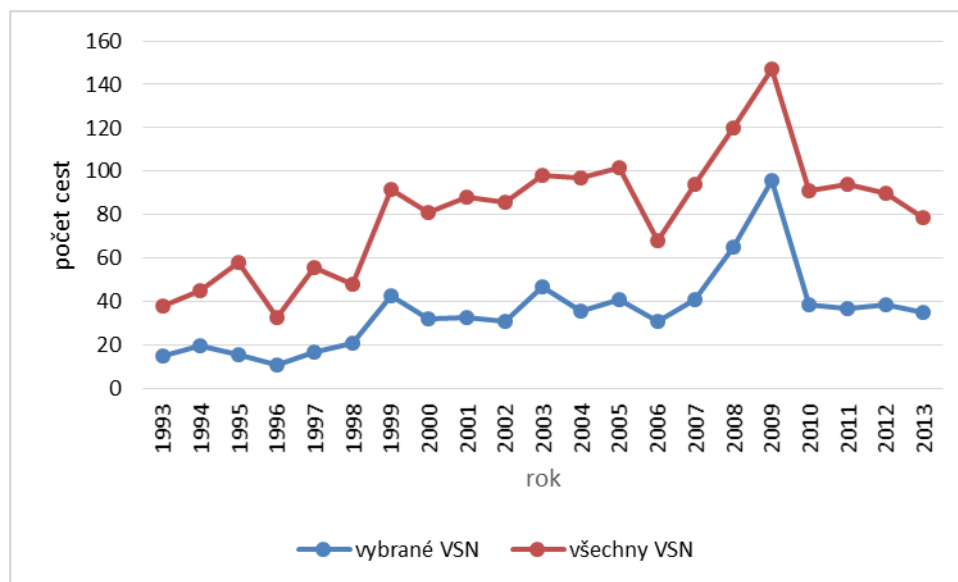
Předpokladem každé analýzy je vedle definice cíle, či řešeného problému a výzkumných otázek také hodnocení informací a dat, která tvoří základ analýzy. Ekonomickou diplomacii, resp. vliv a význam zahraničněpolitických aktivit je možné zkoumat a hodnotit různě, ale pro kvantitativní analýzu je k dispozici jen omezený počet možností, resp. datasetů. Přičemž ten nejdůležitější – přehled zahraničních cest politiků je nutné teprve vytvořit. Údaje o zahraničním obchodu, exportu a zahraničních investicích jsou obvykle běžně dostupné. Každý z uvedených (datových) souborů je nutné zhodnotit z hlediska jejich relevance, významu a kvality a také vývoje ve sledovaném období 1993–2013.

2.1 Vývoj vrcholných státních návštěv a jejich teritoriální struktura

Česko je na poli zahraniční politiky velice aktivní. Soudit tak lze dle členství ve více než 470 mezinárodních organizací (Břešťan, online, [cit. 2015-01-25]) a enormnímu množství mezinárodních návštěv českých politiků viz obr. 4. Aktivita na mezinárodní scéně není v zásadě nic špatného. Otázkou však je, zdali je toto úsilí (finanční a lidské prostředky) vynaloženo

efektivně, zdali je nutné být členem tolika organizací, zda se vyplatí vysílat tolik diplomatických návštěv a účastnit se setkání a platit nemalé náklady na jejich realizaci. Skutečnost že je ČR členem tolika organizací evokuje řadu otázek: může za to poloha v srdci Evropy, sebezáchovná aktivita malé země, která dlouho neměla své místo na politické mapě jisté, snaha podpořit exportní aktivity, potřeba alternativ nebo jen další způsob přebujelého čerpání veřejných prostředků? Principiální otázkou však je, zda se taková aktivita vyplácí, jaké jsou její přínosy, a jestli by se z kvantity nemělo přejít spíše na kvalitu. To znamená, že je nutné zvážit nutnost/potřebu setrvání v některých mezinárodních organizacích. Cílem je omezit členství v některých organizacích (což by vedlo ke snížení počtu cest) a v těch hlavních se soustředit na konkrétní cíle a efektivnější prosazování zájmů, které vláda i odborníci považují za klíčové. Řada organizací a institucí má pro Česko nezpochybnitelný význam. Jde o prosazování zájmů země – vyjádření postoje svým členstvím, nebo přímo aktivitou v rámci organizace.

Obr. 1 Vývoj počtu vrcholných státních návštěv v období 1993–2013

zdroje: Úřad vlády: Usnesení Vlády ČR 1993–2013

Některé z nich však v případě Česka vzbuzují pochybnosti, např. Mezinárodní velrybářská komise či Mezinárodní organizace pro kakao. Jaký může mít ČR prospěch z těchto organizací? S členstvím v mezinárodních organizacích souvisí i zahraniční cesty řadových politiků i cesty

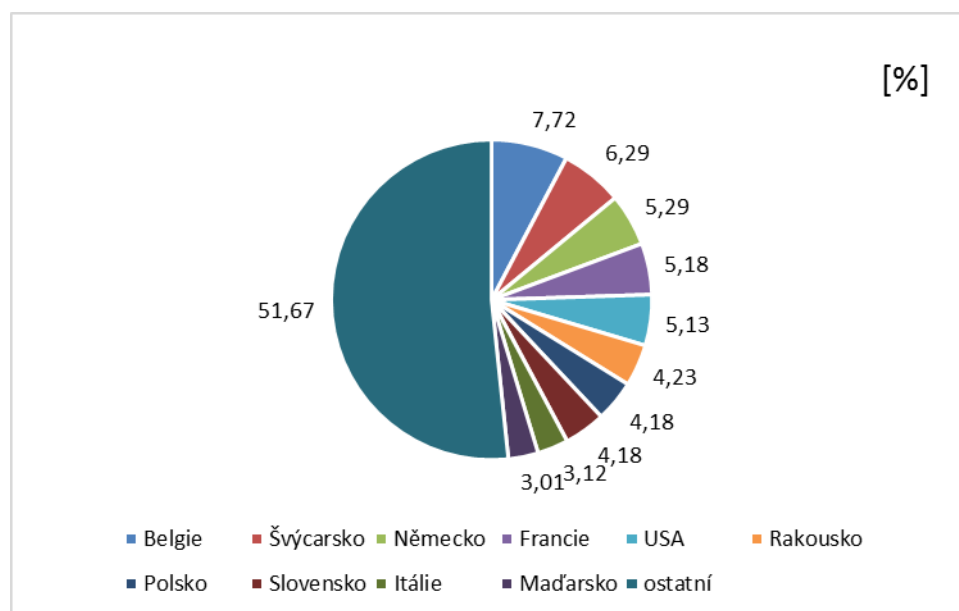
nejvyšší státní úrovni – VSN. Česká republika udržuje diplomatické styky s většinou zemí světa. Její zastupitelské úřady sídlí v 113 zemích k roku 2014 (MZV, *Celkový počet zastupitelských úřadů ČR v zahraničí 2006–2014*, online, [cit. 2015-01-25]) viz mapa zastupitelských úřadů v příloze. Osobní kontakty na nejvyšší státní úrovni (VSN) jsou udržovány se 129 zeměmi světa (bez Palestiny 128) viz mapová příloha 2 a 3.

Celkový objem všech VSN za zkoumaných 20 let dosahuje hodnoty 1891. Jak je patrné z obr. 1, vývoj počtu cest nebyl za sledovaný čas vyrovnaný. Graf naznačuje postupný vzestupný trend s menšími a jedním velmi výrazným výkyvem a to jak u červené linie znázorňující sumu všech VSN tak i vybraných VSN (více v kapitole 3.2) bez započítání konferencí, obřadů apod. znázorněné modrou linkou, která je posazená níže a do značné míry kopíruje trend linie červené. Po nepřítli výrazných 90. letech, kdy se zahraniční politika ČR teprve konsolidovala a krizovému roku 1997, jež vedl k politickým změnám, a kdy se také následně změnil přístup MZV k ekonomické diplomacii. Ta se začala od té doby aktivně prosazovat, dochází k nárůstu české zahraniční aktivity, jež se projevila právě i zvýšenou intenzitou VSN. Tradiční udržování dobrých vztahů se sousedy bylo doplněno snahou o vstup do mezinárodního vojenského paktu – NATO a politicko-ekonomické unie EU, jež symbolicky vyjadřovaly „návrat ČR do Evropy“. Česká republika se stala oficiálním členem NATO 12. března 1999, který je v grafu patrný lokálním vrcholem s počtem cest 92, resp. 43. V období 1999–2005 od vstupu do NATO do vstupu do EU se počet cest oproti letům 90. zdvojnásobil. Česko se touto aktivitou (VSN), dostalo na tak vysokou (kvantitativní) úroveň, kterou již patrně dále nebude možné, ani účelné v dlouhodobém výhledu nadále udržovat. Teritoriální struktura zahraničních cest, se však bude jistě ještě měnit. Tradiční partneři z Evropy a ze zámoří zůstanou v centru pozornosti, avšak lze předpokládat posun zájmu směrem k rozvojovým zemím (už dnes MZV definuje řadu rozvojových zemí jakou prioritní a zájmové pro ČR), které skýtají značný obchodní potenciál pro tak exportně zaměřenou ekonomiku, jakou je česká. Následuje období od vstupu do EU a končící českým předsednictvím, resp. rok poté, kdy aktivita klesala a ustálila se na hladině dosažené v období po vstupu do NATO. Období začíná poklesem, který lze přičítat zejména domácí krizi, eventuálně rezervovaným postojům tehdejší vlády ODS vůči EU. V časovém úseku 2006–2010 proběhl markantní nárůst zahraničních cest s vrcholem v roce 2009, kdy během ledna až června 2009 ČR

předsedala Evropské radě. Celkem v tomto roce proběhlo 147, resp. 96 cest a to především do Belgie a Francie. I před tímto rokem rostl počet diplomatických návštěv zejména do Francie, která měla na starosti předsednictví v Radě EU před ČR, tj. červenec až prosinec 2008 a ČR Francouzskou agendu přebírala. V tomto období došlo k začátku další významné události a to ekonomické krizi, jejíž počátek se datuje k roku 2008. Ekonomická krize se však v ČR naplno projevila až v roce 2009 skokovým propadem HDP a růstem nezaměstnanosti. Vláda se logicky snažila šetřit ve výdajích, avšak objem finančních prostředků pro VSN nedohnal žádné újmy (uvažujeme-li české předsednictví jako specifické období). Naopak jejich výše se pohybuje na úrovni z předvstupních let do EU (MZV, *Čerpání finančních prostředků pro vrcholné návštěvy v období 2001–2011*). To lze vysvětlovat tím, že právě v ekonomické krizi je nejvíce potřeba, aby se stát aktivně angažoval v podpoře českého exportu. To naznačuje i mírný posun zájmu (i politických cest) k rozvojovým zemím jako potenciálním trhům pro české firmy. Zdali jde skutečně o nově nastolený trend, je zatím ještě otázkou. Skutečné trendy se v české zahraniční politice těžko vyhledávají. Od vstupu České republiky do NATO a EU, nemá česká zahraniční politika jasný cíl, čeho chce ve světě dosáhnout. Chybí představa, co je jejím národním zájmem. Na toto téma se v ČR odborná debata prakticky nevede. Neexistuje základní výzkum na univerzitách, v myšlenkových institutech či ve vojenských kruzích, který by přicházel s konkrétními závěry (Stuchlík, 2011). Představitelé moci o zahraniční politice nediskutují. Jednotlivé strany ji nepovažují za důležitou a podřizují ji svým domácím politickým zájmům. Rozsáhlé кадровé změny, opakované reorganizace, koncepční zvraty, omezování finančních prostředků, vynucené snižování počtu pracovníků bez ohledu na objektivní nárůst požadavků – to vše výkonnost české zahraniční politiky snižovalo a snižuje. Navíc byla kapacita české politiky (jak do výkonnosti, tak šíře politického konsenzu) zjevně téměř vyčerpána naplňováním strategických priorit, kterých je až příliš mnoho. Poslední období je sledováno od počátku ekonomické krize v ČR a dosud není ukončeno, neboť krize stále ještě trvá. Do roku 2013 dochází k mírnému poklesu VSN a to především „zbytečné“ návštěvy konferencí a stát se zaměřuje na podstatnější cesty. Objem cest teoreticky spojitelných s ekonomickými zájmy země se prakticky nezměnil.

Na soubor 60 sledovaných zemí (prioritní a zájmové země pro českou zahraniční politiku, více v kapitole 3.2), jež je v práci analyzován, připadá za období 1993–2013 84,2 % všech VSN a 81,4 % vybraných VSN. Těchto 60 zemí je obecně českými představiteli více navštěvováno, než země zbylé. Existuje ale několik výjimek, jakými jsou Vatikán, Keňa či Černá Hora, které jsou navštěvovány relativně často, ač mezi české priority nepatří. Země bývalé Jugoslávie patří mezi hlavní oblasti zájmu zahraniční politiky, ale jak již bylo často kritizováno, prioritních a zájmových zemí je definováno na tak malou zemi, jakou je ČR, až příliš mnoho. Černá Hora se tak do dlouhého oficiálního seznamu nedostala. Přesto je zemí relativně často navštěvovanou. Keňa je se svými 22 návštěvami v pořadí 19. a to pouze kvůli své roli hostitele řady mezinárodních konferencí. Vzájemnou obchodní výměnu mají obě země zanedbatelnou. Vatikán představuje velmi specifickou zahraničněpolitickou entitu. Obchodní výměna téměř nulová, avšak Česká republika se snaží udržovat vzájemné vztahy prostřednictvím kulturních akcí na dobré úrovni.

Obr. 2 Teritoriální struktura vrcholných státních návštěv z ČR v období 1993–2013

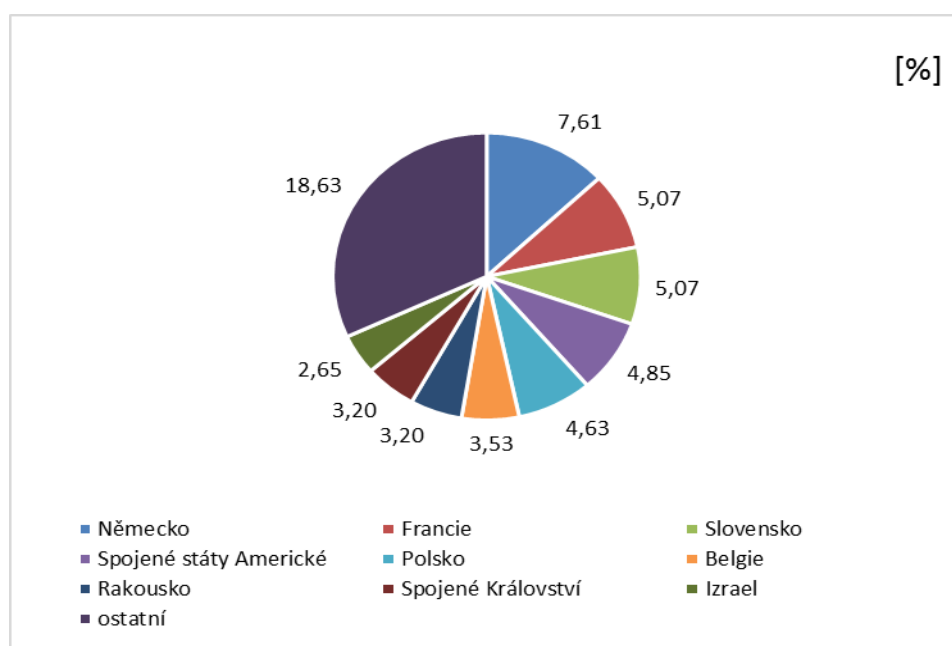

zdroje: Úřad vlády: Usnesení Vlády ČR 1993–2013

Očekávané dominantní postavení Evropy a Evropské unie v rámci české zahraniční politiky se potvrdilo. Ale Evropa, stejně jako EU, je z hlediska geopolitického a ekonomického významu a (intenzity) zahraničněpolitických aktivit vnitřně značně heterogenním celkem. V jejím

rámci se nachází jak několik dominantních států, tak i státy, do kterých se prakticky vůbec nebo vůbec nejezdí (Lichtenštejsko, Andorra, Albánie). Na obr. 2 je vyznačeno 10 nejnavštěvovanějších států z celého světa. Z toho, co bylo zmíněno výše, nemůže překvapit, že 9 z 10 těchto států se nachází právě v Evropě. Na prvním místě návštěvnosti je Belgie, která by však bez existence EU nebyla zdaleka tak preferována v naší zahraniční politice. Její význam skokově narostl po vstupu ČR do EU, rok před a při českém předsednictví v Radě EU. Za období 1993–2013 do této země dorazilo 146 VSN z ČR tzn. 7,72 % z celkového počtu. Druhým nejnavštěvovanějším státem je Švýcarsko (119 návštěv, 6,29 %), které patří mezi významné obchodní partnery ČR, ale tak velký počet VSN do této země se tím vysvětlit nedá. Švýcarsko má silné postavení co se týče hostitelství mezinárodních summitů či konferencí, které se konají zpravidla v Ženevě. Těchto mezinárodních setkání se zástupci ČR pravidelně zúčastňují.

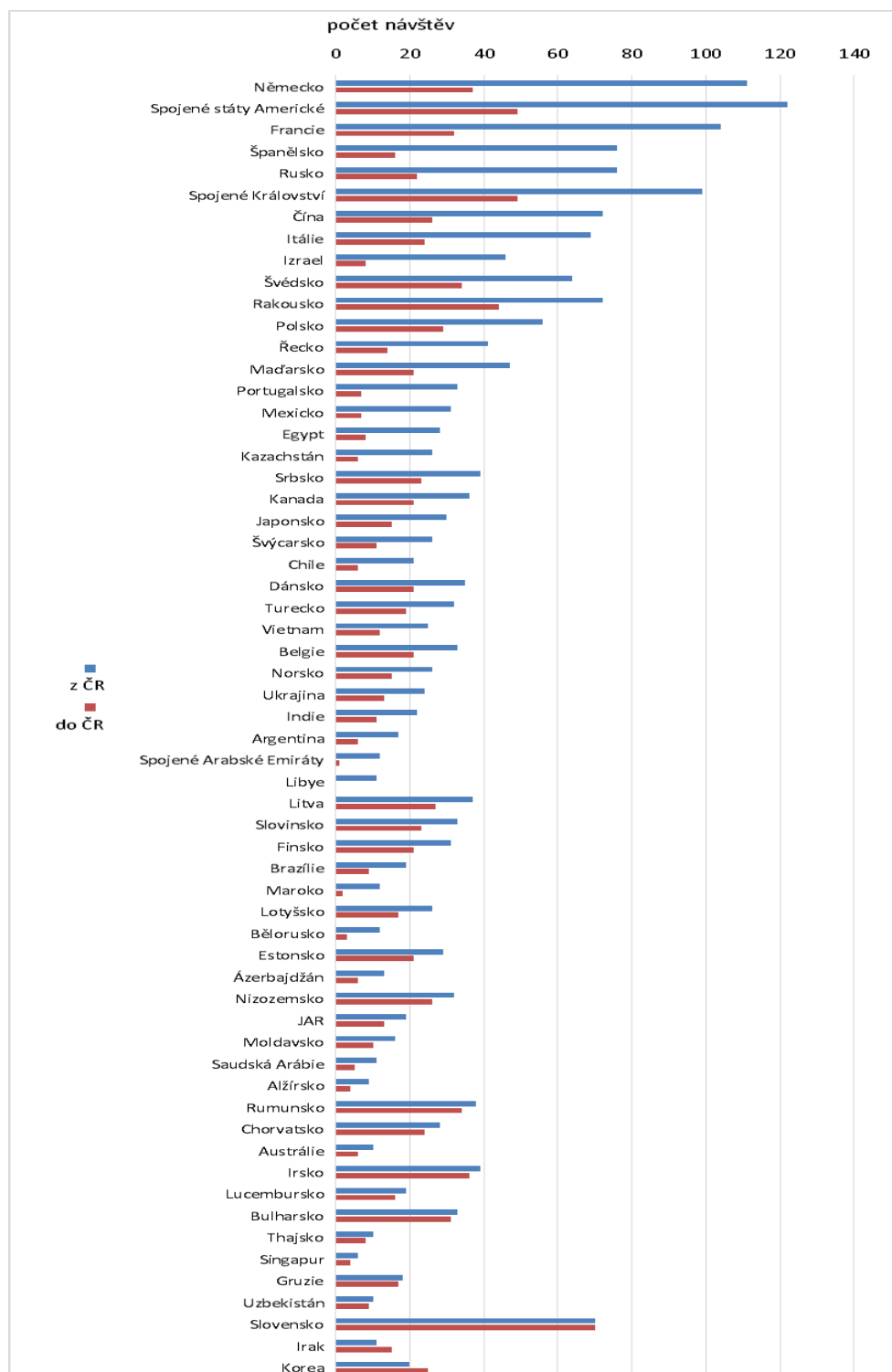
Obr. 3: Teritoriální struktura vybraných vrcholných státních návštěv z ČR v období 1993–2013

zdroje: Úřad vlády: Usnesení Vlády ČR 1993–2013

Na obr. 3 vidíme, jak se změnil podíl v teritoriální struktuře při odfiltrování cest o konference apod. tedy vybrané cesty, se Švýcarsko propadá na 31. pozici s pouhými 9 VSN což tvoří 0,99 %. Podobně, i když ne tak dramaticky, klesá i Belgie z 1. místa na 6. s 32 vybranými VSN (3,53 %). V závěsu za Švýcarskem se nachází trojice podobně navštěvovaných zemí – Německo, Francie a USA. Nejnavštěvovanějším mimoevropským státem v první desítce jsou USA s 5,13 %, které se umístily na 5. pozici za Francií s 5,18 %. Síla Spojených států spočívá jak ve vzájemné obchodní výměně, tak i ve vojenské a kulturní spolupráci. Započtením pouze vybraných VSN se USA posouvají na 4. příčku s 4,85 %. Německo jako zdaleka nejvýznamnější obchodní partner je velmi podobný případ. Sousedství, nejdelší hranice v rámci střední Evropy a vzájemná snaha o spolupráci obou zemí vynesly Německo do popředí českého zájmu. Bez započtení konferencí se Německo stává nejintenzivněji navštěvovanou zemí se 7,61 %. Zbývající tři sousední státy Rakousko (4,23 %), Polsko a Slovensko (po 4,18 %) zaujímají 10.–12. místo. V absolutním vyjádření rozdíl mezi nimi dělá jediná zahraniční návštěva. Je otázkou, zda takto vyrovnané rozdělení českého zájmu mezi ně je účelové, či zda jde o náhodu. Bez započtení konferencí se celá trojice posouvá do popředí a už není tolik konzistentní. Slovensko se usadilo na 3. místě (5,07 %), Polsko (4,63 %) na 5. a Rakousko na 7. (3,2 %). Časté diplomatické kontakty se Slovenskem jsou dány dlouhou společnou historií, velmi dobrými vzájemnými vztahy, společnými zájmy a tradičními obchodními vazbami (v porovnání s Německem, je však vzájemný obrát zahraničního obchodu několikanásobně nižší) (ČSÚ, *Statistické ročenky ČR 2001, 2004, 2006, 2011 a 2013*). Další státy v pořadí už za sebou následují plynule. Z mimoevropských států se do první desítky dostává Izrael (2,65 %). Tento tradiční partner spolupracuje s Českou republikou v ekonomické i politické sféře. Dlouhodobé přátelské vztahy jsou udržovány častými návštěvami (především z ČR). Dobré vztahy jsou navíc umocňovány rychlým růstem vzájemného obchodu.

Obr. 4 Vzájemné diplomatické návštěvy v období 2000–2010

zdroje: MZV: Zprávy o zahraniční politice za roky 2000–2010

Zatím byla pozornost zaměřena na cesty českých politických představitelů do zahraničí, ale jak vypadá ve srovnání tok opačný? Zprávy o zahraniční politice za roky 2000–2010 zaznamenávají bilaterální vztahy mezi ČR a ostatními zeměmi a mimo jiné archivují přehled vzájemných návštěv. V těchto oficiálních zprávách vydávaných MZV, jsou zachyceny veškeré typy cest, jako např. pracovní návštěvy, oficiální návštěvy, účast na konferencích na nejvyšší státní úrovni tak i cesty nižší významnosti. To umožňuje zajímavé srovnání. Z obr. 4 vyplývá zajímavé zjištění (země jsou srovnány podle rozdílu mezi cestami z ČR do těchto zemí a obráceně). Pozoruhodná je významná převaha českých návštěv do ostatních zemí oproti návštěvám opačného směru. Až na tři výjimky, které představuje bilance návštěv se Slovenskem (vyrovnaný počet návštěv 70), Irákem a Korejskou republikou, jsou české mise dominantní. Početní převaha návštěv z Korejské republiky nad českými cestami do Jižní Koreje (která však není kvantitativně nijak výrazná) lze vysvětlovat ve spojitosti s obrovskou korejskou investicí v Česku – továrna Hyundai v Nošovicích v roce 2007. Korejský zájem investovat v ČR trval dál a během několika let proběhla řada dalších investic v návaznosti na Hyundai, z nichž Czechinvest zmiňuje Sung Woo Hitech v Ostravě – Hrabová a Plakor Czech v Mošnově. U některých zemí jako Německo, Francie, Řecko, Itálie, Portugalsko, Španělsko, Egypt, Mexiko a dalších je převaha českých cest dokonce několikanásobná. U zemí jako Francie, Německo, Itálie nebo Belgie to tolik nepřekvapuje, vzhledem k tomu, že tyto země jsou mimo jiné hlavními obchodními partnery Česka a naši představitelé se aktivní zahraniční politikou snaží dělat dobré jméno a zasazovat se o ekonomické zájmy. Navíc tyto země hostí mezinárodní konference a události spojené s činností EU (Francie, Belgie), kterých se v ČR tolik nekoná. Nicméně i po jejich odfiltrování by byla česká převaha stále znatelná. Na příkladu Řecka, Portugalska, Chile nebo Libye tento nepoměr až zaráží a otázka efektivity cest je na místě. Všeobecná převaha českých cest může být zapříčiněna orientací zahraniční politiky, tj. těchto 60 zemí patří mezi české prioritní a zájmové země, ale nemusí platit naopak, že ČR je prioritní zemí pro ostatní. Další věc, která zaujme je značný nepoměr mezi počtem českých delegací mezi různými zeměmi. Za období 2000–2010 bylo do Spojených států Amerických vysláno 122 delegací a na druhém konci spektra je Singapur, kam se vypravilo pouze 6 delegací. Opačným směrem do ČR přijelo nejvíce představitelů Slovenska – 70 delegací a nejméně z Libye a to ani jedna. Porovnáním

směrodatných odchylek zjišťujeme, že množství českých delegací podle zemí je značně nevyrovnané – směrodatná odchylna 26,84, směrodatná odchylna cest do ČR pouze 13,53. V období 2000–2010 z každého státu z vzorku 60 zemí se do ČR každý rok vypravilo průměrně 1,85 delegací, z ČR do zahraničí průměrně 3,62 delegací.

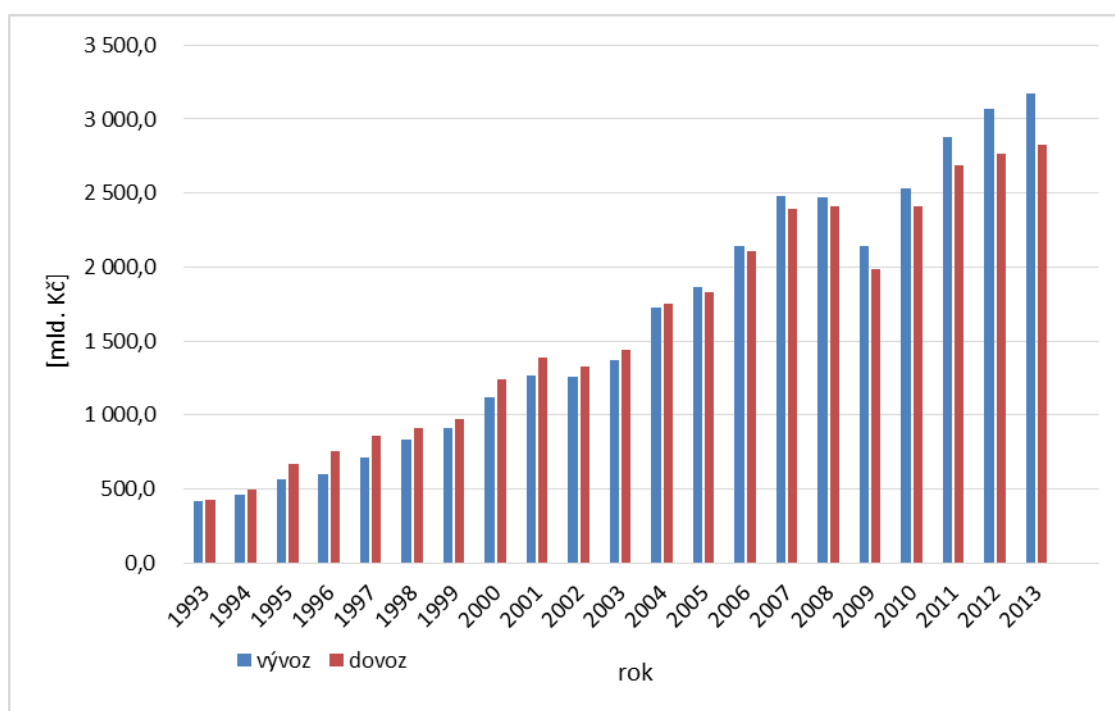
2.2 Vývoj zahraničního obchodu a jeho teritoriální struktura

Podobně problematické jako VSN avšak jiným způsobem jsou i ukazatele obchodní výměny v našem případě obrat zahraničního obchodu a export. Oba tyto ukazatele jsou podrobně statisticky zpracovány. Je známo jaké konkrétní zboží nebo služby byly vyvezeny, či dovezeny, avšak důvody, proč dochází jejich růstu nebo propadu, už tak jasné nejsou. Snad i proto si politici připisují zásluhy za zlepšení stavu ekonomiky – platební bilance, ač mezi jejich činy – zahraničními cestami a důsledky – zvýšení objemu exportu, či obratu zahraničního obchodu není prokázána kauzalita. Mezinárodní obchod je ovlivňován celou řadou faktorů, jakými jsou například stav ekonomiky okolních států a domácí ekonomiky, ekonomická a politická stabilita, členství v obchodních zónách, vývoji cen komodit na světovém trhu, jazykové a právní bariéry, vzdálenost, kulturní specifika, daňová zatížení pro firmy, formy obchodní politiky jako protekcionismus – regulace obchodu (kvóty, cla, embarga) či liberalismus, proexportní opatření, struktura exportu, kurz měny, apod. Po analyzování zásadních vlivů na vývoj zahraničních cest politiků je na místě zhodnocení trendů vývoje objemu zahraničního obchodu a exportu a jeho teritoriální struktury.

Jak již bylo výše zmíněno, Česká republika je exportně orientovanou zemí. Během 20 let od roku 1993 bylo z ČR exportováno zboží a služby v hodnotě 34 001,8 mld. Kč, obrat dosáhl hodnoty 67 648 mld. Kč. Z obr. 5 je patrný vzestupný trend objemu exportu i importu. Vnitřní ekonomický vývoj se zejména v prvních letech od vzniku samostatného státu nesl v duchu zásadních systémových změn v oblasti vlastnických vztahů (restituce a privatizace státních podniků) a regulace hospodářství, které měnily centrálně řízenou ekonomiku na ekonomiku tržní. To vše se plně dotýkalo oblasti zahraničního obchodu, jak vlastnickou a organizační proměnou, tak zejména jeho liberalizací. I přes transformační potíže se zahraniční obchod

rozvíjel poměrně dynamicky. Slabým místem tohoto vývoje však byla do roku 2004 převaha dovozu nad vývozem na obratu českého zahraničního obchodu, která trvala po dobu dvanácti let od roku 1993 (CzechTrade, *Zahraniční obchod České republiky v letech 1993–2007*, 2008). Do ČR se z důvodu nedostatečné surovinové vybavenosti země ve velké míře dováží suroviny produkty a polotovary, které jsou zpracovány a následně prodány na domácím trhu nebo exportovány do zahraničí. I proto lze v zahraničním obchodu se zbožím v České republice pozorovat poměrně silnou provázanost mezi hodnotou vývozu a dovozu a platí, že výkonnost české ekonomiky je přímo spojena jak s exportem, tak s importem (Kučera, 2013).

Obr. 5 Vývoj vývozu a dovozu ČR v období 1993–2013

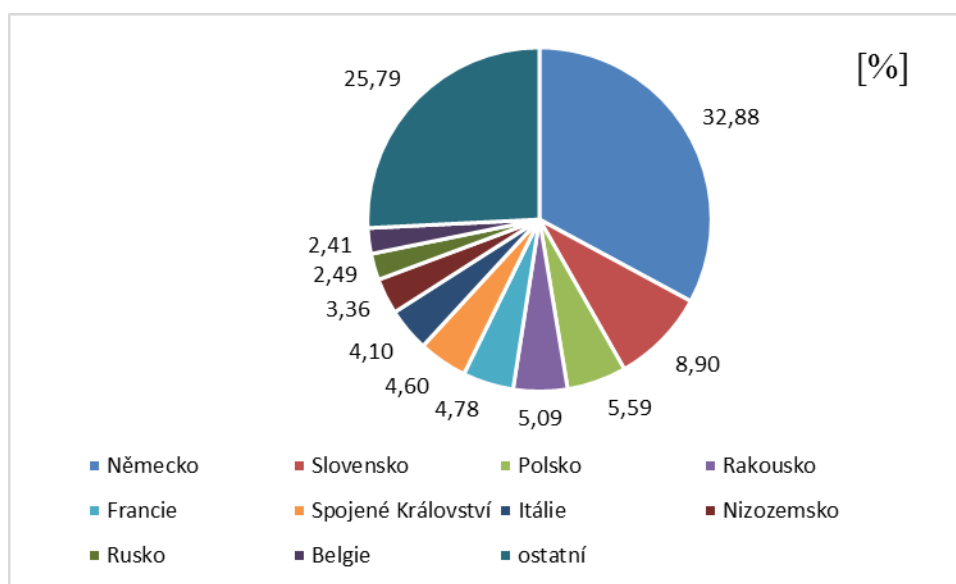

zdroje: ČSÚ: Statistické ročenky ČR 2000–2013

Vstup do EU a Schengenského prostoru byl novým impulsem pro český zahraniční obchod. Řada bariér mezinárodního obchodu s členskými zeměmi se stala minulostí a svobodnému obchodu už téměř nic nebrání. V roce 2005 česká ekonomika zaznamenala první přebytek v obchodní bilanci ve výši 38,6 mld. Kč. Tento pozitivní trend pokračuje dosud a kladná bilance zahraničního obchodu trvá. Za celou historii samostatné republiky došlo pouze ke dvěma propadům objemu vývozu a dovozu. První, menší byl způsoben recesí na světových trzích od

roku 2002. Druhým znatelně výraznějším propadem byl krizový rok 2009. Globální finanční a ekonomická krize citelně zasáhla vyspělý západní svět, který je hlavním odbytištěm českých výrobků i služeb. V EU vypukla následně v roce 2010 intenzivní dluhová krize, z níž se evropské země dosud ještě úplně nevzpamatovaly. Česká ekonomika ještě není v řadě aspektů na předkrizové úrovni, avšak zahraniční obchod se po propadu vrací na trend nastolený v předchozích letech a objem exportu a importu nadále roste.

Obr. 6 Vývoz ČR v teritoriální struktuře za období 1993–2013

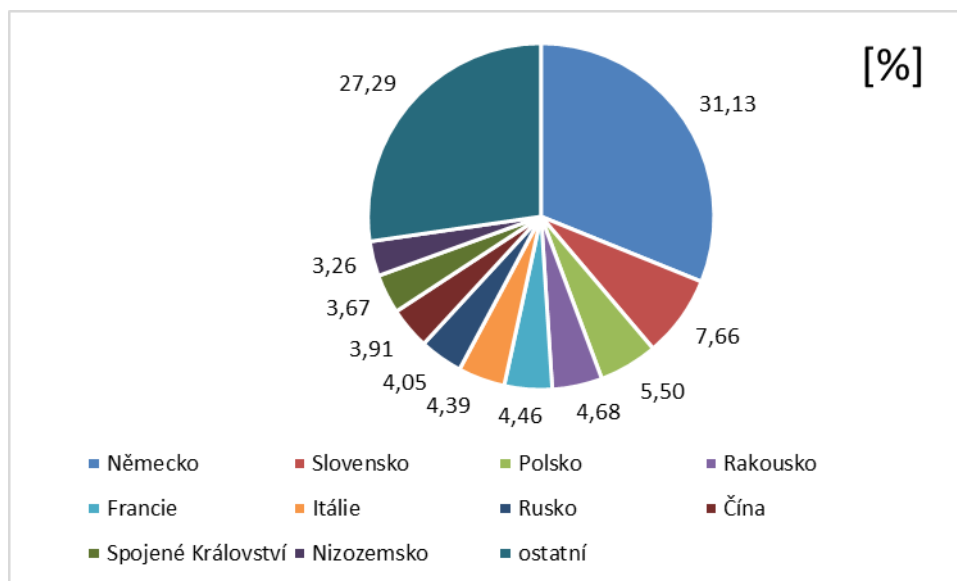
zdroje: ČSÚ: Statistické ročenky ČR 2000–2013

Druhým důležitým aspektem zahraničního obchodu je jeho teritoriální obraz. V předrevolučním období byla česká ekonomika orientována přednostně na státy východního bloku (RVHP). Po roce 1989 se začal zahraniční obchod čím dál více orientovat na vyspělé západní země v čele s Německem a sousedními státy. Po celé sledované období mezinárodní obchod se zeměmi s vyspělou ekonomikou dominuje. Do poloviny sledovaného období posilovaly pozici, ve druhé polovině už pozici ztrácí na úkor rozvojového světa. Nejvýznamnější skupinou vyspělých států jsou členové EU. V roce 2004 obrat zahraničního obchodu s nimi tvořil 80 % z celkového obratu. Napojení na trh EU ze všech zemí je rekordně nejvyšší (podobně platí i pro Slovensko). Z toho plyne zranitelnost české ekonomiky vůči výkyvům na mezinárodních trzích. V roce 2005 nastal obrat a během deseti let se podíl členských států EU na celkovém

obratu České republiky snížil na 73,6 %. Obchod (více dovoz než vývoz) se státy mimo Evropu je na výrazném vzestupu a to především s Čínou, Ruskem a USA. S mimoevropskými státy má ČR bilanci zahraničního obchodu zápornou. V roce 2013 bylo vyvezeno zboží v hodnotě 599,3 mld. Kč a dovezeno bylo zboží v hodnotě 968,4 mld. Kč (ČSÚ, *Vývoj zahraničního obchodu České republiky od jejího vstupu do Evropské unie do roku 2013*, 2014). Dochází k pozvolné teritoriální diversifikaci, odklon od tradičních partnerů, který je v posledních letech ještě umocněn ekonomickou krizí. Rozvojové země skýtají značný potenciál pro české firmy. Jde o ekonomiky, které rostou i v době krize a je snazší na jejich trzích najít odbyt, pokud se firmě podaří překonat kulturní rozdíly. Tento trend je podporován i českou zahraniční politikou. Obr. 6 a 7 shrnují výše zmíněné poznatky a hodnotí teritorialitu za celé sledované období.

Vyspělé státy především z Evropy patří mezi nejvýznamnější české obchodní partnery. Důležitou roli hraje jak absolutní tak kulturní blízkost a členství ve stejných obchodních zónách. Není proto překvapující, že český export směřuje nejvíce do sousedních států (více než polovina celkového objemu exportu) a zemí západní Evropy s výjimkou Ruska, jehož silná pozice je do značné míry stále ovlivňována bývalým úzkým propojením obou ekonomik v rámci východního bloku. Na ostatní země zbývá čtvrtina objemu exportu, jejich podíl se nicméně zvyšuje, avšak dominantní postavení Evropy se v dlouhodobém horizontu nadále předpokládá.

Obr. 7: Obrat zahraničního obchodu v teritoriální struktuře v období 1993–2013

zdroje: ČSÚ: Statistické ročenky ČR 2000–2013

Srovnáváme-li teritoriální obraz vývozu s dovozem, shledáváme několik málo rozdílů. Podíly zemí na obratu zahraničního obchodu, které jsou hlavními importéry českého zboží, se oproti exportu příliš nezměnily. Rozdíly se pohybují v rámci jednoho procenta mimo Ruska. Síla Ruska spočívá především v dovozu jeho primárních nerostných surovin – ropy a zemního plynu. Pořadí se částečně promíchalo mírným propadem Spojeného království na 9. pozici (3,67 %) a vstupem Číny mezi top 10 států (3,91 %). V současné době se Čína nachází na 3. místě podle obratu zahraničního obchodu s ČR. Mezi ostatními státy je Čína dominantní z hlediska pasivního salda a nárůstem vzájemného obchodu. Podobně mimo první desítku se v posledních letech prohlubuje bilanční propad s Japonskem, Tchaj-wanem a Ázerbájdžánem. Naproti tomu nejvyšší aktivní bilanci vykazuje ČR s Německem, Slovenskem, Spojeným Královstvím, Francií, Belgií a s Rakouskem.

Jednoduchým srovnáním první desítky států, se kterými ČR nejvíce obchoduje či do kterých nejvíce vyváží s desítkou, kam nejčastěji směřují české politické delegace, vychází, že většina států se nachází v obou skupinách. Tento průnik slouží jako prvotní náznak spojitosti mezi zahraničním obchodem a zahraničními cestami politiků. Jaká konkrétní spojitost a jak úzce provázány oba jevy jsou, bude detailně prezentováno v kapitole 4.

2.3 Vývoj přímých zahraničních investic a jejich teritoriální struktura

Třetí vysvětlovanou proměnnou, kterou tato práce analyzuje, jsou přímé zahraniční investice. Tato významná forma zahraničního kapitálu je jedním z motorů ekonomického růstu států. Z makroekonomického pohledu většina odborníků považuje PZI jako pozitivní jev, který podporuje růst ekonomiky. PZI s sebou nesou řadu pozitivních efektů. V první řadě to je příliv kapitálu, přístup k zahraničnímu kapitálu, přístup k technologiím, slouží jako významné zdroje tvorby pracovních míst, a to nejen přímo u příchozích investorů, ale především od jejich dodavatelů a subdodavatelů, které od nich získávají zakázky. Dále napomáhají k rozvoji znalostní ekonomiky, nabízejí spolupráci v oblasti výzkumu a vývoje, a dávají možnost zapojit se do globálních produkčních řetězců, zvyšují konkurenceschopnost domácích firem, které se pak samy mohou snáze prosadit na globálním trhu, zvyšují konkurenci na domácím trhu. Zahraniční

firmy dále přispívají ke zlepšování bilance zahraničního obchodu, neboť bývají výrazně exportně orientovány a podporují tak hospodářský růst země.

PZI však nemají pouze pozitivní dopady. Kritici zdůrazňují, že PZI nemusí podporovat hospodářský růst a zaměstnanost, pokud vytlačují již existující investice (krach místních firem), přílišná podpora zahraničních firem může vést k nezájmu investovat domácími společnostmi, zahraniční firmy nemusí navazovat vazby s domácími podnikateli (chrání si technologie a spolupracují s dodavateli z domovské země) nebo pokud se jejich produkce omezuje na technologicky méně náročné fáze produkčního řetězce a pokud nadnárodní firmy v zemi realizují projekty a strategie vnímané jako nepříznivé. PZI mohou být zaměřené na výrobu s nízkou přidanou hodnotou, které sice dočasně zlepší zaměstnanost v regionu, ale po vyčerpání pobídek se výroba může přestěhovat jinam, nezaměstnanost vzroste, kvalifikace zaměstnanců se nezlepší a po ukončení výroby může zůstat těžko využitelný prázdný areál (*brownfield*). Nárůst dovozu surovin, pokud země slouží jako montovna, má za následek zápornou platební bilanci. Dalším negativem je repatriace zisků do zahraničí, případně následný odliv PZI ze země a vnější rovnováha země je ohrožena.

Přímé zahraniční investice se dělí podle způsobu vstupu následovně:

- Akvizice a fúze (*mergers and acquisitions*). Ovládnutí již existujících aktiv (spojením či převzetím), např. akvizice ČSA firmou Korean Airlines v roce 2013. Investor vstupuje do již existujícího zavedeného ekonomického subjektu. Tímto druhem vstupu investor okamžitě přebírá bez konkurenčního boje veškerý tržní podíl, produkční kapacity a aktiva původní společnosti.
- Investice na zelené louce (*greenfield*) je investicí do nových aktiv – vybudování nového ekonomického subjektu zpravidla ve výrobní sféře – zpracovatelský průmysl. Pro investice na zelené louce je typické vytváření významných pracovních kapacit v nově vzniklých závodech. Proto je o tento typ investic mezi politiky největší zájem. Na rozdíl od akvizic a fúzí se něco hmatatelného konkrétního postaví a vytvoří se určitý počet pracovních míst. Tuto investici pak mohou prezentovat jako vlastní úspěch, pokud se

účastnili jednání s investorem. Příkladem může být továrna Philips, která byla postavená v Hranicích na Moravě v letech 2000 a 2001, jež byla tou dobou největší zahraniční investiční akcí. Tehdejší premiér M. Zeman to prezentoval za velký úspěch, který nashoduje ekonomiku v regionu, avšak již v roce 2006 ukončila firma výrobu. Podobně je prezentována politika i investice do automobilky Hyundai v Nošovicích, jež byla realizována v roce 2007.

- Investice na již dříve využívané průmyslové či komerční ploše (*brownfield*). Změna vlastnické struktury a investice do restrukturalizace (většina privatizačních PZI). Investice do brownfieldu je specifická tím, že investor sice přebírá již existující podnik, který renovuje, ale zároveň počítá s celkovou restrukturalizací podniku. Na takový to typ investic bývají často navázány speciální výhodnější podmínky v porovnání s investicemi na zelené louce.

Rozhodnutí společnosti, kam umístit investici záleží na celé řadě faktorů. Investorovi jde o zisk s pokud možno co nejnižší úrovní rizika. Umístění továrny záleží na tom, v jaké fázi životního cyklu se výrobek nachází (*product lifecycle*), za jakým účelem chce firma v zahraničí (místě) investovat např. kvůli ovládnutí trhu, strategie firmy (low cost a high cost), záleží také na velikosti společnosti, v jakém odvětví společnost podniká, kulturní blízkosti, geografické vzdálenosti a poloze. Významné jsou ekonomické, legislativní a další podmínky v zemi, kde firma zvažuje investici. Zejména jde o pracovní sílu (cena, kvalifikovanost, dostupnost), daňovou zátěž (výše, složitost a stabilita), cenovou hladinu, kurz měny, stabilitu země (ekonomická, politická), vynutitelnosti práv, velikosti trhu, konkurenci na trhu a kvalitu podnikatelského prostředí, infrastruktury a dostupnost kapitálu. Při konečném výběru, zejména při menším množství lokalit, hrají roli také investiční pobídky (v ČR byly legislativně zpracovány až v roce 1998), se kterými souvisí lobování politiků ve prospěch investic v jejich zemi či regionu jejich voličů.

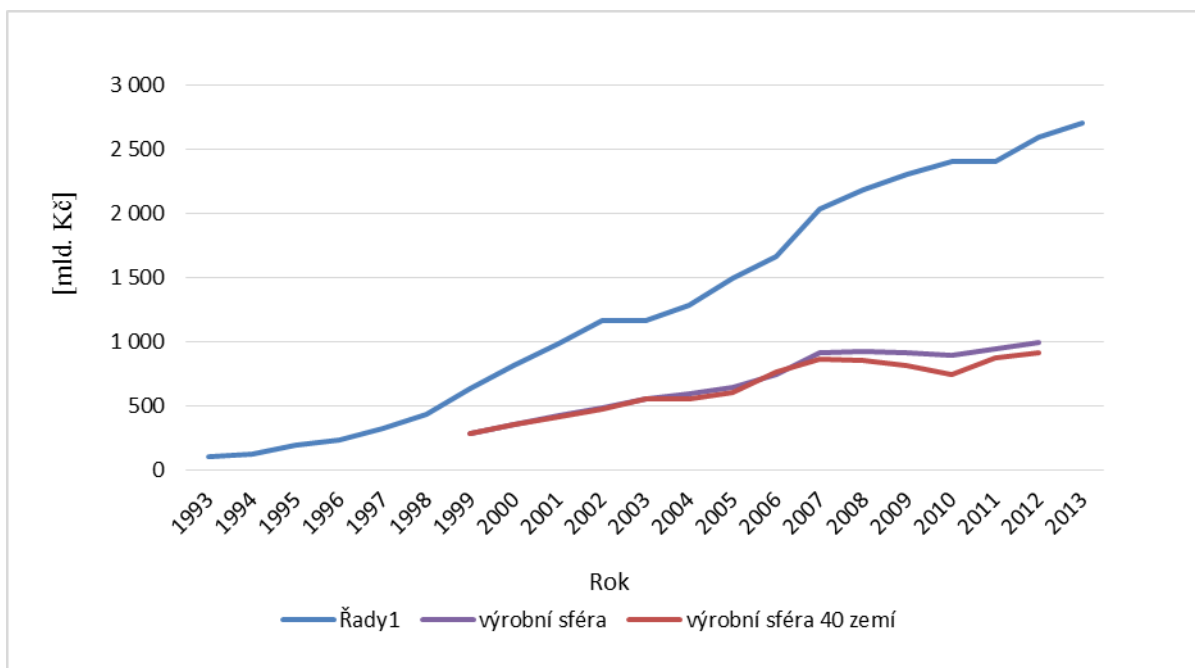
Ekonomové se shodují na tom, že zahraniční investice mají jednoznačně pozitivní vliv na růst produktivity práce v české ekonomice. Už se ale neshodují, jakým způsobem je lákat – pobídkami nebo kvalitní ekonomikou. Česká republika po roce 1989 dlouho těžila ze situace, kdy

měla relativně levnou kvalifikovanou pracovní sílu. V devadesátých letech díky tomu nebyly pobídky nutné a investice se hrnuly. Rokem 1999 se však ČR připojuje k všeobecnému trendu lákání zahraničních investorů pomocí rozličných pobídek a soutěží o zahraniční investice.

Jaký mají politici reálný vliv na PZI, je těžko měřitelný. Zahraniční cesty politiků jsou sice spojovány s investicemi na zelené louce, avšak přesná databáze takových investic v ČR neexistuje. K dispozici jsou pouze kusé tiskové zprávy z podnikatelských misí či databáze společnosti Czechinvest, která zahrnuje investory, kteří využili pobídek. Proto bylo nutné vytvořit výzkum vlastní s využitím dat z databáze ČNB a zahraničních cest politiků a hledat mezi nimi statistickou souvislost. Srovnáme-li vývoj PZI viz obr. 8 v ČR a vývoj VSN viz obr. 1, spojitost mezi oběma sledovanými jevy se nalézá těžko. Zatímco počet VSN v průběhu sledovaného období sice rostl, ale významně kolísal, objem PZI do výrobní sféry (rozdělení viz kapitola 3.2) naopak mírným tempem stabilně rostl s krátkodobým poklesem v době začátku ekonomické krize a následovně s opětovným růstem.

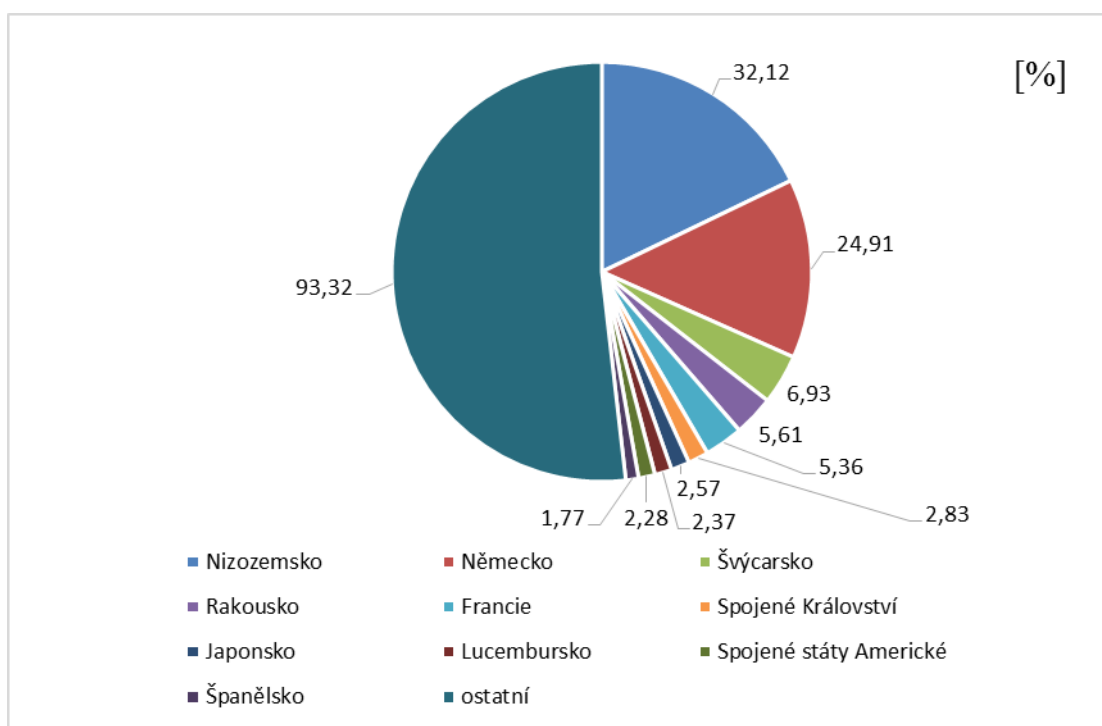
Obr. 8: Vývoj zahraničních investic v ČR v období 1993–2013

zdroje: ČNB: Roční zprávy o Přímých zahraničních investicích 1999–2013

Oba jevy však jsou dost možná ve skutečnosti propojené více, než se na první pohled může zdát. Nemalá část PZI do výroby je transferována přes daňové ráje jako Seychely, Mauricius, Bahamy, Hong kong ale i daňové ráje, které jsou součástí EU (sic!), jako například Guernsey nebo Gibraltar. Firmy z vyspělých států se využitím daňových rájů snaží ušetřit. Je proto velmi těžko dohledatelné, z jaké země původně investice přišla. Z tohoto hrubého srovnání proto není možné dělat závěry. Souvislost mezi oběma jevy se pokusí nastínit až statistické modelování v kapitole 4.

Obr. 9 Teritoriální struktura zahraničních investic v ČR za období 1999–2012

zdroje: ČNB: Roční zprávy o Přímých zahraničních investicích 1999–2013

Investice do výroby tvořily ještě v devadesátých letech většinu ze všech PZI. Objem investic do výroby stabilně rostl a v posledních sledovaných letech si udržuje absolutní úroveň investovaného kapitálu, avšak podíl na celkovém objemu postupně klesá na úkor investic v oblasti finančního zprostředkování, bankovníctví a pojišťovnictví, obchodu a nemovitostí. Jak je vidět z obr. 9, teritoriální koncentrace PZI do výroby je ještě markantnější, než v případě exportu, nebo obratu zahraničního obchodu. Na 10 nejvýznamnějších investorů do výroby v ČR za období 1999–2012 připadá 86,74 % hodnoty investic. Vedle toho na 10 největších importérů

českého zboží připadá 74,21 % objemu českého vývozu a na 10 obchodně nejvýznamnějších zemí připadá 72,71 % obratu zahraničního obchodu Česka. Trochu překvapivě na prvním místě v investování do výroby v České republice není Německo (24,91 %), ale Nizozemsko s 32,12 %. Vyšší chuť Nizozemských firem investovat v zahraničí v našem případě v ČR je způsobena změnou daňové politiky v Nizozemsku v roce 1999. Změna systému vedla k přesunu řady sídel nadnárodních společností a investic do zahraničí (Stanovský, 2010). Do této doby bylo Německo lídrem v investování v ČR a to především díky vstupu koncernu Volkswagen a investicím do automobilky Škoda auto a dalšími s ní spojenými. S velkým odstupem za první dvojici je třetí zemí v pořadí Švýcarsko (6,93 %), následováno Rakouskem (5,61 %), Francií (5,36 %) a Spojeným Královstvím s 2,83 % podílu z celkových investic do výroby za období 1999–2012. První desítka je doplněna dvěma státy mimo Evropu a to Japonskem na 7. místě a Spojenými státy Americkými na místě 9.

3. Metodika

Základním cílem práce je pokus o objektivizaci ekonomické dimenze zahraniční politiky – ekonomické diplomacie, resp. té její části, kterou představuje zahraničněpolitická aktivita vyjadřovaná zahraničními cestami politiků a jejich možných ekonomických výsledků. Analýza vychází z předpokladu, že teritoriální distribuce a intenzita zahraničněpolitických aktivit odráží základní orientaci i ekonomické cíle Česka a pozitivně se odráží do domácí ekonomiky. Pro tento účel se jeví gravitační model jako ideální prostředek empirického výzkumu.

3.1 Gravitační modely mezinárodního obchodu

První gravitační modely mezinárodního obchodu se začaly objevovat v 60. letech 20. století. Koncepce je založená na Newtonovské fyzice a pravidlu přitažlivosti, která závisí na váze (ekonomické velikosti) objektů – států a attributech prostředí. Větší objekty, které jsou blízko sebe, vykazují silnější vzájemné vztahy (Ševela, 2002). V případě mezinárodního obchodu by ekonomicky silné státy ležící blízko sebe měly mít silné obchodní vztahy (objem vzájemného

obchodu). V českém případě je situace zajímavá. ČR sousedí s jednou ekonomickou velmocí – Německem. Další ekonomičtí giganti se nachází daleko za hranicemi – USA, Japonsko nebo Čína. Ostatní hraniční země jsou dvě relativně malé ekonomiky (Slovensko, Rakousko) a jedna střední (Polsko). Co je v českém případě významnějším faktorem, vzdálenost nebo ekonomická síla? Ze statistik je zřejmé, že vzdálenost, protože vzájemný obchod s malými sousedy několikanásobně převyšuje bilaterální obchod s velkými ekonomikami v zámoří. Otázkou zůstává, zdali tím nejdůležitějším faktorem je (jen) vzdálenost, či významnou roli hraje také společná historie a kulturní blízkosti. Ekonomická síla a vzdálenost je v gravitačních modelech doplňována obchodními překážkami a společnými znaky, které naopak obchodní výměnu usnadňují (tradičně například koloniální vazby, společný jazyk nebo společná hranice). Gravitační modely jsou využívány pro odhadování intenzity obchodních vztahů mezi zeměmi, hodnocení významu ekonomické diplomacie v našem případě významných zahraničních cest politiků – VSN a českých zastupitelských úřadů, obecně obchodních bariér – členství v obchodních zónách, regionálních obchodních dohod, politických bloků, měnové unie, apod. Model umožňuje odhadnout, jak by se obchodní výměna či PZI změnila, pokud by VSN proběhla, či nikoli. Nakolik potenciální či skutečný objem zahraničního obchodu ovlivňuje velikost delegace, či účast nejvýznamnějších představitelů.

Gravitačním modelům bylo v minulosti vytýkáno nedostatečné teoretické zarámování. To se v 70. letech díky autorům jako Anderson (1979), Helpman a Krugman (1985), či později Anderson a van Wincoop (2003) a dalším změnilo a dnes jsou tyto modely pro vysokou vypovídací schopnost a robustní teoretické základy hojně využívány (Bubáková, 2013). Byla napsána řada článků zkoumajících vliv hranic, koloniálních vazeb, bohatství (vyspělosti) zemí na intenzitu a teritoriální strukturu mezinárodního obchodu i příliv zahraničních investic (např. Gao, 2009). Nedávno se objevilo i několik prací využívající gravitační model k analýze ekonomické diplomacie – zahraničních cest vrcholných představitelů Francie, Německa a Spojených států (Nitsch, 2007), Kanady (Head a Ries, 2010), výskytu ambasád (Rose, 2005, Yakop a van Bergeijk, 2009, Moons, 2014) a jejich vliv na zahraniční obchod. V rámci české odborné obce představuje tato práce první pokus o kvantifikaci české ekonomické diplomacie na základě využití gravitačního modelu.

Prvotní (zdrojová) rovnice gravitačního modelu zahraničního obchodu je taková:

$$\text{Exp}_{ij} = \beta_1 \text{HDP}_i + \beta_2 \text{HDP}_j + \beta_3 \text{D}_{ij} + \varepsilon_{ijt}$$

Zde Exp_{ijt} znamená export ze země i do země j . HDP_i značí velikost HDP země i a podobně HDP_j vyjadřuje velikost HDP země j . D_{ij} je pak vzdálenost mezi zeměmi i a j . Předpokládá se, že uvedené proměnné (velikosti HDP_i a HDP_j) mají pozitivní dopad na export. Čím vyšší HDP, tím vyšší export. Naproti tomu se uvažuje, že vzdálenost má negativní dopad na export. Metodika této práce se opírá především o postup použitý v práci V. Nitsche (2007).

Základní rovnice pak vypadá takto:

$$X_{ij} = \alpha + \beta_1 \text{HDP}_j + \beta_2 \text{Area}_j + \beta_3 \text{Dist}_{ij} + \beta_4 \text{lpe}_{ij} + \beta_5 \text{Pop}_{jt} + \beta_6 \text{Inc}_{jt} + \beta_7 \text{CEFTA}_{ijt} + \beta_8 \text{EU}_{ijt} + \beta_9 \text{Border}_{ij} + \beta_{10} \text{Lang}_{ij} + \beta_{11} \text{Landl}_j + \beta_{12} \text{Y}_{ij} + \beta_{13} \text{Z}_{ijt} + \varepsilon_{ijt}$$

X_{ij} zastupuje jednu ze závisle proměnných:

Exp_{ij} - export ze země i do země j

Oz_{ij} - obrat zahraničního obchodu země i se zemí j

PZl_{ji} - přímé zahraniční investice ze země j do země i

α – konstanta regresní rovnice

HDP_j – velikost HDP země j v čase t

Area_j – rozloha země j

Dist_{ij} – index podobnosti exportu zemí i a j

Pop_{jt} – počet obyvatel země (*population*) j v čase (roce) t

Inc_{jt} – příjem na obyvatele (*income*) země j v čase t

CEFTA_{ijt} – *dummy* (binární) proměnná členství v CEFTA zemí i a j v čase t

EU_{ijt} – *dummy* proměnná členství v EU zemí i a j v čase t

Bit_{ijt} – *dummy* proměnná dohoda o podpoře a ochraně investic zemí i a j v čase t

Border_{ij} – *dummy* proměnná společná hranice (*border*) zemí i a j

$Lang_{ij}$ – *dummy* proměnná společný jazyk (*language*) zemí i a j

$Landl_j$ – *dummy* proměnná vnitrozemskost (*landlocked*) země j

Y_{ij} – zastupuje jednu ze zkoumaných proměnných:

Amb_{ij} – počet zastupitelských úřadů (*ambassy*) země i v zemi j

$Ekamb_{ij}$ – počet pracovníků s ekonomickou agendou v zastupitelských úřadech země i v zemi j

Z_{ijt} – zastupuje jednu ze zkoumaných proměnných:

$VISIT_{ijt}$ – vážené vybrané vrcholné státní návštěvy ze země i do země j v čase t

$VISIT01_{ijt}$ – *dummy* proměnná vybrané VSN ze země i do země j v čase t

ε_{ijt} – stochastická odchylka (další faktory ovlivňující bilaterální obchod nezastoupené mezi proměnnými)

β_1 – β_k – odhady koeficientů pro odpovídající nezávisle proměnné

Rovnice rozšířeného gravitačního modelu musela doznat ještě jednu změnu. Obecně platí, že rozložení geografických jevů je silně asymetrické. To přesně platí pro řadu výše zmíněných proměnných. Typickým příkladem je velikost států (velké množství malých, malé množství velkých) či rozložení bohatství (velký podíl obyvatel s nízkými příjmy, malý podíl obyvatel s vysokými příjmy). Z tohoto důvodu bylo nutné použít přirozený logaritmus. Výsledná rovnice rozšířeného gravitačního modelu má pak tvar:

$$\ln X_{ij} = \alpha + \beta_1 \ln HDP_{jt} + \beta_2 \ln Area_j + \beta_3 \ln Dist_{ij} + \beta_4 lpe_{ij} + \beta_5 \ln Pop_{jt} + \beta_6 \ln Inc_{jt} + \beta_7 CEFTA_{ijt} + \beta_8 EU_{ijt} + \beta_9 Border_{ij} + \beta_{10} Lang_{ij} + \beta_{11} Landl_j + \beta_{12} Y_{ij} + \beta_{13} Z_{ijt} + \varepsilon_{ijt}$$

Navržený gravitační model se opírá o rozsáhlou databázi složenou z 19 proměnných, přičemž 4 z nich jsou závisle proměnné a 15 nezávisle, za časovou řadu 20 let (období od roku 1993–2013) a vybraný vzorek 60 zemí z celého světa. Pracuje se tedy s panelovými daty (*Time-Series Cross-Sectional data*) přičemž do modelu je zahrnut i intercept. Gravitační modely obecně i tento upravený model se potýkají se dvěma základními problémy: endogenitou a heterogenitou, které bylo nutné řešit.

Endogenita znamená, že nezávisle proměnné jsou korelovány mezi sebou nebo s náhodnou složkou (když některá zásadní proměnná chybí). Odhady pomocí metody nejmenších čtverců (OLS) nesplňují požadavek nestrannosti a jsou nekonzistentní. Příkladem může být proměnná zastupující členství dvou zemí v zóně volného obchodu. Země mají tendenci uzavřít smlouvu, čím více spolu obchodují, čím větší je jejich ekonomika – HDP, čím jsou si geograficky či kulturně blíže a čím více jsou vzdáleny od zbytku světa př. USA a Kanada (Bubáková, 2013). Endogenita je však zakomponována v samotném jádru gravitačního modelu mezinárodního obchodu. Na jedné straně rovnice jako závisle proměnná, kterou chceme vysvětlit – *obrat zahraničního obchodu* nebo *export*, na straně druhé nezávisle proměnná *HDP*, nebo *příjem*. Hodnota HDP má v sobě zakomponovány výsledky zahraničního obchodu, tj. mezi *HDP* a *exportem* nebo *obratem zahraničního obchodu* existuje signifikantní korelace. Avšak bez *HDP* nebo podobné proměnné znázorňující velikost ekonomiky/trhu, by gravitační model nemohl dobře vysvětlovat mezinárodní obchod. Tyto problémy jsou dobře známy a popsány. Řeší je již zmínění autoři Nitsch (2007), Head a Ries (2010), Rose (2005), Yakop a van Bergeijk (2009) a další. Je třeba mít na paměti, že vysoká hodnota R^2 , která bývá často u gravitačních modelů vysoká, je i právě kvůli tomu částečně nadhodnocená. Při hodnocení proměnných *HDP*, *příjmu* apod. je třeba dávat si pozor a výsledné odhady koeficientů brát s rezervou. Jejich vliv je ve skutečnosti menší, než model ukazuje. Dalším aspektem, který způsobuje endogenitu a na který upozornil Head a Ries (2010) je fakt, že země, které byly cílovou destinací zahraničních cest politiků, byly vybrány podle atributů (proměnných), které bilaterální obchod ovlivňují. To vše se snaží gravitační model použitý v této práci řešit využitím co nejširší škály proměnných, které ovlivňují ať už pozitivně nebo negativně obchodní výměnu a které zároveň zachovávají předpoklady regresní rovnice (nezávislost, normalitu, homoskedasticitu, multikolinearitu, nízkou střední hodnotu chybové složky). Korelace s náhodnou složkou tím byla minimalizována, avšak určitý stupeň korelace mezi některými proměnnými zůstává. Mimo klasických proměnných bylo využito i řady *dummy* proměnných. Dále přidáním fixních efektů byly částečně odchytny nepozorovatelné faktory skrz jednotlivé země. Žádný způsob negarantuje úplné zbavení se endogenity. Jde jen o to snížit ji na minimum, při zachování co možná nejvyšší vypovídací hodnoty modelu.

Problém heterogenity v gravitačních modelech je způsoben rozdíly mezi zeměmi, tj. na jedné straně máme země velké, ekonomicky významné, mající hodně sousedících zemí atd., na straně druhé jsou země malé s málo sousedy. Tyto faktory mohou být jak pozorovatelné tak i nepozorovatelné. Pro odchycení vlivu pozorovatelných proměnných se používají nezávislé vysvětlující *dummy* proměnné zastupující například společnou hranici. Nepozorovatelných efektů se obvykle zbavuje využitím gravitačního modelu s fixními efekty či náhodnými efekty, které heterogenitu odčerpávají (Bubáková, 2013). V této práci bude využito pouze fixních, jak bude dále v textu vysvětleno.

Empirickému výzkumu ekonomické diplomacie a jejího vlivu na mezinárodní obchod využitím gravitačního modelu se věnovalo, několik autorů přede mnou (viz výše). Na základě jejich přístupu a metodiky je rozvíjena i metodika této práce, přičemž nejvíce společných znaků má s metodou V. Nitsche (2007). Všichni zmínění autoři začínají konvenční regresní rovnicí s využitím metody nejmenších čtverců a pro omezení heterogenity a endogenity využili jak modely s fixními tak náhodnými efekty. Porovnáním výsledků mezi různými modely se zjišťuje správnost modelu a nakolik je heterogenita a endogenita v daném vzorku dat vlastně problém. V tomto případě byla použita „pouze“ klasická lineární regresní rovnice – gravitační model bez efektů (*pooled OLS*) a gravitační model s fixními efekty (*exporter importer fixed effects*). Ze zkušeností autorů přede mnou Nitsch (2007), Rose (2005) lze usoudit, že model s náhodnými efekty není třeba aplikovat. Další autoři jako Head a Ries (2010) model s náhodnými efekty také nepoužili, a ani nediskutovali. Gravitační model mezinárodního obchodu s náhodnými efekty totiž vykazuje takřka totožné výsledky, jako model s efekty fixními. Náhodné efekty jsou navíc velmi těžko interpretovatelné a konstrukce takového modelu je vzhledem k množství proměnných zbytečně složitá. Cílem analýzy je vyjádřit význam zahraničních cest a zjistit jejich přibližný efekt na zahraniční obchod a PZI, k čemuž dva typy modelů postačují.

Nezávisle na zmíněných autorech bylo pro analýzu vybráno 19 proměnných, které se do značné míry shodují s výběrem uvedených autorů. V rámci této kvantitativní analýzy však byly provedeny určité změny. Na rozdíl od zahraničního obchodu významných zemí jako Spojené Království nebo Francie, nemá v případě České republiky význam proměnná zastupující společnou koloniální minulost. Dalo by se uvažovat jen o *dummy* proměnné vyjadřující

společnou minulost se zeměmi bývalého Rakouska-Uherska, případně RVHP. Tyto vazby však nelze (s výjimkou Slovenska) považovat za natolik významné, aby signifikantně ovlivňovaly mezinárodní obchod a PZI ještě v dnešní době. Nitsch (2007) přidává *dummy* proměnné *Island* vyjadřující, jestli je daná země ostrovem či nikoli a společné členství v měnové unii (*Currency union*) a dále proměnnou *HDP/obyvatele*. Protože v rámci této analýzy je již použita proměnná *HDP* a *počet obyvatel*, místo *HDP/obyvatele* byl zvolen průměrný roční příjem na obyvatele zastoupený proměnnou *Inc*. Proměnná *Island* se v práci V. Nitsche (2007) ukázala jako nevýznamná i pro mezinárodní obchod států, které jsou přímořské – Spojené státy Americké, Německo, Spojené království. Z toho lze usuzovat, že v případě ČR jako malé vnitrozemské země by tato *dummy* proměnná měla jen minimální vliv na bilaterální obchod a investice a nebyla proto použita. Proměnná měnová unie je v případě ČR bezpředmětná, neboť státní měnou je stále ještě Česká koruna. Rozšíření, resp. vylepšení postupů výše uvedených autorů představují následující proměnné: podobná struktura exportu – *Ipe*, členství v CEFTA a EU – *dummy* proměnné *CEFTA* a *EU* (místo obecné proměnné *RTA* – *regional trade agreement*, tj. společné členství v obchodní zóně) a počet pracovníků s ekonomickou agendou na zahraničních zastupitelstvích – *Ekamb*. Další vylepšení (zpřesnění) modelu zajišťují výpočty proměnných pro každý sledovaný rok (*HDP*, *Inc*, *Pop*) a zejména vážení zahraničních misí na základě významnosti a počtu delegátů. Oproti této práci se Nitsch (2007) zabýval i konkrétními představiteli státu, kteří se mise zúčastnili. Porovnává, jestli byly úspěšnější mise vedené prezidentem, nebo premiérem, resp. kancléřem.

3.2 Data

Pro účely analýzy bylo vybráno 60 států, které patří mezi významné obchodní partnery Česka, nebo se do budoucna jako potenciální partneři předpokládají. Jsou to všechny členské země EU vyjma Malty a Kypru, které představují marginální trh (ČR má s nimi minimální obchodní výměnu). Dále jsou to státy mimo EU vybrané na základě metodiky MPO pro *Exportní strategii pro období 2006–2010* a na základě aktualizace prioritních zemí pro export z roku 2009. Výběr prioritních zemí byl podložen makroekonomickými kritérii (váha 58 %), názory podnikatelů a podnikatelských organizací (z hlediska potenciálu trhu země a jeho saturace, váha

30 %) a vyjádřením státní správy (váha 12 %) (CzechTrade, *Nové prioritní země pro český export*, 2009). Tímto způsobem byly vyfiltrovány státy – Brazílie, Čína, Egypt, Indie, Kazachstán, Mexiko, Rusko, Spojené státy Americké, Srbsko, Turecko, Ukrajina, Vietnam, Turecko, Kanada, Argentina, Chile, Saúdská Arábie a Spojené Arabské emiráty. Vzorek států je doplněn skupinou zájmových zemí definovanou MPO.

Jádro databáze tvoří zahraniční mise politiků. Zahraniční cesty se dají rozdělit na dvě skupiny: cesty řadových poslanců a významné diplomatické cesty vrcholných představitelů státu – VSN. Pro účely diplomové práce byly použity VSN, které se od ostatních liší tím, že se jich účastní alespoň jeden vrcholný představitel státu – prezident, premiér, člen vlády, nebo jiná osoba dočasně obdařená pravomocemi zastoupeného vrcholného politika. Zbytek delegace je tvořen poslanci, pracovníky vládních úřadů, zástupci organizací, nebo podnikateli. Svým významem daleko předčí pravidelné poslanecké cesty do zahraničních komisí, delegací či cesty za studijním účelem (cílem je poznat, jak danou problematiku řeší v jiném státě, nebo naopak sdílet naše poznatky v cizí zemi). Potenciální zahraniční mise jsou projednávány a schvalovány vládou, jejímž výsledkem jsou oficiální usnesení Vlády České republiky, která se povinně archivují a jsou volně dostupná v elektronické podobě na webových stránkách vlády (Úřad vlády ČR, *Usnesení Vlády ČR 1993–2013*, online, [cit. 2015-04-06]). Vyhledávání v usneseních je však časově velmi náročná práce. Ucelená databáze zahraničních cest politiků totiž neexistuje (alespoň ne pro veřejnost). Všechna usnesení bez rozdílu typu a čeho se týkají, jsou srovnána podle data přijetí a pro nalezení usnesení týkajících se vyslání delegace do zahraničí bylo nutné projít jednotlivě všechny z nich. Schvalovací proces vyslání zahraničních misí je upravován již od 16. září 1992 *usnesením vlády č. 555*. Později byla tato pravidla a doporučení několikrát přepracována s nejzásadnější změnou v roce 2002 v *usnesení č. 506*, kterým se celý proces přípravy a schvalování delegací řídí dodnes. V praxi ale nastává několik problémů. Každé takové usnesení by mělo mimo jiné obsahovat důvod uskutečnění zahraniční cesty, cílovou destinaci, počet členů oficiální delegace a doprovodu (tj. členů, jejichž cesta je hrazena z rozpočtových prostředků vyhrazených pro VSN), termín cesty a způsob financování, což bylo na počátku výzkumu považováno za stěžejní informace, které měly být v této práci využity. Ovšem při prozkoumávání těchto dokumentů bylo zjištěno, že v mnoha případech některé tyto informace

jsou neúplné nebo úplně chybí. Podle *zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím* bylo požádáno o doplnění chybějících údajů o dané cestě a o více detailů především o konkrétním účelu cest, případně jaké byly výsledky dané cesty. Objevilo se však na několik překážek. První byla nespolupráce úředníků, kteří ať už z neochoty, nedbalosti nebo přímo účelovým skrýváním informací před veřejností, odmítali poskytnout detaily o cestách. Dotaz byl poprvé zaslán na Úřad vlády, kde bylo doporučeno obrátit se na MZV. Stanovisko úředníků MZV bylo, že žádosti o informacích o cestách politiků se mají směřovat na Úřad vlády. Opětovnými žádostmi na Úřad vlády bylo dosaženo dílčího úspěchu. Jeden ochotný úředník, který pro tuto práci alespoň částečně některé informace poskytl. Druhou překážkou je samotný administrativní postup pro získání informací dle *zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím*. Tím je podmínka žádat na každou jednotlivou cestu politiků zvlášť, přičemž Úřad vlády se může rozhodnout, zda informace poskytne či nikoli a na toto rozhodnutí má ze zákona 1 měsíc. Vzhledem ke stovkám zahraničních cest je takřka nemožné celým tímto zdoluhavým procesem projít. Zákon tedy teoreticky umožňuje dostat se k detailům o konkrétním účelu cesty, jejich výsledcích apod., avšak je nastaven tak, že je extrémně časově náročné je získat ve větším množství, které je pro kvalitní statistickou analýzu nezbytné. Přitom by pouze stačilo všechny informace (až na ty, které se týkají bezpečnosti) zveřejnit. Zákon by měl vycházet veřejnosti vstříc. Můžeme jen spekulovat, zda paradoxně nebyl skutečným záměrem tvůrců zákona o svobodném přístupu k informacím informace skrývat.

Kvůli mezerám v usneseních a „nemožnosti“ získat informace jiným způsobem, bylo přistoupeno „pouze“ k zaznamenání informací o účasti konkrétních vrcholných státních představitelů, počtu členů delegace, cílové destinaci a účelu/typu cesty. Avšak v některých případech se stávalo, že chyběl i záznam o počtu členů delegace. V takových situacích bylo postupováno tak, že byl cestám přiřazen doporučený počet členů delegace podle typu zahraniční cesty (u prezidenta 7 členů delegace + 10 členů doprovodu, u premiéra 7 + 5, u ministra celkem 6 členů) dle dokumentu *Zásady pro uskutečňování zahraničních cest členů vlády a vedoucích ostatních ústředních orgánů státní správy* schválený vládou v roce 2000, č. *usnesení 506*. V několika případech chyběla i cílová destinace, v takových případech bylo potřeba speciálně o tuto informaci požádat MZV a Úřad vlády.

Cesty mají různý charakter. Může jít o oficiální, státní, pracovní, soukromou návštěvu (rozdíly spočívají především v protokolu), výjimečně i „dovolená placená státem“. Konkrétní účel cesty však u těchto typů až na výjimky není v usneseních zmíněný. Výsledky z jednání ze zahraničních návštěv nejsou volně dostupné vůbec až na případné tiskové zprávy z důležitějších cest. Podrobnější záznamy o vykonané cestě lze získat po zaslání žádosti na Úřad vlády. Opět se ale musí žádat jednotlivě, což u takového množství cest je více než problematické a informace úřad do lhůty jednoho měsíce může, ale nemusí poskytnout. Bylo proto třeba slevit z požadavků na podrobnost a bylo přistoupeno k zjednodušení. U žádné cesty nelze stoprocentně vyloučit spojitost s ekonomickými zájmy. Z veřejně dostupných usnesení nelze s jistotou rozlišit, zda šlo o cestu s čistě politickými cíli, nebo zda důvodem byly ekonomické zájmy země, a proto jsou pro účely této práce považovány všechny oficiální, státní nebo pracovní návštěvy za více či méně spojené s ekonomickými otázkami. Naproti tomu druhou skupinou cest jsou návštěvy za účelem účasti na mezinárodních konferencích, shromáždění mezinárodních organizací, zasedání Evropské Rady, ceremoniálech (korunovace, pohřeb významného státníka, apod.), které s nejvyšší pravděpodobností nemají žádnou nebo minimální spojitost s prosazováním ekonomických cílů země. Z balíku všech VSN tak byly vyfiltrovány všechny cesty, které žádnou spojitost s ekonomikou pravděpodobně nemají a byly ponechány všechny, u kterých se alespoň částečně dala předpokládat. Tyto cesty jsou dále v této práci označovány jako „vybrané VSN“. Během zkoumaného období proběhlo celkem 1891 VSN, z nichž 738 vybraných za 60 zemí bylo nakonec použito v modelu (celkově proběhlo 907 vybraných VSN). V tomto ohledu se jeví výzkum vztahu mezi vybranými VSN, exportem, obratem zahraničního obchodu a PZI jako méně přesný například v porovnání s prací autorů jako Head a Ries (2010), kteří zkoumali to samé na příkladu Kanady. Jejich výhodou bylo, že v kanadské praxi se detailněji rozlišuje účel cesty. Konkrétně použili obchodní mise (*Canadian and Team Canada trade missions*). Head a Ries měli k dispozici přesná data, nicméně model použitý v této diplomové práci se snaží vyvážit tento nedostatek jinými způsoby.

Tímto stylem byla vytvořena proměnná *VISIT01* jež vyjadřuje realizaci cesty do některé země v určitý rok. Druhým krokem bylo hodnocení významu jednotlivých cest, tj. vážení (obodování) každé jednotlivé zahraniční cesty podle účasti vrcholných politiků a velikosti

delegace, přičemž důležitým delegátům je přiřčena větší váha – jsou více obodováni. Na tomto základě byla vytvořena proměnná *VISIT*. Za člena delegace jsou počítáni delegáti, zástupci (náhradníci) delegátů a doprovod. Každý účastník má přidělen minimálně jeden bod. Významní účastníci VSN byli obodováni vyššími hodnotami – prezident 5 body, premiér 7 body. Prezident je ohodnocen méně body, vzhledem k menšímu významu v hierarchii výkonné moci. ČR představuje klasický parlamentní systém, v jehož rámci nejvyššími pravomocemi disponuje předseda vlády, prezident v tomto hodnocení zaujímá 2. místo, neboť jeho role je především reprezentativní. V tomto ohledu je vhodné zmínit snahy současného prezidenta M. Zemana, který chce roli prezidenta v ekonomické diplomacii pozvednout vyšší osobní aktivitou – v praxi obchodní mise pod záštitou prezidenta. V tuto dobu však nelze říci, zda je to počátek nového trendu a zdali je třeba bodové hodnocení upravit ve prospěch prezidenta. Ministru zahraničních věcí a průmyslu a obchodu byly určeny 3 body. Ministr zahraničních věcí spolu s ministrem průmyslu a obchodu mají ze všech ministrů největší vliv na utváření ekonomické dimenze zahraniční politiky a tedy zahraniční politiky jako takové. Za ostatní ministry a místopředsedy vlády byly uděleny 2 body.

Zahraniční cesty se zpravidla plánují dlouhou dobu dopředu. Některé cesty mohou být plánovány i roky s předstihem. Ne vždy tomu tak ale bývá a cesty mohou být naplánovány narychlo. Členové vlády musí písemně informovat předsedu vlády a ministra zahraničních věcí nejpozději poslední kalendářní den v měsíci o svých plánovaných zahraničních cestách v následujícím kalendářním měsíci. Jen v naprosto neodkladných záležitostech se může toto pravidlo obejít a lhůta zkrátit. Jednotlivé cesty byly zaznamenány do databáze podle toho, kdy skutečně proběhly, ne kdy došlo k jejich naplánování. V gravitačním modelu byly postaveny mise a výsledky zahraničního obchodu nebo PZI za ten samý rok. Modifikacemi modelu pak byl analyzován dopad VSN na zahraniční obchod a PZI se zpožděním až 5 let (*lagged*).

Další proměnnou, která vyjadřuje druhý zkoumaný nástroj ekonomické diplomacie, představují zahraniční zastoupení ČR. Pro potřeby této práce byla vybrána všechna významná stálá zastoupení, která mají v popisu práce i ekonomickou agendu. Mezi ně patří velvyslanectví, generální a honorární konzuláty – proměnná *Ambas*. Ve specifikaci proměnné se tato diplomová práce odchyluje od práce Rose (2005), který uvažoval ambasády a další zastupitelské úřady

sídlící ve stejném městě jako jednu zahraniční misi a zároveň vyloučil z analýzy honorární konzuláty. V tomto ohledu je proměnná *Ambas* více obecná. Proto byla do analýzy zahrnuta podrobnější proměnná a to přímo počet pracovníků na zastupitelských úřadech zabývajících se ekonomickou agendou – proměnná *Ekamb*. V proměnné jsou zahrnuti pouze ti pracovníci, kteří se ekonomické diplomacii alespoň částečně věnují. Data jsou k nalezení v plné podobě na webových stránkách Ministerstva zahraničních věcí a portálu Businessinfo (MZV, *Zastoupení ČR v zahraničí*, a MPO, *Pracovníci ZÚ ČR pověřeni ekonomickou agendou*, online, [cit. 2015-01-20]).

Nezbytnou součástí gravitačního modelu je proměnná zastupující vzdálenost *Dist*, v našem případě nejkratší vzdálenost (letecká) mezi Českou republikou a cílovou zemí mise. Metodik výpočtu vzdáleností je několik – nejkratší vzdálenost mezi hranicemi, ekonomickými centry, geografickým středem nebo hlavními městy dvou států. Pro tuto práci byla vybrána metoda vzdálenosti mezi hlavními městy a to ze dvou důvodů: VSN směřují převážně do hlavních měst – sídel vlád cizích zemí a také to, že hlavní města zároveň často představují ekonomické těžiště země. Výpočet vzdáleností byl proveden pomocí Distance calculator (online, [cit. 2015-01-20]) využívající metodu velkých kruhů (*great circle distance*). Vzdálenost je zaznamenána v km.

Aby byl model gravitační, musí spolu se vzdáleností obsahovat i „hmotu/váhu“. Zkoumali se zahraniční obchod, hmotu reprezentuje ekonomická velikost země, v našem případě vyjádřenou proměnnými rozloha země *Area* v km², počet obyvatel *Pop*, velikost HDP v USD – *HDP* a příjem na obyvatele v USD – *Inc* (*GNI atlas method*), které pochází ze zdrojů Světové banky (online, [cit. 2015-01-20]). Tyto ukazatele za prvé znázorňují velikost trhu a za druhé ekonomickou sílu.

Zkoumanými závisle proměnnými jsou vývoz – *Exp* v tis. Kč., obrat zahraničního obchodu – *Ozo* v tis. Kč., a stav zahraničních investic ve výrobní sféře – *PZI* v mil. Kč. Data o zahraničním obchodu (vývoz a obrat zahraničního obchodu) pochází ze *statistických ročenek ČR za roky 2001, 2004, 2006 a 2013* vydávaných Českým statistickým úřadem. Chybějící údaje za některé země a rok 2013 jsou doplněny z elektronické databáze zahraničního obchodu (ČSÚ,

online, [cit. 2015-01-20]). Sběr dat za PZI se ukázal jako komplikovanější. Stav PZI v ČR monitoruje ČNB (online, [cit. 2015-01-20]).

Data o PZI jsou poskytována v různé míře podrobnosti od celkového stavu PZI v ČR až po detailní rozdělení investic podle místa původu a odvětvové struktury, které jsou předmětem zájmu této práce. Jak bylo řečeno v kapitole 2.3, politici se asociují především s takovými investicemi, kde se něco konkrétního postaví, konkrétní množství lidí dostane práci a konkrétní množství peněz bude investováno v regionu. Jde tedy o investice do výrobní sféry na zelené popřípadě hnědé louce. Do výroby byly proto zahrnuty jen aktivity s kódovým označením C1000 až D3500 (mezinárodní systém značení NACE Rev. 2) tzn. od výroby potravinářských výrobků až po výrobu a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu viz klasifikace Eurostatu (online, [cit. 2015-01-20]). Za období před rokem 1999 ČNB data neposkytuje v takové míře, aby byla pro tuto práci využitelná. Proto jsou PZI analyzovány až od roku 1999 do roku 2012 (pozdější roky ještě nejsou podrobně zpracovány). Ale ani v období 1999–2012 nejsou data bohužel kompletní. ČNB sdílí údaje jen za vybrané země. Z 60 zemí, které jsou v této diplomové práci zkoumány, jsou potřebná data v plné míře dostupná pouze za 40 z nich.

Další využitou proměnnou je *lpe* – index podobnosti struktury exportu, který srovnává dvojice zemí podle vybraných exportních komodit. Výpočet byl proveden J. Novotným, který čerpal data z databáze UN Comtrade (online, [cit. 2015-01-20]). Čím více se struktura exportu podobá, tím více se hodnota indexu blíží k 1. Index tedy nabývá hodnot od 0 do 1.

Typické pro gravitační modely je využití binárních (*dummy*) proměnných vyjadřujících členství státu v mezinárodních organizacích, zónách volného obchodu, označující země se společným jazykem, hranicemi atd. V našem modelu byly použity proměnné společné členství v CEFTA – proměnná *CEFTA*, EU – *EU*, společná hranice – *Border* a jazyk – *Lang*. Čeština se jako oficiální jazyk používá pouze v ČR, avšak pro její blízkost se slovenštinou jsou v této práci pokládány jako jeden jazyk.

3.3 Úprava gravitačního modelu

Výchozí tvar rovnice použitého gravitačního modelu je následující:

$$\ln X_{ij} = \alpha + \beta_1 \ln HDP_{jt} + \beta_2 \ln Area_j + \beta_3 \ln Dist_{ij} + \beta_4 \ln pe_{ij} + \beta_5 \ln Pop_{jt} + \beta_6 \ln Inc_{jt} + \beta_7 CEFTA_{ijt} + \beta_8 EU_{ijt} + \beta_9 Border_{ij} + \beta_{10} Lang_{ij} + \beta_{11} Landl_j + \beta_{12} Y_{ij} + \beta_{13} Z_{ijt} + \varepsilon_{ijt}$$

Velké množství proměnných ještě nezaručuje, že model je dobře nastaven. Proto bylo nutné předběžnými analýzami otestovat, které proměnné jsou signifikantní a činí model přijatelným a to pro všechny tři závislé proměnné – *Exp*, *Ozo* a *PZI*. Pomocí statistického programu SPSS byla testována vhodnost proměnných lineární regrese, do které proměnné vstupovaly metodou *stepwise*. Touto metodou bylo zjištěno, že na hodnotu (%) vysvětleného rozptylu závislé proměnné *Exp* mají největší vliv dvě proměnné *Dist* a *HDP*. Nejjednodušší možná verze gravitačního modelu pro export (viz níže) má v jejich případě hodnotu *adjusted R*² rovnou 0,793 tzn., že proměnné *Dist* a *HDP* vysvětlují export na velmi vysoké úrovni 79,3 %.

$$Exp_{ij} = \beta_1 HDP_j + \beta_2 Dist_{ij} + \varepsilon_{ijt}$$

Naopak dvě proměnné *Landl* (vnitrozemskost) a *Pop* (počet obyvatel) detekované metodou *stepwise*, přispěli ke zvýšení *adjusted R*² pouze 0,2 %. Tyto proměnné se zároveň při testování při hladině významnosti 95 % ukázaly jako nesignifikantní. Z těchto důvodů byly *Landl* a *Pop* vynechány z dalších analýz exportu. Zanedbatelný význam vnitrozemskosti na objem českého exportu může jeho teritoriální struktura (nejvýznamnějšími obchodními partnery pro ČR jsou státy Evropy) a geografická poloha ČR v centru střední Evropy. Z toho nutně plyne, že většina vývozu je transportována po souši, ať už jsou cílové země přímořské či nikoli. Odpovědí na otázku, proč je statisticky nesignifikantní vliv počtu obyvatel na hodnotu exportu, může být fakt, že Česká republika vyváží zboží ve velké míře jak do populačně malých zemí jako Slovensko, Rakousko, Belgie, Nizozemsko atd. tak do zemí velkých jako například Německo, Spojené

Království či Francie. Řádově jsou hodnoty exportu podobné, a proto počet obyvatel není pro velikost vývozu určující. Pro zachování rovnováhy mezi co nejmenším počtem proměnných a co největší hodnotou *adjusted R²*, byly proměnné *Landl* a *Pop* z dalších analýz exportu vypuštěny.

Podobné hodnoty vycházely i v případě obratu zahraničního obchodu – závisle proměnné *Ozo*. Také rozptyl závisle proměnné *Ozo* je nejvíce ovlivněn proměnnými *Dist* a *HDP*. Gravitační model s dvěma nezávisle proměnnými *Dist* a *HDP* má hodnotu *adjusted R²* rovnou 0,766 tzn., že procento vysvětleného rozptylu závislé proměnné nezávisle proměnnými má velikost 76,6 %. Opět z dalších analýz obratu zahraničního obchodu byly vypuštěny proměnné vyjadřující počet obyvatel a vnitrozemskost pro svoji statistickou nevýznamnost. Na rozdíl od exportu nemá společná hranice, tj. proměnná *Border* statisticky významný dopad. Zatímco export směřuje především do sousedních zemí, import je více diversifikovaný. Za 20 sledovaných let s vybranými 60 zeměmi tvoří dovoz 50,3 %, na vývoz zbývá 49,7 %. Do teritoriální struktury dovozu zasahují významně i vzdálenější země, jako Čína nebo Rusko. Z tohoto důvodu je předpokládán i o něco nižší vliv vzdálenosti, která bude hrát stále velmi důležitou roli, ale menší, než v případě exportu.

Poslední vysvětlovaná proměnná *PZI* se ukázala, jak se předpokládalo, jako nejproblematictější. Metodou *stepwise* bylo zjištěno, že na procento vysvětleného rozptylu závislé proměnné *PZI* mají největší vliv proměnné *trí* a *to Inc* (průměrný roční příjem na obyvatele), *HDP* (velikost HDP) a *Dist* (vzdálenost). S těmito třemi nezávisle proměnnými vychází hodnota *adjusted* koeficientu *R²* 0,563 tzn., že rozptyl závisle proměnné je vysvětlený z 56,3 %. Na rozdíl od předchozích případů se ukázala proměnná *Landl* jako statisticky významná a naopak z analýzy byly vypuštěny proměnné *Border*, *Lang*, *CEFTA*, *EU* a *Ipe* pro svůj statisticky zanedbatelný vliv na *PZI*. Společné hranice nejsou v případě *PZI* na rozdíl od bilaterálního obchodu důležité proto, že investice proběhne jednou. Cenu za transport zaplatí jednou a poté už nehrají roli. Naopak při zahraničním obchodování je hranice překonávána neustále a transport je stále důležitý. Společný jazyk se ukázal jako nevýznamný proto, že v případě investování hraje roli především ekonomická síla země, vyspělost, schopnost alokovat kapitál v zahraničí. Slovensko je malou zemí, ekonomicky slabší než ČR. Proto, ač společný jazyk jistě zjednodušuje vzájemnou komunikaci a má pozitivní dopad na *PZI*, není jeho role determinující.

Zóny volného obchodu zastoupené organizacemi CEFTA a EU nemají signifikantní dopad na PZI, neboť jsou navrženy k usnadnění obchodní výměny, ne už tolik investic. Přímým zahraničním investicím by měly napomáhat bilaterální dohody o podpoře a ochraně investic (*bilateral investment treaty*). *Dummy* proměnná *Bit* zastupující takovou dohodu pro daný rok mezi dvěma zeměmi byla využita v pracích Gao (2008) či Paniagua (2011). Avšak tato proměnná se ukázala v případě Česka jako statisticky nesignifikantní a dále se s ní proto neoperuje. Data o dohodách o podpoře a ochraně investic pochází ze zdrojů Ministerstva financí (online, [cit. 2015-01-20]).

V dalším postupu následovalo testování předpokladů regresní rovnice pro všechny tři závisle proměnné a nezávisle proměnné, které jsou pro ně relevantní, tj. nezávislost, normalita, homoskedasticita, multikolinearita, a střední hodnota reziduí. Všechny naměřené hodnoty se pohybovaly v míře, která je pro potřeby modelu akceptovatelná.

3.4 Kritické hodnocení gravitačního modelu

Všechny následující analýzy představují snahu o postižení reality a naznačují statistickou – nikoli skutečnou souvislost mezi zahraničněpolitickými aktivitami (ekonomickou diplomacií – cestami) a ekonomickými efekty v podobě vývoje (růstu) zahraničního obchodu a investic. Gravitační modely mezinárodního obchodu i přes robustní teoretické základy a vysokou statistickou vypovídací hodnotu jsou stále jen modelem, který se od reality nutně liší. Zásadním problémem gravitačních modelů a statistického modelování obecně je nemožnost zahrnutí (kvantifikování) všech faktorů ovlivňujících v případě této práce mezinárodní směnu. Celou širší diversity jevů nelze dost dobře statisticky podchytit, ať už mluvíme o tvrdých faktorech (např. ekonomické, které jsou relativně dobře zpracovány, avšak z metodického hlediska s nimi může být problém, viz výpočet HDP) či faktorech měkkých (lidé se přes všechny dostupné informace nerozhodují racionálně, subjektivní pocity hrají významnou roli). Faktory, které sice jsou statisticky zaznamenány, dále nejsou často volně dostupné v dostatečné šíři a v potřebné podrobnosti. Dalším problematickým místem je vliv času – předchozích událostí a následků, které se neprojevují ve stejnou dobu, avšak v modelech bývají rozděleny jednoduše podle roků. Dokonalá přesnost modelů však není vyžadována. Vždy je nutno zhodnotit potřebu přesnosti a

časové náročnosti sběru dat a analyzování. I tato práce z těchto a dalších důvodů pouze naznačuje možný vliv (ve smyslu pozitivní, negativní, žádný a jeho přibližnou velikost) zahraničních cest politiků na zahraniční obchod a investice, který dokumentují i analýzy ekonomické diplomacie v jiných zemích. Je zřejmé, že efekt zahraničních cest může být přímý i nepřímý, stejně jako velký či zanedbatelný. Stěžejní otázkou tak zůstává posouzení vliv „samostatných“ aktivit podnikatelů (firem), který však představuje jiné pole výzkumu.

4. Výsledky analýzy na základě gravitačního modelu

Jak již bylo řečeno, tato diplomová práce vychází z metodik autorů Nitsch, (2007), Head a Ries (2010), Rose (2005), Yakop a van Bergeijk (2009) a Gao (2008), kteří zkoumali vliv ekonomické diplomacie (zahraniční cesty politiků, přítomnost ambasad, obchodní zóny) na zahraniční obchod a PZI. Vzhledem k podobné metodice byly předpokládány podobné výsledky i určité (specifické) odlišnosti. Výsledky tohoto typu analýzy je však nutné považovat za indikativní, neboť vývoj zahraničního obchodu i investic je ovlivňován řadou dalších faktorů, jež je často obtížné postihnout.

Testování hypotézy 1.1 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na exportu.

V tabulce 1 (a dalších následujících tabulkách) jsou zaznamenány nestandardizované odhady koeficientů – β_1 až β_k , gravitačního modelu vysvětlujícího závisle proměnnou export. Z tabulky je patrné, že odhady jsou dobré, přičemž platí, že model s fixními efekty více odpovídá skutečnosti. Model pasuje na data výtečně, vysvětluje přes 85 % rozptylu vysvětlované proměnné exportu v případě OLS. U modelů s fixními efekty program SPSS pracuje s jiným kritériem kvality modelu tzv. *Akaike* a *Bayesian information criterion* (AIC a BIC). AIC a BIC nelze srovnávat s hodnotou R^2 , porovnávat lze pouze BIC nebo AIC mezi sebou a platí, že čím nižší hodnota tím lepší model. Složitým procesem lze dopočítat odhad R^2 i pro model s fixními efekty, jako má například Nitsch (2007), avšak v našem případě lze předpokládat, že model podle hodnoty R^2 z OLS je dobrý. Fixní efekty sníží hodnotu R^2 , avšak nijak dramaticky. Model

má i tak vysokou vypovídací hodnotu. Odhady koeficientů vychází intuitivně správně a logicky. Už při sestavování gravitačního modelu bylo předpokládáno, jaký přibližný vliv budou jednotlivé proměnné mít (alespoň ve smyslu pozitivní/negativní, či porovnání jejich vlivu mezi sebou). Jak je vidět z výsledků, tyto předpoklady se vesměs ukázaly v případě ČR jako platné. Pokud státy spolu sousedí, má to pozitivní efekt na hodnotu exportu. Pokud by ČR sdílela hranici s jiným státem, export by byl zvýšen mezi 22,8 % a 28,1 % ($= \exp[\text{odhad koeficientu}] - 1$), pokud ostatní proměnné budou konstantní (koeficient vyjadřuje vliv nezávisle proměnné na proměnnou závislou očištěnou od vlivu působení ostatních proměnných). Pro porovnání výsledky práce Adersona a Wincoopa (2003), kteří vypočítali, že státní hranice mezi USA a Kanadou snižují vzájemný export okolo 44 %. Stejně tak působí i společný jazyk, který má ČR „společný“ pouze se Slovenskem a proto model nemusel hodnotu koeficientu odhadnout přesně. Společné členství v zóně volného obchodu má obecně vysoký pozitivní vliv na hodnotu exportu. Členství v EU má podle modelu za následek zvýšení exportu mezi 74,5 % a 108,5 % naproti tomu členství v CEFTA zvýšení exportu mezi 57 % a 76,6 % oproti zemím, které nebyly spolu s ČR v těchto uskupeních. Ostatní proměnné se uvažují jako konstantní. CEFTA má menší dopad, neboť je pouze zónou volného obchodu, což je nejnižším stupeň ekonomické integrace. V praxi to znamená, že se země bilaterálně dohodnou, že navzájem sníží či úplně odstraní cla na některé výrobky (převážně z oblasti průmyslové výroby, daleko méně často na zemědělské výrobky). EU je již ve čtvrtém stupni ekonomické integrace – hospodářská unie s jednotným vnitřním trhem a částečně je EU i unií měnovou. Státy mezi sebou odbouraly veškerá cla, používají společné celní sazby vůči třetím zemím a mají mezi sebou zabezpečen volný pohyb zboží, služeb, práce a kapitálu. Z výsledků dále plyne, že do států se silnou ekonomikou (vysokou absolutní hodnotou HDP) Česko významně exportuje (hodnota nestandardizovaného koeficientu činí 0,745–0,755). Pozitivní vliv na export má i index podobnosti struktury exportu. Na druhou stranu export je negativně ovlivňován fyzickou velikostí – rozlohou země a bohatostí vyjádřenou příjmem na hlavu. Lze vyslovit domněnku, že bohaté velké země (např. USA) mají tak silný trh, že nepotřebují tolik dovážet zboží z ČR. Mají dostatečně velkou vlastní nabídku, resp. obchodují více s významnějšími zeměmi. Mezi proměnné s negativním dopadem na export patří

nepřekvapivě také vzdálenost mezi zeměmi. Zvýší-li se vzdálenost o 1 km, sníží se podle modelu hodnota exportu kolem 800 Kč, pokud budou ostatní proměnné konstantní.

Tab. 1 Empirické výsledky gravitačního modelu exportu

	OLS		exporter importer fixed effects	
Constant/intercept	3,829 (0,483)	3,775 (0,481)	6,585 (0,505)	6,652 (0,505)
Border	0,205 (0,108)	0,236 (0,106)	0,225 (0,098)	0,248 (0,097)
Lang	1,387 (0,179)	1,395 (0,179)	1,326 (0,163)	1,333 (0,162)
CEFTA	0,569 (0,108)	0,552 (0,108)	0,468 (0,105)	0,455 (0,105)
EU	0,732 (0,062)	0,735 (0,062)	0,557 (0,055)	0,560 (0,054)
lpe	1,578 (0,352)	1,554 (0,352)	1,551 (0,319)	1,541 (0,318)
ln Area	-0,149 (0,018)	-0,148 (0,018)	-0,145 (0,017)	-0,145 (0,016)
ln HDP	0,745 (0,027)	0,745 (0,026)	0,755 (0,024)	0,755 (0,024)
ln Inc	-0,90 (0,028)	-0,90 (0,028)	-0,091 (0,026)	-0,092 (0,026)
ln Dist	-0,780 (0,030)	-0,776 (0,030)	-0,816 (0,028)	-0,809 (0,028)
Ekamb	0,205 (0,026)	0,207 (0,026)	0,186 (0,024)	0,187 (0,024)
VISIT	0,004 (0,001)		0,003 (0,001)	
VISIT01		0,166 (0,044)		0,131 (0,040)
R ² adjusted	85,5	85,6		
AIC			2322,5	2311,5
BIC			2427,4	2416,5

pozn. Závisle proměnnou je ln export. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

V tabulce 1 mezi proměnnými chybí *Ambas* vyjadřující počet zastupitelských úřadů v dané zemi. Místo ní je do modelů zapracována proměnná *Ekamb* vyjadřující počet pracovníků s ekonomickou agendou pracujících na zastupitelských úřadech, neboť tato proměnná měla vyšší podíl na hodnotu R^2 . Je to logické, neboť pracovníci s ekonomickou agendou se přímo zabývají podporou exportu, zatímco zastupitelské úřady jako takové sice mají ekonomickou diplomacii v popisu práce, ale mají mnohem širší spektrum úkolů a podpora exportu nemusí být to hlavní, čím se na úřadě zabývají. Případně ekonomickou agendu má na starosti jen jeden z několika úřadů v zemi. Výsledky ukazují, že pokud se zvýší počet pracovníků s ekonomickou agendou o jednoho, zvýší se hodnota českého exportu až o 23 %. Nutno podotknout, že počet pracovníků s ekonomickou agendou na ambasádách se pohybuje v jednotkách. Z většiny zkoumaných zemí má tuto agendu na starost pouze 1 člověk, nejvíce pak 6.

Nyní se dostáváme k samotnému ověření hypotézy H1.1, která zní: Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na exportu. Jak již bylo v metodické kapitole předestřeno, zahraniční cesty jsou vyjádřené dvěma proměnnými. První *dummy* proměnná *VISIT01* vytvořená takřka přesně podle metodiky Nitsche (2007), která vyjadřuje, zda byla v dané zemi v daný rok realizována alespoň jedna cesta. Nerozlišuje, zda byla vyslána pouze jedna delegace, nebo pět, nebo zda byla delegace početně významná či nikoli. Druhá proměnná *VISIT* představuje modifikaci proměnné předchozí. *VISIT* zahrnuje všechny cesty v daný rok do dané země. Cesty jsou navíc obodovány podle počtu delegátů a významnosti jejich členů. Z výsledků v tab. 1 je zřejmé, že VSN do zahraničí mají skutečně pozitivní statisticky signifikantní dopad na hodnotu exportu při 5% hladině významnosti při použití obou výše uvedených proměnných i v obou typech gravitačního modelu. Odhadovaný koeficient proměnné *VISIT01* nabývá hodnot 0,131 a 0,166, což přepočteno na procenta znamená, že pokud proběhla alespoň jedna VSN, lze ji spojit s nárůstem exportu do dané země o 14 % až 18,1 %. Přepočteno průměrně za každý rok VSN průměrně vytvořily až neuvěřitelných 295 mld. Kč, přičemž průměrné náklady na cesty politiků za rok činí 84 mil. Kč, což se jeví jako velmi výhodná investice a můžeme hodnotit tento nástroj ekonomické diplomacie jako vysoce efektivní. Je však třeba mít stále na paměti, že i při této kalkulaci se všechny vysvětlující proměnné uvažují jako konstanty a že je to i přes vysokou vypovídací hodnotu stále jen model, který se od skutečnosti liší. Dále platí, že hodnoty

odhadnuté modelem s fixními efekty více odpovídají skutečnosti (zpravidla ty nižší hodnoty). Výsledky Nitsche (2007) jsou při srovnání podobné. Typické státní návštěvy představitelů Německa, USA a Francie model spojuje s nárůstem exportu mezi 8–13 %. Odhadovaný koeficient pro proměnnou *VISIT* vyšel 0,003 a 0,004. Přepočteno na bodové ohodnocení průměrné VSN (15,6 bodů) vychází, že průměrná návštěva zvyšuje hodnotu exportu mezi 4,7 a 6,3 % opět pokud uvažujeme ostatní proměnné jako konstanty. Jak bylo řečeno na začátku kapitoly 3.1, skutečnosti více odpovídají odhady koeficientů zjištěné modelem s fixními efekty. V případě proměnných *VISIT01* a *VISIT* jde o tu nižší z hodnot. Hypotézu H1.1 se na 95% hladině významnosti povedlo statisticky prokázat jako pravdivou.

Testování hypotézy 1.2 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na obratu zahraničního obchodu.

Jak je vidět v tab. 2 výsledky gravitačního modelu obratu ZO se příliš neliší od exportu. Obraz odhadů nestandardizovaných koeficientů zůstává velmi podobný. Vliv proměnných je opět intuitivně správně předpokládán. Za povšimnutí stojí snížení vlivu *CEFTA* a *EU*. Nadále je jejich vliv statisticky významný a hodnotu *Ozo* zvyšuje *CEFTA* o 26,2 až 41,3 % a *EU* o 56,3 až 74 %, uvažujeme-li ostatní proměnné jako konstantní. Na import do ČR ze zemí *CEFTA* a *EU* nemá členství v těchto uskupeních tak silný vliv, jako je tomu v případě opačného toku zboží. Vliv vzdálenosti byl, jak bylo předpokládáno, snížen na hodnoty odhadů koeficientů mezi -0,522 a -0,525, což přepočteno znamená, že pokud se teoreticky prodlouží vzdálenost mezi zeměmi o 1 km, sníží se bilaterální obchod mezi nimi o zhruba 523 Kč, pokud zůstanou ostatní proměnné konstantní. Význam pracovníků s ekonomickou agendou na zastupitelských úřadech se v případě zahraničního obchodu zvýšil. Lze si to vysvětlovat tím, že tito pracovníci přichází více do styku s místními podnikateli než s českými. Model naznačuje, že pokud se zvýší počet takových pracovníků o jednoho, zvýší se hodnota bilaterální obchodu mezi zeměmi v rozsahu 36,4 % a 37,4 %.

Tab. 2 Empirické výsledky gravitačního modelu obratu zahraničního obchodu

	OLS		Exporter importer fixed effects	
Constant/intercept	-0,899 (0,480)	-0,904 (0,477)	1,523 (0,505)	1,536 (0,506)
lang	1,688 (0,167)	1,688 (0,166)	1,611 (0,155)	1,608 (0,154)
CEFTA	0,346 (0,110)	0,341 (0,110)	0,235 (0,106)	0,233 (0,106)
EU	0,554 (0,063)	0,553 (0,063)	0,448 (0,057)	0,447 (0,057)
lpe	3,809 (0,342)	3,805 (0,342)	3,953 (0,317)	3,948 (0,317)
ln Area	-0,313 (0,018)	-0,312 (0,018)	-0,326 (0,0017)	-0,326 (0,017)
ln HDP	0,982 (0,026)	0,981 (0,026)	0,996 (0,017)	0,995 (0,024)
ln Inc	-0,231 (0,028)	-0,231 (0,028)	-0,259 (0,026)	-0,259 (0,026)
ln Dist	-0,525 (0,031)	-0,523 (0,031)	-0,523 (0,029)	-0,522 (0,029)
Ekamb	0,318 (0,026)	0,318 (0,026)	0,312 (0,024)	0,311 (0,024)
VISIT	0,001 (0,001)		0,000 (0,001)	
VISIT01		0,039 (0,045)		0,015 (0,042)
R ² adjusted	85,6	85,6		
AIC			2375,2	2367,8
BIC			2480,1	2472,7

pozn. Závisle proměnnou je ln obratu zahraničního obchodu. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Hypotézu H1.2 Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na obratu zahraničního obchodu, se statisticky prokázat nepovedlo. Odhadovaný koeficient proměnné *VISIT01* nabývá hodnot 0,015 a 0,039, což přepočteno na procenta znamená, že pokud proběhla alespoň jedna VSN, lze ji spojovat s nárůstem exportu do dané země o 1,5 až 3,9 %, avšak hodnoty se

statisticky významně neodlišují od nuly. Odhady koeficientů se liší o celé desetinné místo v porovnání s modelem exportu. Odhadovaný koeficient pro proměnnou *VISIT* vyšel velmi nízký a to 0,000 a 0,001. Přepočteno na bodové ohodnocení průměrné VSN vychází, že průměrná návštěva zvyšuje hodnotu obratu ZO okolo 1,6 %, opět pokud uvažujeme ostatní proměnné jako konstanty. Spojitost mezi cestami politiků a obratem ZO se podařilo najít, avšak na 95% hladině významnosti není pozitivní vliv VSN statisticky průkazný. Hypotézu H1.2 proto nemůžeme považovat za platnou.

Testování hypotézy 1.3 – Zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na přímých zahraničních investicích

Jak bylo popsáno v kapitole 2.3 o PZI, rozhodnutí investovat do zahraničí je ovlivňováno celou řadou faktorů. Zároveň do analýzy PZI vstupuje méně dat, protože oproti exportu a obratu ZO, data za PZI nejsou dostupná ve stejné šíři. Navíc nemalá část PZI putuje do ČR přes daňové ráje a obraz je tak zkreslený. Proto bylo očekáváno, že analýzy závisle proměnné *PZI* budou ze všech tří zkoumaných závisle proměnných nejméně přesná, což se ukázalo jako správná úvaha. Hodnota R^2 je stále relativně vysoká, avšak v porovnání s modelem exportu a obratu ZO je 70 % o poznání nižší vysvětlený rozptyl.

Hodnoty koeficientů vesměs opět odpovídají očekávání (viz tab. 3), až na proměnnou *Landl* vyjadřující vnitrozemskost. Z modelu plyne, že pokud země je přímořská, statisticky významně působí negativně na PZI v ČR. *Landl* je problematickou proměnnou, neboť mezi 60 zkoumanými zeměmi se nachází pouze 10 vnitrozemských. Mezi 10 vnitrozemských států patří několik významných investorů jako Rakousko, Lucembursko nebo Švýcarsko. Naproti tomu přímořské státy jsou více diferencované. Patří mezi ně řada států, které investují hodně, jako Německo, Nizozemsko ale taky početná skupina států, která téměř nebo vůbec neinvestuje. Kvůli nepoměru v počtu vnitrozemských a přímořských států tak vychází, že vnitrozemskost má statisticky významný negativní dopad na PZI, přičemž žádný logický důvod pro to reálně neexistuje. Fyzická velikost země opět negativně ovlivňuje tentokrát PZI. Rozlehlé země mají spoustu prostoru, periferií, proto podstatně velká část investic směřuje na domácí půdu.

Bohatost států je v případě PZI významným faktorem. Čím vyšší příjmy na obyvatele, tím více se dá očekávat, že budou firmy z těchto států investovat v zahraničí. Chudší země nemají tolik volného disponibilního kapitálu, který by v zahraničí zhodnotili a investují spíše do domácí ekonomiky. *Dist* v případě PZI má znatelně větší negativní dopad. Firmy investují a rozšiřují svou působnost na další trhy postupně. Působí a expandují v regionu, který dobře znají. Investice do vzdálených zemí ať už fyzicky nebo kulturně je riskantní. Naproti tomu exportovat do vzdálených zemí je přeci jen snazší.

Tab. 3 Empirické výsledky gravitačního modelu přímých zahraničních investic

	OLS		exporter importer fixed effects	
constant/intercept	-22,063 (1,648)	-22,141 (1,673)	-23,915 (1,690)	-24,204 (1,671)
Landl	-1,871 (0,244)	-1,872 (0,245)	-1,857 (0,232)	-1,876 (0,230)
ln Area	-0,470 (0,70)	-0,477 (0,071)	-0,487 (0,066)	-0,472 (0,066)
ln HDP	1,787 (0,089)	1,773 (0,091)	1,779 (0,086)	1,789 (0,084)
ln Inc	0,474 (0,095)	0,474 (0,096)	0,439 (0,090)	0,443 (0,089)
ln Dist	-1,189 (0,112)	-1,130 (112)	-1,092 (0,106)	-1,154 (0,105)
VISIT		-0,002 (0,004)	-0,003 (0,003)	
VISIT01	-0,321 (0,182)			-0,401 (0,172)
R ² adjusted	70,4	70,2		
AIC			1485,1	1472,7
BIC			1539	1526,6

pozn. Závisle proměnnou je ln PZI. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikanční odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Hypotézu H1.3 že zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na PZI, se statisticky prokázat nepovedlo. Odhadovaný koeficient proměnné *VISIT01* nabývá hodnot -0,321 a -0,401. Lze předpokládat, že VSN mají buďto pozitivní, nebo žádný vliv na množství PZI. Negativní vliv nepřipadá v úvahu. Odhady koeficientů sice vyšle záporně, avšak neprošly podmínkou statistické významnosti při hladině 5 %. Stejně tak i proměnná *VISIT* se ukázala jako statisticky nevýznamná, proto hypotézu H1.3 na 95% hladině významnosti není možné potvrdit. Vliv VSN na PZI bude dále prozkoumán v kapitole 4.1 pomocí *lagged VISIT* a *VISIT01*, tj. jestli nemají VSN zpožděný efekt 1, 2, 3 atd. roky na objem PZI, neboť ač statisticky nesignifikantní, odhady koeficientů *VISIT* a *VISIT01* působí podivně.

Testování hypotézy 2.1 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na export

Po obecné analýze států z celého světa byl výzkum dál zaměřen na dvě oblasti. V tab. 4 jsou patrné určité rozdíly mezi euroatlantickým vyspělým světem – kulturně a většinou i fyzicky blízkým zemím vzhledem k ČR a zbytkem světa. U vyspělých západních zemí rozloha země nehraje velkou roli, hodnoty odhadovaných koeficientů jsou řádově nižší než za celý svět. Naproti tomu rozloha u zbylých zemí má roli podstatnou.

Jak výsledky modelu naznačují, *Dist* má větší význam v případě kratších vzdáleností. U euroatlantických zemí, kde jde především o Evropu, nabývá koeficient hodnot -1,030 a -1,061, naproti tomu v případě zbytku světa má koeficient velikost mezi -0,669 a -0,682. U vzdálených zemí, kam se exportuje na vzdálenosti v tisících kilometrů, už není tolik podstatné, zda je zboží transportováno o pár kilometrů dále nebo blíže. Při velkých vzdálenostech je to zanedbatelné. Proměnná *Ekamb* se taktéž v modelu projevila, jak bylo očekáváno. Pracovníci na zastupitelských úřadech zabývající se ekonomickou diplomacií mají znatelně pozitivní dopad u kulturně a fyzicky vzdálených zemí. Výsledky ukazují, že pokud se zvýší počet pracovníků s ekonomickou agendou o jednoho, zvýší se hodnota českého exportu mezi 26,3 % a 27,4 %. U euroatlantických zemí nemají tito pracovníci tak znatelný dopad. S těmito státy sdílí ČR podobnou kulturu, pravidla a zvyklosti, navíc většina z nich je součástí EU, resp. Schengenského

prostoru a bariér zahraničního obchodu k překonání není mnoho. Ze čtyř modelů vyšel statisticky signifikantní odhad koeficientu pouze jednou s hodnotou 0,057, což lze asociovat s nárůstem exportu 5,9 % za každého pracovníka navíc, pokud ostatní koeficienty uvažujeme jako konstantní.

Tab. 4: Empirické výsledky gravitačního modelu exportu podle makroregionů

	Euro-atlantické země				Zbytek světa			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	5,026 (0,423)	4,962 (0,417)	7,770 (0,324)	7,814 (0,324)	6,291 (0,657)	6,305 (0,657)	5,958 (0,615)	6,012 (0,609)
Border	0,165 (0,098)	0,177 (0,096)	0,273 (0,078)	0,280 (0,077)				
Lang	1,504 (0,152)	1,505 (0,151)	1,383 (0,120)	1,381 (0,120)				
CEFTA	0,535 (0,090)	0,518 (0,089)	0,383 (0,070)	0,375 (0,070)				
EU	0,899 (0,053)	0,895 (0,053)	0,659 (0,041)	0,661 (0,041)				
ln Area	0,066 (0,029)	0,062 (0,029)	0,024 (0,023)	0,022 (0,023)	-0,175 (0,023)	-0,175 (0,023)	-0,156 (0,022)	-0,153 (0,021)
ln HDP	0,762 (0,028)	0,761 (0,028)	0,807 (0,022)	0,806 (0,022)	0,597 (0,049)	0,596 (0,049)	0,587 (0,045)	0,587 (0,045)
ln Inc	-0,251 (0,034)	-0,253 (0,034)	-0,313 (0,027)	-0,314 (0,027)	0,049 (0,054)	0,053 (0,054)	0,089 (0,049)	0,093 (0,049)
ln Dist	-1,061 (0,049)	-1,048 (0,049)	-1,039 (0,039)	-1,030 (0,039)	-0,682 (0,072)	-0,682 (0,072)	-0,669 (0,067)	-0,671 (0,067)
Ekamb	0,053 (0,027)	0,057 (0,027)	0,024 (0,022)	0,026 (0,022)	0,234 (0,061)	0,237 (0,061)	0,242 (0,056)	0,242 (0,056)
VISIT	0,003 (0,001)		0,001 (0,001)		0,004 (0,003)		0,003 (0,003)	
VISIT01		0,163 (0,045)		0,081 (0,036)		0,086 (0,083)		0,093 (0,076)
R ² adjusted	88,2	88,3			62	62		
AIC			1125,1	1115			1074	1067
BIC			1219,7	1209			1158,4	1151,4

pozn. Závisle proměnnou je ln exportu. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Souvislost s kulturní vzdáleností vzhledem k ČR má i bohatost země. ČR se zařazuje mezi vyspělé, bohaté země (*high income countries*) spolu s velkou většinou států uvnitř euro-atlantické oblasti. Naproti tomu většina kulturně vzdálených zemí se zařazuje mezi méně rozvinuté, chudší svět (*low income countries*). Vlivem hospodářské vyspělosti zemí na zahraniční obchod se zabýval například Moons (2014), který mimo jiné zjistil, že ambasády bohatých zemí v zemích chudých mají znatelně vyšší pozitivní dopad na zahraniční obchod (zvýšení exportu až o 278 %), než ambasáda bohaté země v bohaté (zvýšení exportu kolem 82 %), nebo chudé země v jiné chudé zemi (v tomto případě nebyly výsledky signifikantní).

Nyní se podívejme, jak dopadly zahraniční cesty politiků, které jsou hlavním předmětem zájmu. Hypotéza 2.1 říká, že zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí v Asii, Latinské Americe a Africe, mají větší pozitivní dopad na export, než v zemích euro-atlantických. Na hladině významnosti 95 % vyšly statisticky signifikantní výsledky pouze v případě euro-atlantických zemí. U proměnné *VISIT01* 0,081 a 0,163. Pokud byla cesta do dané země v daný rok realizována a uvažujeme-li ostatní proměnné jako konstantní, v takovém případě model odhaduje přírůstek exportu v rozmezí 8,4 až 17,7 %, přičemž nižší hodnota bude více odpovídat skutečnosti. Naproti tomu modelem s fixními efekty v případě zbytku světa byl koeficient odhadnut na 0,093, což je vyšší hodnota, avšak nejde o statisticky signifikantní výsledek. V případě proměnné *VISIT* jsou výsledky podobné. U euro-atlantických zemí vyšly odhadované koeficienty 0,001 a 0,003 přepočteno na průměrnou VSN to znamená navýšení exportu mezi 1,6 a 4,7 %. U VSN do zemí mimo euro-atlantickou oblast jde o navýšení exportu mezi 4,7 a 6,3 %, pokud uvažujeme ostatní proměnné konstantní. Odhady koeficientů v případě modelu s fixními efekty vychází ve prospěch hypotézy 2.1 a skutečnost je pravděpodobně taková, avšak výsledky se statisticky neliší od nuly a hypotézu proto nelze přijmout. Jak teritoriální struktura exportu, resp. zahraničního obchodu jako celku a teritoriální struktura VSN se mění ve prospěch zemí mimo tradiční euroatlantické partnery. Lze však vyslovit domněnku, že destinace exportu se začaly měnit dříve než VSN. Vláda se snaží jít s nastoleným trendem, který však ona sama přes všechny exportní strategie a koncepce zahraniční politiky neurčuje.

Testování hypotézy 2.2 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na obrat zahraničního obchodu

Tab. 5: Empirické výsledky gravitačního modelu obratu zahraničního obchodu podle makroregionů

	Euro-atlantické země				Zbytek světa			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	4,684 (0,377)	4,679 (0,372)	7,394 (0,292)	7,434 (0,293)	2,981 (0,775)	3,002 (0,774)	3,214 (0,754)	3,130 (0,750)
Border	0,005 (0,087)	0,003 (0,086)	0,104 (0,070)	0,094 (0,069)				
Lang	1,685 (0,135)	1,680 (0,135)	1,558 (0,108)	1,548 (0,108)				
CEFTA	0,504 (0,080)	0,493 (0,080)	0,359 (0,066)	0,354 (0,067)				
EU	0,749 (0,047)	0,743 (0,047)	0,585 (0,037)	0,583 (0,037)				
In Area	0,109 (0,026)	0,108 (0,026)	0,075 (0,021)	0,077 (0,021)	-0,278 (0,027)	-0,280 (0,027)	-0,278 (0,026)	-0,280 (0,026)
In HDP	0,754 (0,025)	0,751 (0,025)	0,792 (0,020)	0,788 (0,020)	0,733 (0,058)	0,733 (0,058)	0,713 (0,056)	0,712 (0,055)
In Inc	-0,122 (0,030)	-0,121 (0,030)	-0,192 (0,025)	-0,190 (0,025)	-0,036 (0,064)	-0,037 (0,064)	-0,034 (0,061)	-0,033 (0,061)
In Dist	-1,153 (0,043)	-1,144 (0,043)	-1,123 (0,035)	-1,120 (0,035)	-0,375 (0,085)	-0,373 (0,085)	-0,340 (0,083)	-0,338 (0,083)
Ekamb	0,138 (0,024)	0,138 (0,024)	0,117 (0,020)	0,115 (0,019)	0,393 (0,072)	0,394 (0,072)	0,409 (0,070)	0,413 (0,070)
VISIT	0,001 (0,001)		0,000 (0,001)		-0,003 (0,004)		-0,003 (0,004)	
VISIT01		0,100 (0,040)		0,029 (0,033)		-0,122 (0,097)		-0,123 (0,095)
R ² adjusted	91,2	91,2			64,8	64,9		
AIC			961,1	953,1			1244	1236,6
BIC			1055,7	1047,7			1328,4	1321

pozn. Závisle proměnnou je ln obratu zahraničního obchodu. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Výsledky gravitačního modelu obratu ZO podle makroregionů (viz tab. 5) dopadly podobně jako v případě analýzy všech 60 zemí dohromady. Za zmínku stojí okomentovat proměnnou *Ekamb*, která je jak v případě euro-atlantických zemí (odhady koeficientů 0,115 a 0,138) tak i zemí mimo (odhady koeficientů 0,393 a 0,413) vykazuje dvakrát vyšší vliv než v případě samotného exportu. Tuto skutečnost lze interpretovat tak, že pracovníci s ekonomickou agendou na zastupitelských úřadech více pomáhají (nebo jejich pomoc je více užitečná) exportérům ze zahraničí.

Hypotézu 2.2, že zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají větší pozitivní efekt na obrat zahraničního obchodu nelze potvrdit opět z důvodu statistické nesignifikance.

Testování hypotézy 2.3 – Zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají relativně větší pozitivní efekt na PZI

Z výsledků v tab. 6 jsou patrné velké rozdíly mezi euro-atlantickým světem a zbytkem zemí. Zatímco vyspělé země euro-atlantické oblasti v ČR významně investují (odhad koeficientu mezi 0,754 a 0,804) v porovnání s nimi velké bohatší země mimo euro-atlantické makroregiony investují spíše do domácí ekonomiky nebo jim bližších zemí (odhad koeficientu -1,395 a -1,537). Příkladem může být Japonsko nebo Čína. Na první pohled se může zdát vzhledem k vysoké hodnotě odhadu koeficientu vzdálenosti (3,955 a 5,355) u mimo euro-atlantických zemí, že se jedná o nepřiměřeně velký pozitivní dopad. Obecně platí, že velká vzdálenost už z logiky věci nemůže mít pozitivní vliv na PZI. Avšak tato „anomálie“ je způsobena dvěma významnými investory Koreou a Japonskem. Z ostatních vzdálených zemí (jejich počet je však relativně nízký), do Česka PZI téměř netečou, a proto je vypovídací hodnota odhadu koeficientu *Dist* značně zkreslená.

Podobně jako v předchozích případech vychází, že zahraniční cesty politiků nemají statisticky průkazný dopad na PZI ani když zkoumaných 60 zemí rozdělíme na dvě části podle kulturní blízkosti. Hypotézu 2.3 že zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí v Asii,

Latinské Americe a Africe, mají na PZI větší pozitivní dopad, než v zemích euro-atlantických tedy opět nelze pro statistickou nevýznamnost potvrdit.

Tab. 6: Empirické výsledky gravitačního modelu přímých zahraničních investic podle makroregionů

	Euro-atlantické země				Zbytek světa			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	-19,911 (1,815)	-19,982 (1,789)	-21,637 (1,847)	-22,052 (1,839)	-46,757 (7,546)	-46,615 (7,577)	-57,308 (5,796)	-56,435 (5,577)
Landl	-1,723 (0,247)	-1,741 (0,246)	-1,684 (0,235)	-1,720 (0,234)	-7,581 (1,956)	-7,603 (1,983)	-7,903 (0,928)	-7,816 (0,902)
ln Area	-0,291 (0,089)	-0,290 (0,089)	-0,301 (0,086)	-0,299 (0,085)	-1,892 (0,410)	-1,898 (0,414)	-2,095 (0,137)	-2,098 (0,131)
ln HDP	1,552 (0,107)	1,579 (0,105)	1,563 (0,102)	1,589 (0,101)	2,523 (0,400)	2,547 (0,402)	2,352 (0,157)	2,371 (0,153)
ln Inc	0,804 (0,134)	0,784 (0,134)	0,781 (0,130)	0,754 (0,129)	-1,395 (0,491)	-1,413 (0,498)	-1,537 (0,210)	-1,514 (0,202)
ln Dist	-1,440 (0,156)	-1,480 (0,154)	-1,423 (0,150)	-1,449 (0,147)	3,955 (1,257)	3,895 (1,254)	5,355 (0,704)	5,174 (0,684)
VISIT	-0,001 (0,003)		-0,002 (0,003)		0,019 (0,024)		0,007 (0,008)	
VISIT01		-0,271 (0,185)		-0,327 (0,178)		0,418 (0,614)		-0,050 (0,241)
R ² adjusted	72	72,2			66,1	66		
AIC			1238,2	1227,4			210,9	204,5
BIC			1289,6	1278,9			225,6	219,2

pozn. Závisle proměnnou je ln PZI. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikanční odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Testování hypotézy 3.1 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na export

Zkoumáním států, jež byly součástí Schengenského prostoru před rokem 2004 tedy před vstupem ČR do tohoto uskupení a rozdělením dvacetiletého období na období dvě (1993–2003 a 2004–2013), byla snaha zjistit, jestli znamenal vstup ČR do Schengenu, resp. do EU výraznou

změnu pro českou ekonomickou diplomacii. Jak bylo uvedeno v kapitole 2.1, rok 2004 neznamenal co do množství VSN žádný zlom, ani když uvažujeme pouze vyspělé země EU a Evropy tzn. EU15 a Norska. Norsko není členem EU, ale vstoupilo do Schengenského systému v roce 2001. Předpoklad hypotézy byl takový, že vstupem ČR do Schengenu padla většina bariér zahraničního obchodu. Schengen zajišťuje volný pohyb osob, zboží a kapitálu. Hranice do značné míry přestávají hrát roli a vytváří se jednotný trh, kde by nemělo záležet na tom, z jakého státu a kam se exportuje. Není to však takto jednoduché. Systém je doplněn řadou kvót, regulací, administrativních opatření, které přeshraniční obchod stále omezují. I tak by nicméně ekonomická diplomacie jako taková neměla už v Schengenském prostoru hrát tak významnou roli, jako dříve. Firmy se snadno prosadí samy i bez přímé státní podpory.

Tab. 7 Empirické výsledky gravitačního modelu exportu ČR do vyspělých zemí EU a Evropy

	1993–2003				2004–2013			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	-0,175 (1,552)	-0,100 (1,518)	0,848 (1,165)	1,484 (1,116)	4,963 (1,068)	-4,922 (1,066)	-4,570 (1,052)	-4,511 (1,062)
Border	0,908 (0,238)	0,990 (0,228)	0,927 (0,190)	0,988 (0,169)	0,470 (0,151)	0,467 (0,152)	0,472 (0,151)	0,464 (0,151)
lpe	-2,000 (0,832)	-2,347 (0,820)	-1,368 (0,640)	-1,726 (0,610)	0,247 (0,550)	0,240 (0,550)	0,273 (0,546)	0,269 (0,547)
ln HDP	0,845 (0,042)	0,846 (0,041)	0,828 (0,033)	0,820 (0,030)	1,030 (0,030)	1,027 (0,030)	1,033 (0,030)	1,029 (0,030)
ln Dist	-0,820 (0,126)	-0,830 (0,124)	-0,784 (0,097)	-0,783 (0,092)	-0,828 (0,083)	-0,825 (0,083)	-0,828 (0,083)	-0,822 (0,082)
VISIT	0,009 (0,003)		0,006 (0,003)		0,000 (0,001)		-0,001 (0,001)	
VISIT01		0,359 (0,093)		0,322 (0,072)		0,002 (0,065)		0,004 (0,065)
R ² adjusted	86	86,5			93,5	93,5		
AIC			317,9	302,7			176,6	168,8
BIC			350,7	335,6			205,5	197,6

pozn. Závisle proměnnou je ln exportu. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Z výsledků tabulky 7 je vidět, že model dobře pasuje na data. Hodnota R^2 dosahuje velikosti 86 až 93,5 %, což je i mezi ostatními modely zahraničního obchodu nebývale vysoké číslo. Z analýzy byla vynechána proměnná *Area* pro svou statistickou nevýznamnost. Neplatí tu obecný předpoklad, že velké bohaté země mají velký a silný trh s dostatečnou vlastní nabídkou, že český import tolik nepotřebují. Evropský trh a mezinárodní obchodní kontakty jsou velmi úzce provázány, kde ČR významně exportuje jak do malých tak i velkých evropských zemí. Další nezahrnutou proměnnou je *Ekamb*, která se taktéž ukázala jako statisticky nevýznamná. V předchozích tabulkách 4 a 5 již bylo naznačeno, že pro euro-atlantické země pracovníci na zastupitelských úřadech s ekonomickou agendou neznamenají výrazný faktor ovlivňující zahraniční obchod. Model potvrzuje, že vstup do EU znamenal výrazné takřka dvojnásobné snížení významu hranic pro české exportéry, reprezentované proměnnou *Border*. Do roku 2004 ČR exportuje spíše do zemí, které mají odlišnou zbožovou strukturu exportu. Od roku 2004 však už model tento vzor nenaznačuje a odhad koeficientu vychází statisticky nesignifikantní. To je dokladem toho, že se český export i v rámci EU více diversifikoval.

Nyní se podívejme, jak dopadla hypotéza 3.1, která zní, že po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na export. V předvstupním období vychází odhady koeficientů jak *VISIT* tak *VISIT01* pozitivně a statisticky signifikantně. Proběhla-li v tomto období alespoň jedna VSN, spojuje ji model s nárůstem exportu mezi 38 a 43,2 % (odhady koeficientů 0,322 a 0,359), pokud uvažujeme ostatní proměnné jako konstanty. Jednu průměrně velkou VSN model dává do souvislosti s nárůstem exportu o 9,4 až 14,1 % (odhady koeficientů 0,006 a 0,009), opět uvažujeme-li ostatní proměnné jako konstanty. V tomto ohledu se ukazuje ekonomická diplomacie jako velice efektivní. V období od roku 2004 se odhady koeficientů blíží nule. Pro *VISIT* 0,000 a -0,001, pro *VISIT01* 0,002 a 0,004. Všechny jsou však na hladině významnosti 95 % statisticky nesignifikantní. VSN před rokem 2004 do zemí EU15 a Norska jsou modelem označeny jako vysoce efektivní, od roku 2004 nemají VSN se statisticky neliší od nuly, proto můžeme hypotézu 3.1 potvrdit.

Testování hypotézy 3.2 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na obrat zahraničního obchodu

Výsledky gravitačního modelu obratu ZO ČR do vyspělých států EU a Evropy se již do značné míry překrývají s výsledky předchozích modelů, proto přejdeme rovnou k ověření hypotézy 3.2. Odhady koeficientů proměnných *VISIT* a *VISIT01* v období před rokem 2004 dosahují vysokých statisticky signifikantních hodnot. Koeficient proměnné *VISIT* 0,005 a 0,008, značí, že průměrně velká VSN, která směřovala do států EU 15 a Norska v období 1993–2003 lze asociovat s nárůstem obratu ZO mezi 7,8 a 12,5 %. Odhady koeficientů proměnné *VISIT01* nabývají velikosti 0,230 a 0,295. To znamená nárůst obratu ZO o 25,9 až 34,3 %, uvažujeme-li ostatní proměnné konstantní. Ve druhém zkoumaném období stejně jako v případě exportu nevychází odhady koeficientů *VISIT* a *VISIT01* signifikantně, proto můžeme dojít k závěru, že po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy skutečně menší pozitivní dopad na obrat ZO. Hypotéza 3.2 byla tedy potvrzena.

Tab. 8 Empirické výsledky gravitačního modelu obratu ZO ČR do vyspělých zemí EU a Evropy

	1993–2003				2004–2013			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	-0,740 (1,296)	-1,036 (1,262)	0,171 (0,971)	0,287 (0,960)	-1,828 (0,823)	-1,852 (0,823)	-1,391 (0,784)	-1,466 (0,790)
Border	0,480 (0,222)	0,541 (0,215)	0,545 (0,180)	0,592 (0,171)	0,418 (0,133)	0,421 (0,133)	0,419 (0,133)	0,423 (0,132)
ln HDP	0,889 (0,039)	0,898 (0,037)	0,873 (0,031)	0,878 (0,030)	0,952 (0,026)	0,954 (0,026)	0,953 (0,026)	0,955 (0,025)
ln Dist	-0,876 (0,119)	-0,876 (0,118)	-0,844 (0,095)	-0,847 (0,094)	-0,876 (0,075)	-0,876 (0,074)	-0,880 (0,074)	-0,882 (0,074)
VISIT	0,008 (0,003)		0,005 (0,002)		0,000 (0,001)		-0,001 (0,001)	
VISIT01		0,295 (0,091)		0,230 (0,072)		-0,029 (0,060)		-0,050 (0,059)
R ² adjusted	86,5	86,7			94	94		
AIC			308,2	298,3			150,2	141,9
BIC			341,1	331,2			179,1	170,8

pozn. Závisle proměnnou je ln obratu zahraničního obchodu. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Testování hypotézy 3.3 – Po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy relativně menší pozitivní dopad na PZI

Zahraniční investice ve srovnání s vývojem exportu a obratu ZO opět potvrzují, že jejich chování (příliv) se řídí jinými faktory. Z výsledků v tab. 9 zaujme vysoký záporný odhad koeficientu vzdálenosti. Z poznatků předchozích modelů PZI víme, že vzdálenost má větší význam v případě investic, než v případě ZO. Proto hodnota koeficientu proměnné *Dist* dosahuje až -4,589. Jak bylo řečeno v kapitole 2.3, na 10 nejvýznamnějších investorů připadá celkový podíl 86,74 % všech PZI, a z toho 7 těchto států je z EU15. Odhady koeficientů proměnné *Border* vychází poměrně překvapivě mezi -3,283 až -3,793. Nelze z těchto výsledků říci, že pokud by ČR například nesousedila s Německem, PZI z Německa by byly vyšší. Tato anomálie je způsobena právě koncentrací investorů v Evropě. Německo a Rakousko jsou významnými investory v ČR, avšak to platí i o Nizozemsku, Lucembursku, Francii, jejichž význam převážil.

Tab. 9 Empirické výsledky gravitačního modelu přímých zahraničních investic z vyspělých států EU a Evropy do ČR

	1993–2003				2004–2013			
	OLS		exporter importer fixed effects		OLS		exporter importer fixed effects	
Const./int.	17,839 (4,519)	18,597 (4,172)	14,263 (3,610)	14,378 (3,347)	17,397 (3,644)	18,006 (3,658)	13,940 (3,237)	15,568 (3,231)
Border	-3,721 (0,777)	-3,793 (0,727)	-3,256 (0,647)	-3,490 (0,605)	-3,331 (0,620)	-3,381 (0,622)	-3,283 (0,579)	-3,443 (0,568)
ln HDP	1,093 (0,143)	1,083 (0,128)	1,012 (0,120)	1,005 (0,107)	0,979 (0,118)	0,941 (0,117)	0,970 (0,110)	0,911 (0,106)
ln Dist	-4,589 (0,438)	-4,596 (0,417)	-4,201 (0,366)	-4,301 (0,344)	-4,089 (0,370)	-4,048 (0,365)	-4,032 (0,344)	-4,035 (0,330)
VISIT	-0,010 (0,009)		-0,011 (0,007)		-0,001 (0,005)		0,000 (0,004)	
VISIT01		-0,904 (0,309)		-0,865 (0,253)		0,198 (0,281)		0,484 (0,260)
R ² adjusted	73,1	75,6			64,3	64,4		
AIC			261,3	245,9			474,3	463,2
BIC			271,6	256,2			498,1	487

pozn. Závisle proměnnou je ln PZI. Robustní standardní chyby jsou uvedeny v závorkách. Tučně zvýrazněny jsou statisticky nesignifikantní odhady nestandardizovaných proměnných při hladině významnosti 95 %.

Stejně jako v předchozích modelech PZI, ani tento model neukazuje statistickou signifikanci proměnných *VISIT* ani *VISIT01* a to ani v jednom ze dvou zkoumaných období. Opět se ukazuje, že zahraniční mise sice sklízí spíše dílčí úspěchy, ale nelze jim připisovat statisticky významné systematické pozitivní výsledky. Hypotézu 3.3 že po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do z vyspělých zemí EU a Evropy menší pozitivní dopad na PZI se prokázat nepodařilo.

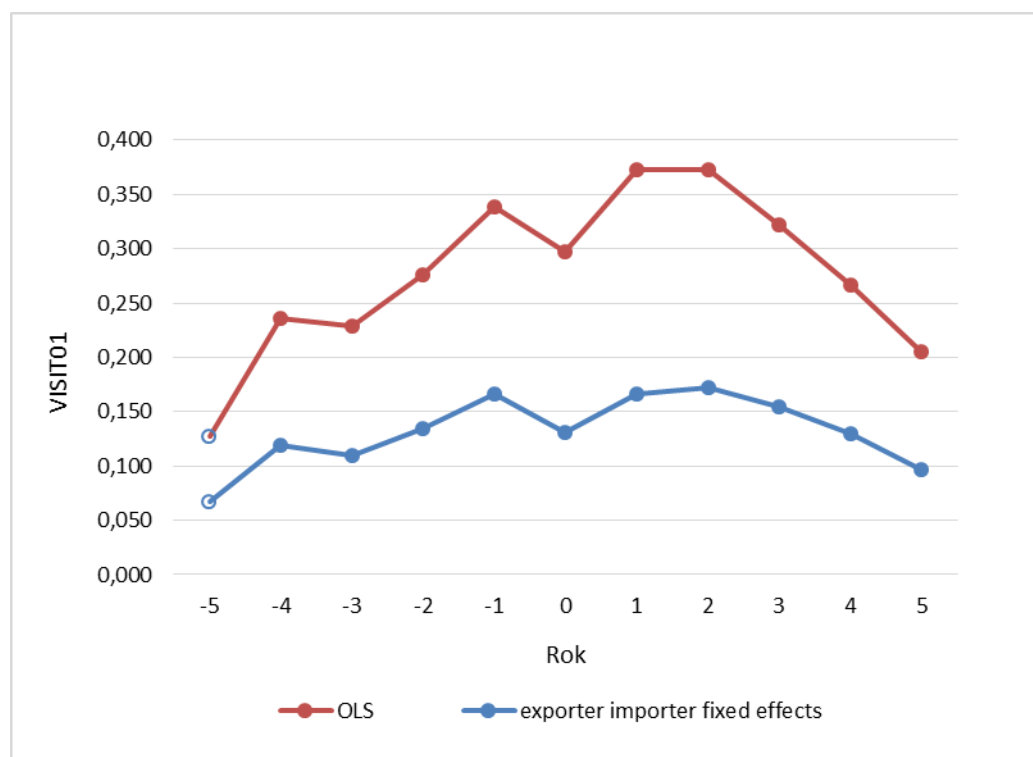
4.1 Dopady vrcholných státních návštěv na export, obrat zahraničního obchodu a přímé zahraniční investice v čase

Již při sestavování modelu bylo nutné čelit rozhodnutí, na jakou časovou úroveň položit VSN vzhledem k exportu, obratu ZO a PZI. Mají na ně VSN vliv ještě v témže roce nebo se zpožděním několika let až stihnou firmy zareagovat? Jak bylo řečeno v metodické kapitole 3.2, stejně jako autoři Nitsch (2007), Head a Ries (2010), Yakop a van Bergeijk (2009) byla data za export, obrat ZO a PZI za daný rok a VSN které proběhly v témže roce postaveny na stejnou časovou úroveň. Nitsch (2007) dále rozebíral efekt cest na export s časovým zpožděním a podle jeho metodiky bude v následující analýze prozkoumáno, jak se pohybuje koeficient proměnných *VISIT* a *VISIT01*, když se cesty posunou v čase až o 5 let zpátky a 5 let dopředu, tzn. $VISIT01_{ijt-5}$, $VISIT01_{ijt-4}$, ... $VISIT01_{ijt+5}$ a $VISIT01_{ijt-5}$, $VISIT01_{ijt-4}$, ... $VISIT01_{ijt+5}$. Sestava proměnných pro další sérii modelů je stejná jako u modelů, které ověřovaly hypotézy 1.1, 1.2 a 1.3.

Obr. 10 s časovým posunem VSN přináší zajímavé informace. Odhady koeficientů obou modelů jsou až na jednu výjimku statisticky signifikantní. Model s fixními efekty kopíruje OLS upravuje/snižuje význam proměnné *VISIT01*. Odhady modelu s fixními efekty jsou opět nižší a více se blíží skutečnosti. Z grafu je patrné, že cesty politiků směřovaly do těch zemí, do kterých ČR již významně vyvážela (viz nárůst koeficientu v grafu mezi roky 0 a 2). Se stejnými poznatky přišli Head a Ries (2010) v případě kanadských obchodních misí. Vysoká hodnota koeficientu v roce -1 indikuje, že větší dopad na export má VSN rok poté, co proběhla, přičemž s každým dalším rokem se její efekt snižuje.

Druhý rok po realizované cestě se odhad koeficientu exportu vrací na takřka stejnou úroveň, jakou měl v době, kdy byla cesta skutečně uskutečněna. Zároveň nutno podotknout, že pokud je například zkoumán dopad VSN na export o 2 roky později (tzn. $VISIT01_{ijt-2}$), ztrácí se data za dva první roky zkoumaného období, tj. 1993 a 1994 a naopak hledá-li se souvislost mezi VSN a exportem o dva roky dříve ($VISIT01_{ijt+2}$), ztrácí se údaje za poslední 2 zkoumané roky 2012 a 2013. Nejvíce dat model využívá, když jsou export a VSN postaveny na časovou úroveň, kdy reálně proběhly. Hlavním poznatkem, jež graf dokumentuje, je, že VSN mají statisticky signifikantní pozitivní dopad na export i několik let poté, co cesta proběhla a že VSN směřovali do těch zemí, které byly významnými importéry českého zboží a služeb. Proto je nutno předpokládat, že efekt VSN na export bude ve skutečnosti ještě nižší, než odhady koeficientů při testování hypotéz ukázaly.

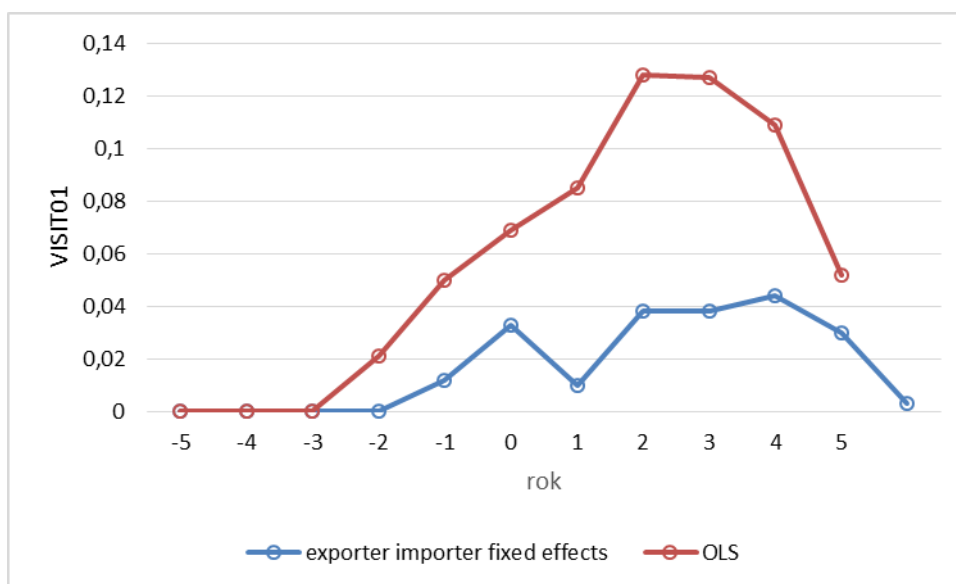
Obr. 10: Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na export v čase

pozn. Závisle proměnná Exp. Na ose y jsou zaneseny odhady koeficientů proměnné VISIT01. Na ose x časový posun proměnné VISIT01 oproti ostatním proměnným. Plné body v grafu značí statistickou signifikanci na 95% hladině.

Základní obraz dopadu vybraných VSN na obrat zahraničního obchodu (viz obr. 11), do značné míry odpovídá dopadu na export (viz obr. 10) s tím rozdílem, že všechny odhady koeficientů nejsou na 95 % hladině významnosti statisticky průkazné. VSN doajisté ovlivňují i objem dovozu, avšak efekt není natolik viditelný, aby se dopady projevyly ve výsledcích modelu.

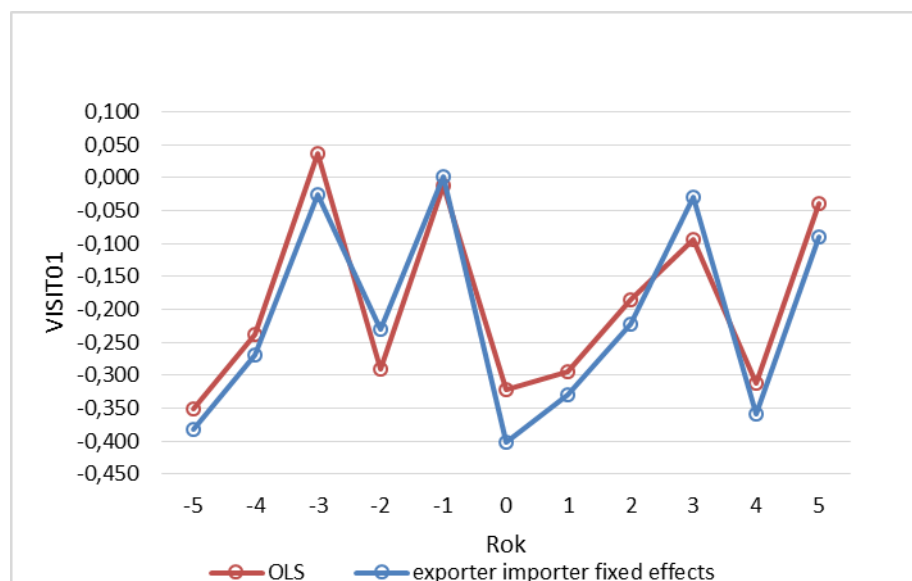
Obr. 11: Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na obrat zahraničního obchodu v čase

pozn. Závisle proměnná ln obrat ZO. Na ose y jsou zaneseny odhady koeficientů proměnné VISIT01. Na ose x časový posun proměnné VISIT01 oproti ostatním proměnným. Plné body v grafu značí statistickou signifikanci na 95% hladině.

Statisticky nevýznamné vyšly i všechny odhady koeficientů VSN v případě gravitačního modelu PZI (viz obr. 12). Vztah mezi proměnnými VISIT01 a PZI nebyl nalezen žádný. Odhady koeficientů nevychází logicky (až na dvě výjimky vše záporné) a nenaznačují absolutně žádnou spojitost. To opět potvrzuje domněnku předchozích analýz, že VSN systematicky nepodporují PZI, nebo alespoň ne tak často a tak významně, aby byl vztah nalezen. Politici pouze zaznamenávají dílčí úspěchy v jednání (jak se můžeme dočíst z tiskových zpráv navrátilivších se podnikatelských misí). Na výzkum efektu VSN na PZI není kvantitativní gravitační model příliš vhodný. Příhodnější by byla kvalitativní analýza, případové studie vytipovaných cest politiků a jejich konkrétních dopadů.

Obr. 12: Dopad vybraných vrcholných státních návštěv na PZI v čase

pozn. Závisle proměnná ln přímých zahraničních investic. Na ose y jsou zaneseny odhady koeficientů proměnné VISIT01. Na ose x časový posun proměnné VISIT01 oproti ostatním proměnným. Plné body v grafu značí statistickou signifikanci na 95% hladině.

Závěr

Ekonomická diplomacie se v současném rychle se měnícím globalizovaném světě stala důležitým nástrojem podpory hospodářského rozvoje a stability zahraničněpolitických vztahů, který leží na průsečíku zájmů jak podnikatelských subjektů, tak i státu. Cílem tohoto společného zájmu je dosažení a udržení prosperity země jako celku, tak i na úrovni jednotlivých firem. V rámci procesu prohlubující se globalizace, to znamená za situace, kdy se trh a stejně tak i konkurence stávají globálními, jeví se ekonomická diplomacie jako vhodný, ne-li nutný prostředek k dosažení prosperity. Důležitost ekonomické diplomacie pro Českou republiku vychází z geopolitického postavení země, jež je určeno v první řadě geografickou polohou a to jak faktickou, tak relativní vzhledem k ostatním státům. Důležitá je i velikost země, která v sobě zahrnuje fyzickou rozlohu, tak i velikost ekonomickou a populační. Neméně významné jsou i kulturní, historické a společenské faktory a události, které upravovaly ČR do podoby, v jaké je dnes.

Pro Českou republiku jako malou otevřenou ekonomiku je důležitost ekonomické diplomacie nezpochybnitelná, a proto jsou požadavky na její efektivnost legitimní a oprávněné. Po vzoru jiných autorů se tato práce pokusila přispět k objektivizaci české ekonomické diplomacie a změřit její efektivnost. Ekonomická diplomacie má řadu nástrojů, jakými se snaží dosáhnout vytyčených cílů. Pro tento výzkum byly vybrány dva z nich – zahraniční cesty vrcholných politiků a zastupitelské úřady ČR v zahraničí, přičemž přednostní zájem byl upřen na VSN. Analýza vycházela z předpokladu, že teritoriální distribuce a intenzita zahraničněpolitických aktivit reflektuje základní orientaci i ekonomické cíle České republiky a pozitivně se odráží do domácí ekonomiky. Základní výzkumnou otázkou tedy bylo, zda mají zahraniční cesty politiků a přítomnost zastupitelských úřadů signifikantní dopady na zahraniční obchod a přímé zahraniční investice, jež v důsledku ovlivňují hospodářskou prosperitu země. V práci byly formulovány tři základní hypotézy, z nichž každá měla tři části. Hypotézy byly postaveny tak, jak by měla ekonomická diplomacie v ideálním případě fungovat. Jejich ověření bylo provedeno využitím kvantitativních metod výzkumu totiž rozšířeným gravitačním modelem mezinárodního obchodu, přičemž výsledky jsou testovány na 95% hladině významnosti.

Na základě rozsáhlého data setu, obsahujícím údaje za 60 států v období 1993–2013, faktory spojené se zahraničním obchodem a investicemi, jež jsou zastoupeny 19 proměnnými, gravitační model ukázal, že obecně platné předpoklady zahraničního obchodu platí i v případě ČR. Uvažujeme-li export, sdílení hranice ho zvyšuje okolo 22,8 %. Také členství v CEFTA výrazně pozitivně podporuje export a to nárůstem o 57 %. EU díky vyššímu stupni ekonomické integrace má efekt podstatně větší a to okolo 74,5 %. Mezi další faktory pozitivně ovlivňující objem exportu patří velikost HDP, společný jazyk, podobná struktura exportu a přítomnost zastupitelského úřadu, resp. jeho pracovníků s ekonomickou agendou, kteří mají vyšší efekt v kulturně vzdálených zemích. Na druhou stranu export je negativně ovlivňován vzdáleností, rozlohou a vyspělostí (bohatostí) země.

Hypotézu 1.1, že zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na exportu, se podařilo modelem potvrdit. Proběhla-li v daném roce do daného státu alespoň jedna VSN, je toto spojováno s nárůstem exportu okolo 14 %. Jedna typická delegace je modelem spojována se zvýšením exportu okolo 4,7 %. Hypotézu 1.2, že zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na

obratu zahraničního obchodu, se prokázat nepovedlo. Model odhadl pozitivní efekt proměnné VISIT01 na 1,5 % nárůstu obratu ZO a dopad průměrné cesty na 1,6 %, avšak odhadnuté hodnoty koeficientů se statisticky neliší od nuly, proto bylo nutné hypotézu zamítnout. Ani hypotézu 1.3 že zahraniční cesty politiků se pozitivně odráží na PZI nebylo možné se statistickou jistotou přijmout. Z výsledků modelu nelze vyzorovat ani náznak souvislosti mezi oběma jevy. Politici vyjíždějící do zahraničí se snaží vytvářet pozitivní obraz země ČR, vyjednávat užší obchodní spolupráci mezi zeměmi, pomáhat podnikatelům při navazování kontaktů, vstupu na nové trhy a zaštiťovat jejich aktivity, avšak jejich snahy mají znatelný dopad zdá se pouze v případě exportu. Import je daleko víc ovlivňován ze strany cizích zemí. PZI jsou lokalizovány na základě velkého množství faktorů a vliv VSN se mezi nimi ztrácí.

Hypotézu 2.1 že zahraniční cesty politiků do kulturně vzdálených zemí mají větší pozitivní efekt na export, se prokázat nepovedlo. V případě zemí euro-atlantických uvádí model efekt proměnné VISIT01 na nárůst exportu okolo 8,4 %. U zemí mimo tuto oblast o 9,7 %, avšak výsledek nebyl statisticky signifikantní. Model naznačuje, že VSN mířící do kulturně vzdálených zemí jsou efektivnější, ale na 95% hladině významnosti toto nelze tvrdit. Dopady VSN na obrat ZO jak v zemích kulturně blízkých tak i mimo ně, se také statisticky významně nelišily od nuly. Proto hypotézu 2.2 nelze přijmout. Ani v případě PZI, tzn. hypotézu 2.3, se nepodařilo potvrdit pro statistickou neprůkaznost. Předpoklad, že pro české exportéry je jednodušší vyvážet do kulturně blízkých zemí, které mají podobná pravidla a zvyklosti, než do zemí, které se výrazně kulturně odlišují, se ukázal jako nepříliš opodstatněný. Rozdílná kultura jistě hraje roli v zahraničním obchodu, ale zřejmě nemá tak zásadní význam, jaký mu byl v úvodu práce (v rámci předpokladů) přisuzován. Naproti tomu pracovníci s ekonomickou agendou mají v kulturně vzdálených a chudších zemích znatelně větší pozitivní dopad na zahraniční obchod, než v zemích blízkých. Je tomu tak jistě také proto, že v blízkých zemích s vysokými objemy zahraničního obchodu již proces tak nějak běží samovolně, zatímco ve vzdálených a relativně menších zemích se aktivita může snáze a relativně více projevit.

Hypotéza 3.1, že po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy menší pozitivní dopad na export, byla potvrzena. V předvstupním období vychází odhady koeficientů jak VISIT01 tak VISIT pozitivně a statisticky signifikantně.

V případě, že proběhla alespoň jedna cesta, model odhaduje nárůst exportu o 38 %. Jedna průměrně velká delegace je spojována s exportem vyšším okolo 9,4 %. Výsledky týkající se hypotézy 3.2 vyšly podobně a hypotéza byla proto potvrzena. Proměnná *VISIT01* je spojená s nárůstem obratu ZO o 25,9 %, jedna typická VSN je asociována s nárůstem obratu ZO o 7,8 %. V období, kdy již ČR byla členem EU, nevychází odhady koeficientů signifikantně jak v případě exportu tak i obratu ZO. Z těchto výsledků se tedy dá skutečně předpokládat, že vstup do EU znamenal pád naprosté většiny bariér mezinárodního obchodu mezi jejími členy, a proto firmy exportující nebo importující v rámci Schengenského prostoru podporu ze strany státu nevyžadují a VSN ztrácejí efekt. PZI se opět ukázaly jako problematické. Hypotéza 3.3 že po vstupu ČR do Schengenské zóny mají zahraniční cesty politiků do vyspělých zemí EU a Evropy menší pozitivní dopad na PZI, nebylo možné potvrdit. Odhady koeficientů nevyšly signifikantní.

Hypotézy byly doplněny analýzou dopadu VSN, resp. proměnné *VISIT01* na export, obrat ZO a PZI, kde byly cesty politiků posunuty na jinou časovou úroveň. Výsledky naznačují, že VSN mají tendenci směřovat do těch zemí, kde již vysoký export je a kde má rostoucí trend. Druhým poznatkem pak je, že efekt VSN na export je významně pozitivní i rok poté, co cesta proběhla. Během dalších let efekt cesty upadá. Nabízí se otázka, jestli je to stát, který svou exportní strategií určuje teritoriální strukturu exportu, nebo jsou to firmy samotné a stát se pouze snaží trend sledovat. U obratu ZO kopírovaly koeficienty do určité míry trend exportu, avšak žádný z výsledků nebyl signifikantní. U přímých zahraničních investic nebyla vysledována jakákoli spojitost s VSN. S vyšší určitostí lze tedy předpokládat, že VSN třebaže mají dílčí úspěchy v lákání PZI, není jejich efekt natolik významný a systematický, aby byl modelem odhalen.

Shrňme-li poznatky z celého výzkumu této diplomové práce, můžeme konstatovat, že česká ekonomická diplomacie, co se makropohledu týká, byla úspěšná. Členství v CEFTA později v EU, resp. v Schengenu znamenal výrazný impuls pro české exportéry a v důsledku i pro celou ekonomiku, která je stále více otevřená a na zahraničním obchodě stále více závislá. I z mikropohledu je možné českou ekonomickou diplomacii považovat taktéž jako úspěšnou. V porovnání s výsledky srovnatelného výzkumu Nitsche (2007), jež analyzoval dopady zahraničních cest politiků Německa, Francie a USA s pozitivním dopadem na bilaterální export mezi 8 až 10 %, jsou české delegace s odhadovanými či teoretickými 14 % dokonce úspěšnější.

Zastupitelské úřady taktéž plní svou úlohu a pozitivně ovlivňují objem exportu i celkového obrátu ZO.

Gravitační modely zahraničního obchodu však i přes své nezpochybnitelné výhody a relativně vysokou vypovídací hodnotu, stále významně generalizují realitu a jejich výsledky je nutno brát spíše jako orientační s ohledem na (v modelech) nezahrnutou skutečnost. Asi tu nejvýznamnější představuje aktivita firem a podnikatelů, a to jak těch produkčních, tak těch servisních, které působí na poli zahraničního obchodu a zprostředkování. Vliv těchto aktivit bude pravděpodobně významnější, ale to již představuje téma pro jiné práce. Navíc řadu faktorů, zvláště těch měkkých behaviorální povahy, které mají nezpochybnitelný vliv na zahraniční obchod a PZI nelze jednoduše kvantifikovat. Tento kvantitativní výzkum by proto měl být doplněn výzkumem kvalitativním, podrobným rozbořem konkrétních VSN, podnikatelských misí a výzkum jejich reálného dopadu na bilanci zahraničního obchodu, PZI a v důsledku na českou ekonomiku a její regionální rozvoj.

Zdroje

Literatura

ANDERSON, J. E. A. (1979): *Theoretical Foundation for the Gravity Equation*. *American Economic Review*, 69, č. 1, s. 106–116.

ANDERSON, J. E., WINCOOP, E. (2003): *Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle*. *American Economic Review*, 93, č. 1, s. 170–92.

BALDWIN, D. A. (1985): *Economic statecraft*. Princeton university press, 409 s.

BARANAY, P. (2009): *Modern economic diplomacy*. Diplomatic economic club, 9 s.

BENEŠ, V. (2005): *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 7 s.

BERRIDGE, G. R., JAMES, A. (2001): *A dictionary of diplomacy*. Palgrave, Hampshire, 270 s.

BŘEŠŤAN, R. (2013): *České platby mezinárodním organizacím vzrostou o 218 milionů*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://ekonom.ihned.cz/c1-61107970-ceske-platby-mezinarodnim-organizacim-vzrostou-o-218-milionu>>.

BUBÁKOVÁ, P. (2013): *Gravitační model mezinárodní směny, jeho proměnné, předpoklady, problémy a aplikace*. *Acta oeconomica Pragensia*, 21, č. 2, 3-24 s.

CONWAY, W. H. (1997): *International relations: Conflict and cooperation at the turn of the 21st century*. Mcgraw-hill college, 532 s.

DRULÁK, P. (2011): *Otázky české zahraniční politiky*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.ceskohledabudoucnost.cz/documents/Zahranicni%20politika.pdf>>.

GAO, S. (2008): *The predictive capacity of the gravity model of trade on foreign direct investment*. Upsala Universitet, 35 s.

HEAD, K., RIES, J. (2010): *Do trade missions increase trade?* *Canadian journal of Economics*, 43, č. 3, s. 754–775.

HELPMAN, E., KRUGMAN P. (1985): *Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition and the International Economy*. MIT Press, Cambridge, 283 s.

HEIJMANS, M. O. (2011): *Conceptualizing economic diplomacy: The crossroads of international relations, economics, IPE and diplomatic studies*. *The Hague journal of diplomacy*, 6, č. 1, s. 7-36.

HUBINGER, V. (2006): *Encyklopedie diplomacie*. Libri, Praha, 191 s.

- CHAPMAN, S. (2014): *Sanctions on Russia won't work: A favored weapon with a record futility*. Chicago tribune, [online], [cit. 2015-01-26], dostupné z WWW: <http://articles.chicagotribune.com/2014-03-09/news/ct-russia-sanctions-oped-chapman-0309-20140309_1_economic-sanctions-grain-embargo-u-s-economic-embargo>.
- JONÁK, P., ŠPICAR, R. (2008): *Ekonomická diplomacie a její naplňování v České republice*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.CzechTrade.cz/o-CzechTrade/reference/CzechTrade-media/ekonomicka-diplomacie-a-jeji-naplnovani-v-ceske-republice/>>.
- KOSTECKI, M., NARAY, O. (2007): *Commercial Diplomacy and international business*. Netherlands institute of international relations 'Clingendael', 41 s.
- KRČÁL, A. (2013): *Vývoj vnějších ekonomických vztahů České republiky a vliv ekonomické diplomacie*. Vysoká škola ekonomická, Praha, Scientia et societas, 9, č. 1, s. 53-78.
- KUČERA (2013): *Analýza zahraničního obchodu ČR se zbožím v letech 1999 až 2012*. ČSÚ, 41 s.
- MOONS, S. J. V. (2014): *Economic diplomacy, product characteristics and the level of development*. International institute of social studies of Erasmus University, Hague, 26 s.
- NITSCH, V. (2007): *State visits and international trade*. The World Economy, 30, č. 12, s. 1797–1816.
- PAJTINKA, E. (2007): *Hospodářská diplomacie a její úloha v 21. století*. Mezinárodní vztahy, 42, č. 4, s. 52-72.
- PANIAGUA, J. (2011): *FDI gravity equation: Models, estimations and zeros*. Catholic university of Valencia, 52 s.
- ROSE, A. K. (2005): *The foreign service and foreign trade: embassies as export promotion*. The world economy, 30, č. 1, s. 22-38.
- SANER, R., YIU, L. (2003): *International economic diplomacy: Mutations in post-modern times*. Netherlands institute of international relations 'Clingendael', 37 s.
- SCHWAB, K., SALA, I. M. (2011): *The global competitiveness report 2011–2012*. Geneva, 544 s.
- STANOVSKÝ, Z. (2010): *Strukturální analýza vývoje investic v ČR (ekonomická a právní hlediska)*. Diplomová práce. Katedra finančního práva a národního hospodářství, Právnická fakulta MU, Brno, 70 s.
- ŠVELA, M. (2002): *Gravity-type model for Czech agricultural export*. Agricultural Economics. 48, č. 10, s. 463–466.

ŠLECHTA, O. (2012): *Spor o podporu exportu: Konflikt mezi MZV a MPO je odrazem bezkonceptnosti české zahraniční politiky*. Revue politika 10, č. 3. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1644/spor-o-podporu-exportu>>.

ŠTOURAČOVÁ, J. (2008): *Ekonomická diplomacie České republiky*. Professional publishing, Praha, 249 s.

ŠTOURAČOVÁ, J. a kol. (2010): *Systém řízení ekonomické diplomacie v České republice*. Praha, 178 s.

ŠTOURAČOVÁ, J., a kol. (2012): *Proměny ekonomické diplomacie v ČR a ve světě*. Professional publishing, Praha, 254 s.

STUHLÍK, J. (2011): *Země se dvěma hlasy*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <<http://euro.e15.cz/profit/zeme-se-dvema-hlasy-862927>>.

van VEENSTRA, M. L. E. H., YAKOP, M., van BERGEIJK, P. A. G. (2010): *Economic diplomacy, the level of development and trade*. Netherlands institute of international relations 'Clingendael', 40s.

YAKOP, M., van BERGEIJK, P. A. G. (2009): *The weight of economic and commercial diplomacy*. Institute of social studies, Hague, 31 s.

Interview

ROBEJŠEK, P.: *Klasická zahraniční politika tiše zesnula*. MF Dnes, 3. srpna 2002; *Diplomacii musí určovat ekonomika* In: Obchod, Kontakt, Marketing, 10/2001, s. 4.

Jiné zdroje

ČEB. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW < <http://www.ceb.cz/kdo-jsme/profil-banky/>>.

Česká centra. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW < <http://www.czechcentres.cz/o-nas/hodnota/>>.

ČNB (1999–2013): *Roční zprávy o Přímých zahraničních investicích 1999–2013*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW < https://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/>.

ČSÚ (2000): *Statistická ročenka České republiky 2000*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<http://www.czso.cz/cz/cisla/1/10/2001/obsah.htm>>.

ČSÚ (2004): *Statistická ročenka České republiky 2004*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/10n1-04-_2004>.

ČSÚ (2006): *Statistická ročenka České republiky 2006*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/0001-06-_2006>.

ČSÚ (2011): *Statistická ročenka České republiky 2011*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/0001-11-2010>>.

ČSÚ (2013): *Statistická ročenka České republiky 2013*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2013-pxygncc90n>>.

ČSÚ (2014): *Vývoj zahraničního obchodu České republiky od jejího vstupu do Evropské unie do roku 2013*.

ČSÚ: Databáze zahraničního obchodu. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<https://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>>.

Czechinvest. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<http://www.czechinvest.org/o-czechinvestu>>.

CzechTrade. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<http://www.CzechTrade.cz/o-CzechTrade/>>.

CzechTrade (2008): *Zahraniční obchod České republiky v letech 1993–2007*. Praha, 42 s.

CzechTrade (2009): *Nové prioritní země pro český export*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <<http://www.CzechTrade.cz/o-CzechTrade/reference/CzechTrade-media/nove-prioritni-zeme-pro-cesky-export-na-portalu-businessinfo-cz/>>.

Distance calculator. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.infoplease.com/atlas/calculate-distance.html>>.

Encyclopedia britannica. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/164602/diplomacy>>.

Eurostat. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=NACE_REV2>.

MF: *Přehled platných dohod o podpoře a ochraně investic*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dohody-o-podpore-a-ochrane-investic/prehled-platnych-dohod-o-podpore-a-ochra>>.

MPO (2012): *Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#!>>.

MPO: *Pracovníci českých ZÚ pověřeni plně nebo částečně ekonomickou agendou*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/obchodne-ekonomicke-useky-cr-v-zahranici-3846.html>>.

MZV (2012): *Česká diplomacie výrazněji podpoří export*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/udalosti/x2012_06_25_konference_ceskych_ekonomickych.html>.

MZV (2013): *Pravidla pro realizaci podnikatelských misí do zahraničí v působnosti MZV*. [online], [cit. 2015-04-06], dostupné z WWW <http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/servis_exporterum/galerie_a_dokumenty/pravidla_pro_realizaci_podnikatelskych.html>.

MZV: *Celkový počet zastupitelských úřadů ČR v zahraničí (2006–2014)*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/poskytnute_informace/celkovy_pocet_zastupitelskych_uradu_cr_v.html>.

MZV: *Ekonomická diplomacie*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <<http://www.export.cz/ekonomicka-diplomacie>>.

MZV: *Ekonomická diplomacie a proexportní aktivity Ministerstva zahraničních věcí ČR*. [online], [cit. 2015-01-25], dostupné z WWW: <<http://www.mzv.cz/file/72946/EkonomickaDimenzeZahranicniPolitiky.pdf>>.

MZV: *Zastoupení ČR v zahraničí*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/ceske_urady_v_zahranici/index.html>.

Oxford english dictionary. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://www.oed.com/view/Entry/53200?redirectedFrom=diplomacy#eid>>.

UN comtrade. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://comtrade.un.org/db/>>.

Úřad vlády ČR (1992): *Usnesení vlády České republiky č. 555 o schválení pokynu k zahraničním pracovním cestám členů vlády a vedoucích ostatních ústředních orgánů státní správy*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/6B048F1713B05791C12571B6006C70A8>.

Úřad vlády ČR (2000): *Usnesení Vlády České republiky č. 56 o koordinaci zahraničních cest členů vlády a o financování vrcholných návštěv*. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/3927323C93BC29BCC12571B600704875>.

Úřad vlády ČR: *Usnesení Vlády ČR 1993–2013*. [online], [cit. 2015-04-06], dostupné z WWW<<https://apps.odok.cz/djv-agenda-list?year=2013>>.

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích, článek 42. (1961): [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_diplomatickych_stycich.html>.

World bank. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org>>.

World economic forum (2011): *The Global Competitiveness Report 2011–2012*. Geneva, s. 160–161.

Zahraniční výbor, Organizační výbor: *Usnesení Zahraničního a Organizačního výboru PS PČR 1993–2013*. [online], [cit. 2015-04-06], dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/ff/f8/f3.htm>>.

Zákon č. 2/1969 Sb. O zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 106/1999 Sb., O svobodném přístupu k informacím. [online], [cit. 2015-01-20], dostupné z WWW: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=47807&nr=106~2F1999&rpp=15#local-content>>.